ଜଳନ୍ତା ଜୁଇ

ଲେଖକ:—ଶ୍ରୀଅଁନ୍ତା ମଣ୍ଡା

ପ୍ରକାଶକ
ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ
କଟକ

ନୂତନ ମୁଦ୍ରଣ—୧୯୫୬, ୧୦୦୦

ମୂଲ୍ୟ ଏକଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ମୁଦ୍ରାକର ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥି ଦାସ
ଦାଶରଥି ପ୍ରେସ
ଝାଞ୍ଜିରୀମଙ୍ଗଳା କଟକ

ଉତ୍ସର୍ଗ

ମାଆ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ବରପୁତ୍ର,
ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଳାକାର,
କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ !

ତମକୁ କଳାକାର ନ କହି କଳାକର କହିବାକୁ ମନ ଡାକେ । ତମର ଭାତ, ବେକାର, ଅଭିଯାନ ଓ ଜୟଦେବ ଯେ ଥରେ ଦେଖିଛି, ସେଇ ବୁଝିବ ଉତ୍କଳ ଗଗନରେ ତମେ କେଡ଼େ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଳାନିଧି । ମଡ଼ା ମୁହଁରେ ତମେ ହସ ଫୁଟେଇ ପାର···ହାଡ଼ ଦେହରୁ ଛୁଟେଇ ପାର ଭାଷା···ମରଣର ଚିତା ମନ୍ଥନ କରି ଅକାଳ କଙ୍କାଳକୁ ଉଠେଇ ପାର ସାତତାଳ ଗହ୍ୱରରୁ ।···

ଦୁଃଖିନୀ ମୋର ମରିଥିଲା । ତା'ର ସେଇ ସଢ଼ାପଚା ଖିନ୍‌ଖିନା ଶବ ମିଳେଇ ମିଳେଇ ଯାଉଥିଲା ଦିନୁଦିନ । କଅଁଳ ହାତ ଅଉଁସି ଦେଇ ମିଠା ହସଟିଏ ହସି ତମେ ସେଇ ଶବ ଦେହରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇଛ । ଦୁଃଖିନୀ ଆଜି ଜୀଇଁ ଉଠିଛି । ଫେରି ଆସିଛି ଆର ପାରିରୁ । ଜଳନ୍ତା ଜୁଇରେ ହେହେ ହୋଇ ହସି ଉଠିଛି ତା'ର ଜୀଅଁନ୍ତା ମୁହଁଟି—

ସେଇଥିପାଇଁ—ସେଇଥିପାଇଁ ହେ ଦକ୍ଷ କାରିଗର । ହେ କବି । ହେ ମୋର ଦୁଃଖିନୀର ଜନକ । ତମରି ହାତରେ ଟେକି ଦେଉଛି "ଜଳନ୍ତା ଜୁଇ" ଆଉ ଅନ୍ତରର ଅଶେଷ କୃତଜ୍ଞତା ସହ ମଥାନୋଇଁଛି ଆଜି ତମ ଚରଣରେ—

ସ୍ନେହ ମୁଗ୍ଧ
ଲେଖକ

କବିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଲେଖନୀରୁଃ—

ବାବା !

'ଜଳନ୍ତା ଜୁଇ' ପଢ଼ିଲି—ମନ ଦେଇ ପଢ଼ିଲି । ଉପନ୍ୟାସ ନୁହେଁ—ଗପ ବି ନୁହେଁ, ଏ ତୋ' ଜୀବନର ଖଣ୍ଡିଏ ଛୁଟିକା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରେ ସଜଡ଼ା ହୋଇଛି । ମୁଁ ଲେଖାର ଭାଷା ଦେଖି ନାହିଁ—ଦେଖିବାକୁ ମନ କରିନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ଭାବ ପାଖରେ ଭାଷା ହାର୍ ମାନେ—ମୋର ତ କାହିଁକି ଏଇପରି ଧାରଣା ।

'ସେବା' ତୋ'ର ନୁହେଁ—ଅବଶ୍ୟ ଏ ଖାଲି ମନବୋଧିଆ କଥା—ସାନ୍ତ୍ୱନାର ଗୋଟାଏ ଛଳନା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ 'କଥା' କେବଳ 'କଥା' । ବ୍ୟଥା ତ ଯାଏ ନାହିଁ ସେଥିରେ । ବରଂ ଲଥା ପଡ଼େ ଚିରି ଦରଦିରେ ।

ତୋ'ର ଏ ଲେଖା ଦେଖି ସଭିଏଁ ପସନ୍ଦ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଧହୁଏ । କିନ୍ତୁ ମନରେ ଯାହାର ମନ ଅଛି—ଯେ ମଥାରେ ସ୍ନେହ ପ୍ରେମର ଅମର ରକ୍ତଟୀକା ଘେନି ପାରିଛି; ସେ ବୁଝିବ ଦରଦୀର ଦରଦ କେଉଁଠି । ଏଭଳି ଲେଖା-କଳ୍ପଣା ପ୍ରାୟ ଏଇ ନୂଆ । ଏଥିରେ ଯୋଡ଼ାଯୋଡ଼ି, ଭଡ଼ାଭଡ଼ି, ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ି—କିଛି ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ସରଳ ମନର ତରଳ କଥା କେଇପଦ ।

ତୁ ନିଜେ ବି ତ ଲେଖିଚୁ କାହାରି ମତାମତ, ଆଲୋଚନା ଅବା ସମାଲୋଚନାକୁ ପରବା ନାହିଁ ବୋଲି । ମୁଁ ବି ସେଇଆ କହୁଛି— ନିଚ୍ଛକ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶରେ ବାଧା କେଉଁଠି ?

'ଆହୁତି' ତୋ' ଜୀବନରେ ସତରେ ଅହୁତ ହେବ ବୋଲି ଠୁଳେ ହେଲେ ମନରେ ଠାବ ଦେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ତୋ'ର ଏ ନିର୍ମଳ ପ୍ରେମଭରା ମନ-ଗନ୍ତାଘରର ସାଇତା ଧନ ପଦାରେ ବାଢ଼ି ଦେଇ ତୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଶାନ୍ତି ପାଅ, ଏତିକି ମୋର କାମନା ।

ଲେଖା କେମିତି ହୋଇଚି, କବିତା କେତେ ଧାଡ଼ି ରସରସିଆ ହୋଇଚି କି ନାହିଁ··· ଏ ବିଚାର ଏଠି ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଦେଖିଛି ଦୁଇଟି ଚକୁଆ ଚକୋଇ । ବେଳ ବୁଡ଼ିଗଲା । ନଈ ଏପାରି ସେପାରିରେ ଦୁହେଁ । ପାଖରେ ଯେ ଅଛି ତା'କୁ ଆଖିରେ ଦେଖୁଚି । ଦୂର ଦିଗ୍‌ବଳୟ—ଯେଉଁଠି ଆକାଶ ପୃଥିବୀ ଦେହ ମିଶାମିଶି ହୋଇ ଅନନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି— ସେଇମିତି ଦୂର ବାଟର ଚକୋଇକି ଅଛି ପାଉ ନାହିଁ ମୋର ।

ଜୀବନରେ ଏ ବି ଗୋଟାଏ ଦିନ । ଶାନ୍ତି । ଶାନ୍ତି କେହି ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ତୋତେ । ତୋ' ମନ-ଲେଖାରୁ ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ବାରୁଛି । ତେବେ ମୋ ଅନୁମାନରେ ଶାନ୍ତି କେବଳ ଲୁହ ଭିତରେ ଖୋଜିଲେ କେଜାଣି ମିଳିବ ପରି ।

ମୋଟ ଉପରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼ି ମୋର ମନେ ହେଲା ଏଇଟି ଏକ ପଥହରା ବଣ ବାଟୋଇ କାନରେ ନିଟୁମ୍ ରାତିର ଅଚହ୍ନା ବେଣୁସ୍ୱନ ।

ଥା' ବାରୁ । ମାଆହରା ଶିଶୁଟିର ଶୁଦ୍ଧ ମୁଖରେ ତୋ' ସ୍ନେହ ପିତୁଳାର ସ୍ମୃତିଲେଖା ଫୁଟି ଟିକିଏ ହେଲେ ତୋ'ର ଘ୍ରାଣ ଭାବ ଉଶ୍ୱାସ ହେଉ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ବଲ୍ଲଭ, କଟକ
ତା ୨୧ । ୧ । ୫୫

ତୋ' ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ
କାଳୀଚରଣ

"ମୋର ସକଳ ଗର୍ବ ଚୁର୍ଣ୍ଣ କରିଛ
ସବୁ ତ ନେଇଛ ଛଡ଼ାଇ,
ଅଶାର ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରେ ଚଢ଼ାଇ
ଭୂଇଁରେ ଦେଇଛ ଗଡ଼ାଇ ।"

(କାନ୍ତ କବି)

ମିଳନ— ୬-୨-୧୯୪୫

ବିଦାୟ—୧୫-୧୨-୧୯୪୭

ସଂଜ୍ଞା

ମରଣର ଦୁଇଦିନ ପରେ

ମୋର ଚିର ଆଦରର ରାଜରାଣୀ ସେବା ।

"ସାଗରପାରେ ସପନପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର"...ଦିନେ ଯେ ଥିଲା ବାସ୍ତବ, ଆଜି ସେ ସ୍ୱପ୍ନ; ଦିନେ ଯେ ଥିଲା ଧୂସର ସନ୍ଧ୍ୟାର ମାନମୟୀ ଅଭିସାରିକା, ଆଜି ସେ କଳ୍ପନା ଜଗତର କୁହେଳିଢେରୀ ମାୟାର ଧୂପଚ୍ଛାୟା; ଦିନେ ଯେଉଁ ରକ୍ତଗୋଲାପର ଅମଳ ଅଧରରେ ଥାପି ଦେଇଥିଲି ଅଗଣା ପ୍ରେମଚୁମ୍ବନର କମ ଛାପ, ଆଜି ସେ ଜଳନ୍ତା ଜୁଇରେ ଜଳିପୋଡ଼ି ମୁଠାଏ ଧୂଳିସାର ଭସ୍ମ ।।

ରାଣୀ ମୋର ! ସତେ ସତ ବଳିଲା ତୋର ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ମୋତେ ? କେତେ ସ୍ନେହ, କେତେ ସୋହାଗ, ଆଦର, ଅଭିମାନ ଭିତରେ ତୋଳି ଆଣିଥିଲି ତୋତେ । ସବୁ ମାୟାମମତା ପ୍ରେମର ବନ୍ଧନ ଦଣ୍ଡକରେ ତୁଟାଇ ଦେଇ, ଏତେବଡ଼ ବିଶ୍ୱ ଭିତରେ ମୋତେ ନିଃସ୍ୱ କରିଦେଇ, ଧୂଳିର ସାଥୀ ଶିଶୁ 'ପ୍ରଭାତ'କୁ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ବର୍ଷର ଆଦର ଦେଇ ସତେ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ ? ଚାଲିଗଲୁ କେଉଁ ଅଜଣା ଅଦେଖା ରାଜ୍ୟକୁ ?

ଅଶାନ୍ତ ମରଣ—

କି ଅଶୁଭ ବେଳରେ ମୁଁ ଏଥର ତୋ' ଉପରେ ରାଗି ବସିଲି । ଦୁଇମାସ କାଳ ତୋ ପାଖକୁ ଦି'ପଦ ଚିଠି ବି ଲେଖି ନାହିଁ । ତୋ'ର ଗୋଲାପୀ ମୁହଁଟି ଦେଖି ନ ଥିଲି ଦୀର୍ଘ ଦୁଇମାସ ଧରି । କିଏ ବୁଝିବ ମୋ ଅନ୍ତରର ଦୁଃଖ—ହୃଦୟର ବେଦନା ? କେମିତି ଏ ଦୁଇଟିମାସ ମୁଁ ଛାତି ପଥର କରି ତୋ' ଆଗମନକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି ତା' କେବଳ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀହିଁ ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଦୁଇମାସ ମତେ ଦୁଇଟି ଯୁଗ ଭଳି ଲାଗିଛି । କେତେ ଆଶା ବାନ୍ଧିଥିଲି, ରଙ୍ଗୀନ୍ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲି, ଅଭିମାନର କେତେ ତୁଙ୍ଗ ହିମାଳୟ ଗଢ଼ିଥିଲି । ତୁ ଫେରି ଆସିଥାନ୍ତୁ, ମୋର ଅନ୍ଧାର ଘର ଆଲୋକିତ କରି ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ତୁ ଯେତେବେଳେ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ମୋ କୋଳରେ ବସି କହିଥାନ୍ତୁ—'ମୋ ଅପରାଧର କି'ଣ କ୍ଷମା ନାହିଁ ?' ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦରେ ଲଜରେ ଏଇ ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ଆଖି ମୋର ଝରାଇ ଥାଆନ୍ତା ଅସରା ଲୁହଧାର—ଆଉ ଲୁହ ଧୂଆ କପୋଳରେ ତୋର ମୁଁ ଆଙ୍କି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ଅଲିଭା ଅଗଣା ଅସରନ୍ତି ଚୁମ୍ବନ । କିନ୍ତୁ—

"ଆଶାର ମିଳନ ଆଶାରେ ରହିଲା
ମନ ଛବି ଅଙ୍କା ବନକ ସରିଲା ।"

ସ୍ୱପ୍ନ—ସପନ ହେଲା । କଳ୍ପନା ହେଲା କଳ୍ପଣା । ପୁଣି ଏଡ଼େ ହତଭାଗ୍ୟ ଯେ ମରଣ ଶେଯରେ ସୁଦ୍ଧା ତୋତେ ଶେଷଥର ପାଇଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ ମୁଁ । ଶୁଣିଲି ତୁ ଆଖି ମୁଦିବା ଆଗରୁ ମୋତେ କେତେ ବିକଳ ହୋଇ ଖୋଜିଛୁ । ଜାଣେ ମୁଁ—ତୁ ଖୋଜିଥିବୁ, କାନ୍ଦିଥିବୁ—ଏ ଅଭାଗାକୁ କେବଳ ଥରଟିଏ

ଦେଖିବୁ ବୋଲି ତୁ ନିଶ୍ଚୟ କେତେ କଲବଲ ଉହ୍ଲଳବାହ୍ଲଳ ହୋଇଥିବୁ । କିନ୍ତୁ ତା' ହେଲାନାହିଁ—ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସତେ ମୁଁ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର । ତୋ'ର ଏ ଉହ୍ଲଳବାହ୍ଲଳ ପୋଡ଼ାଜଳା କାହାଣୀ ଶୁଣିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ମରି ପାରିଲି ନାହିଁ । କି କୈଫିୟତ ଦେଇ ଆଜି ତୋ ପାଖରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା ମାଗିବି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ମିଠିରେ ! ତୁ ଆଜି ଶରୀରୀ କି ଅଶରୀରୀ ଜାଣେ ନା । ତେବେ ଅଶରୀରୀ ହୋଇଥିଲେ, ଥରେ ମୋ ଅନ୍ତର ଭିତରକୁ ଆଖି ପକାଇଲେ ଦେଖିବୁ—ସେଠି ଅହରହ ଜଳୁଛି ଅନୁତାପର ଜୀବନ୍ତ ଜୁଇ । ତୋ' ଦୁଃଖକଥା ଭାବିଲାବେଳକୁ ଛାତି ମୋର ଫାଟିଯାଉଛି । କଲିଜା ଛୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ଟିକିଟିକି ହୋଇ । ତୁ ଯଦି ଏମିତି ଛଟପଟ ହୋଇ ନ ମରି ମୋ'ରି କୋଳ ଉପରେ ମଥା ରଖି ମରିଥାନ୍ତୁ ଆଉ ମୋର ଦୋଷ ପାଇଁ ମୋତେ ଅନନ୍ତ ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଯାଇଥାନ୍ତୁ, ତା' ମୁଁ ହସି ହସି ସହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ଏତେ ସ୍ନେହ, ଅଭିମାନ, ଦରଦ, ସହାନୁଭୂତିରେ ତୋତେ ବଢ଼ାଇଥିଲି ଶେଷକାଳରେ ଟିକିଏ ଦେଖି ବି ପାରିଲି ନାହିଁ ! ତୋ'ର ଆଖିର ବୁନ୍ଦାଏ ଲୁହ ହେଲେ ପୋଛି ପାରିଲି ନାହିଁ !! କି ତୋ'ର ଚସ ବିଦାୟ-ପାଣ୍ଡୁର ଗଣ୍ଡ ଦେଶରେ ଶେଷଥର ପାଇଁ ଟିକିଏ ହାତ ବୁଲାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ !!!

ସୁନ୍ଦର ଟିକି ମୁହଁଟି ତୋ'ର କେମିତି ମଳିନ ହୋଇ ଯାଇଥିବ । ମଥାର କୁନ୍ତଳ କପଟ ଅଲସ ହୋଇ ତୋ' ରକ୍ତ ଅଧରକୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ କରିଥିବ । ମୁକ୍ତାନିନ୍ଦୀ ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଶେଷରେ ମୁଦି ହୋଇ ଯାଇଥିବ । ଖାଲି ଆଖି ଦୁଇଟିରେ ଶେଷ ପଲକରେ ତୁ ଖୋଜୁଥିବୁ ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଏ ଭାଗ୍ୟହତକୁ । ହାୟ, ସେତିକି ବି ହେଲାନାହିଁ, ଦୁଃଖିନି ! ଶେଷରେ ଆଖି ମୁଦିବା ଆଗରୁ ମୋତେ

ନିଷ୍ଠୁର ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଯାଇଥିଲୁ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକୁଛି ତୋ'ର ସେ ବୁକୁଫଟା ଅଭିଶାପ ମୋ କପାଳରେ ସଫଳ ହେଉ—ମୁଁ ଏମିତି ମଲାବେଳକୁ କାହାରିକି ଦେଖି ନ ପାରେ ।···

'ତା'ପରେ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସଟି ବାହାରି ଯାଇଥିବ । ସେଠୁ ହୋଇ ଯାଇଥିବୁ ଶବ । ତୋ'ର ଭରା ଯୌବନ, ମାଂସଳ ବକ୍ଷ, ଚୂର୍ଣ୍ଣ କୁନ୍ତଳ, ଗୋଲାପୀ ଅଧର, ରକ୍ତିମ କପୋଳ—ସବୁ ହୋଇ ଯାଇଥିବ ଦୀନ, ହୀନ, ମଳିନ । କିଏ ସେଇ ନିଷ୍ଠୁର ତୋ' ଛୋଟ ଛୋଟ ହାତରୁ କାଢ଼ି ନେଇଥିବ ସୁନାଚୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକ, ବେକରୁ କାଢ଼ିଥିବ ତୋ' ଶରଧାବ ହାରଟି, କାନରୁ କାଢ଼ିଥିବ କାନଫୁଲ ଯୋଡ଼ିକ ? ପୁଣି କିଏ ସେଇ ଭାଗ୍ୟବାନ ତୋ'ର ଶବ ଦେହର ଉଦାର ଭାଲରେ ଦେଇଥିବ ଶେଷ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁଟି ? ମନେ ପଡ଼ୁଛି କେତେଥର ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଲାବେଳେ ଥଟ୍ଟା କରି ତୋ' ସିନ୍ଦୁର ଲଗାଇ ଦେଉଥିଲି । ଆଉ ତୁ ସଗିଯାଇଁ ମୋ କୋଳରେ ଲୋଟିପଡ଼ି କହୁଥିଲୁ—'ଛି, ତମେ ଯେ ମୋର ଦେବତା, ତମରି ଆଗରେ ଏମିତି ସିନ୍ଦୁର ନାଇ ମୁଁ ଯାଏଁ । ଏତିକି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ।' ସତ ହେଲା ତୋ କଥା ସୁନ୍ଦରି । ଏ କାଙ୍ଗାଳକୁ ଭସାଇ ଦେଇ ଶେଷ ସିନ୍ଦୁର ନାଇ ତୁ ଆଜି ଛାୟା ଭିତରେ କାୟା ମିଶାଇ ଦେଲୁ ।

···ତା'ପରେ—ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ କୂଳର ବାଲିଘାଟ ମଶାଣିରେ ସୁକୁମାର ତନୁଲତା ତୋ'ର ପରିଣତ ହୋଇଥିବ ଛାର ମୁଠିଏ ଭସ୍ମରେ । ଏଇ ସେହି ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ—ଯୋଉଁଠି ପିଲାଦିନେ ବାପା ଦାଦାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସି କେତେ ଖେଳିଥିବୁ, କେତେ ହସିଥିବୁ, ନାଚିଥିବୁ ଆନନ୍ଦରେ । ସେଇଠି—ସେଇ କୁଳୁଗୀତ ଭରା ନଈକୂଳରେ ଜଳି ଉଠିଥିବ ଲାଲ ଜୁଇ ଆଜି ସେହି ଜଳନ୍ତା ଜୁଇରେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ, ପଥର ହୋଇ ଥୋଇ

ଦେଇଥିବେ ତୋ' କଅଁଳ ଛନଛନ ସୁନାର ତନୁଟିକ । କେମିତ-ସହିଲୁ ସେ କଷ୍ଟ ? କେମିତ ସହିଲୁ ସେ ଡହଡହ ଜଳନ୍ତା ନିଆଁର ତାଜ ? ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ତୋ ଗୁଡ଼ରେ ଥରେ ବ୍ରଣଟିଏ ହୋଇଥିଲା । କେତେ କଷ୍ଟ, କେତେ ଦରଜ, କେତେ ଜଳାପୋଡ଼ା । ଟିକିଏ ହାତ ଛୁଆଇଁ ଦେଉ ନ ଥିଲୁ । ଆଜି ଅଜ ?— ଏ ରଡ଼ନିଆଁରେ ତୋ' ଦେହସାରା ଜଳାପୋଡ଼ା ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ତୋ' ସୁନାର ଦେହଟି ଅଙ୍ଗାର ହୋଇଗଲା ଘଡ଼ିକେ !! ହଁ, ଭୁଲିଗଲି, ତୋ'ର ସେ ହସହସ ଗୋଲାପ ମୁହଁରେ କିଏ ଆଗକର ନିଆଁ ଦେଇଛି ଜାଣୁ ? ତୋ'ର ସେ ଦୁଇ ବରଷର କଅଁଳିଆ ପୁଅ 'ପ୍ରଭାତ'— ଯାହାକୁ ଅନ୍ତର ଚିପୁଡ଼ି ରକ୍ତ ନିଗାଡ଼ି ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲୁ ତୁ । ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ସେ, ବଡ଼ ହେଲେ ତା'କୁ ପଚାରିବା କେମିତ ସେ ତା' ମା'ର ସୁନା ମୁହଁରେ ଦେଲା ଜଳନ୍ତା ନିଆଁ—ଯୋଉ ମୁହଁରୁ ସେ ଖାଇଥିଲା କେତେ ସ୍ନେହ ଶରଧାର ଅଜସ୍ର ଚୁମା ।

କାଠ ସଜଡା ହୋଇଥିଲା । ତା'ଉପରେ ଅଣି ମୁହଁ ମଡ଼ାଇ ଶୁଆଇ ଦେଲେ ତୋତେ । ଉପରେ ପୁଣି ଗଦକାଠ ନଦା ହେଲା । ଶଗଡ଼େ ଭଳି କାଠରେ ଚାପି ହୋଇଗଲା ତୋ'ର କଅଁଳ ଦେହ । ମୁଖାଗ୍ନି ଧରି କୁନି ପୁଅ ଚିତା ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲା । ଥରେ-ଦୁଇଥର-ତିନିଥର । ତା'ପରେ ... ତା'ପରେ...

ହୁ ହୁ ହେଇ ଜଳି ଉଠିଲା ଲେ
ରଡ଼ନିଆଁ ତାଜ ତାଜ
ମାଟି ଦେହ ତହିଁ ଫୁଟିକି ଉଠିଲା
ସୁନାଭଳି ଦାଉ ଦାଉ ।
ନିମିଷେ-ନିମିଷେ-ନିମିଷେ ମାତର
ଜଳିଗଲା ତାହାପରେ

ଋହୁଁ ଋହୁଁ ସବୁ କଳା ପଡ଼ିଗଲ
ପୋଡ଼ିଗଲ ଧୀରେ ଧୀରେ ।
ପଦ୍ମଲେ ଜଳାଲ୍ ଅଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ
କଅଁଳ ନରମ ଅତ
ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଜଳି ଅସିଲ ଲେ
ହାତ, ଗୋଡ଼, ପାଦ, ଛାତି ॥
ଏତେ କମନୀୟ, ଏତେ ଲୋଭନୀୟ
ଛାତିର ସେ ସୁନାଫୁଲ
ଋହୁଁ ଋହୁଁ କେଣେ ଜଳିଗଲ ଅହା
ଦଶେ କଳା କଲବଲ ॥
ମଧୁଭରା ସେ ତୋ ବଧୁଲି ଅଧରୁ
ଲିଭିଲ ମଧୁର ହସ
ନିମିଷେ ମାତର ଲଗିଲ ନାଇଁ ତ
ଜୁଇ କଲ ଶିଖା ଶେଷ ।
ସପନ ମିଳନ ସପନ ହେଲ ଗୋ
ମେଲ ଅଖି ଦେଖେ ଋହି
ମନ ପାଶୋରିବା ଦୂରେଥାଉ ଆଜ
ଲୁହ ତା' ପାଶୋର ନାହିଁ ।

ହତଭାଗ୍ୟ ମୁଁ । ଏଇ ଜୁଇଶିଖା ଦେଖିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ବି ମୋର ନ ଥିଲ । ମୁଁ ଅସି ଦେଖିବାବେଳକୁ ଚିତାର ଶେଷ ଛାଇ ବି ଲିଭି ଅସିଛୁ । ଶ୍ମଶାନତଳା ପାଇଁ ଦାଦାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲି । ଜୁଇଗାତରେ ପାଣି ପକାଇ ନିଅଁ ଲିଭାଇ ଅଣିଲି ମାତ୍ର ତୋ'ର କୁଇଖଣ୍ଡ ହାଡ଼ । ତାହା କେଉଁ ଅଙ୍ଗର ଅବଶେଷ ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ । ହୁଏତ ହୋଇପାରେ ତୋ ପଞ୍ଜରାର ହାଡ଼, ଯୋଉଠି ଥିଲ ସେହିନା

ନାରୀର ଗର୍ବ ଗୌରବର ସାମଗ୍ରୀ କମନୀୟ କନକ ଶଙ୍ଖ ଆଉ ଯେ ଥିଲା ମୋର କେତେ ସ୍ନେହ ଆଦରର ଧନ । ଆଜି ତା'ର ଏଇ ପରିଣତି । ଏଇ ଅଙ୍ଗାର, ପାଉଁଶ, ସରୁ ସରୁ ହାଡ଼ ।।···ଏଇଠି ଘଟିଛି ତୋ'ର ଏ ଭଙ୍ଗାଗଢ଼ା ଦୁନିଆଁର ଲୀଳା ଅବସାନ ।

ଅନାଥ ଶିଶୁ—

ସେବା । ହୃଦୟରେ ଭାବ ପୂରିଗଲେ ଭାଷା ମିଳେନା ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ । ମୁଁ କେବେ ଦିନେହେଲେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ଭାବି ନ ଥିଲି ଯେ ତୁ ଏତେଶୀଘ୍ର ମୋତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ଅଗଭୁରା ଚାଲିଯିବୁ । ଆଶାଥିଲା ତୋର କୋଳରେ ମଥା ରଖି ତୋ'ର ସେ ସଜଫୁଟା କଅଁଳ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଦିନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ମରିବି । କିନ୍ତୁ ହେଲା ଠିକ୍ ଓଲଟା । ଏତେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ତୁ । ମୋତେ ଏତେ ବଡ଼ ନୀରସ ଦୁନିଆଟାରେ ଏକୁଟିଆ ସାହାସ ସମ୍ବଳହୀନ ଭାବରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଏକାଏକା ବାଟ କାଟିଲୁ ନା ? ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଦିନେ ବସନ୍ତର ମଳୟ ରାତିରେ ଜହ୍ନ ଆଲୁଅ ତଳେ କୋଳରେ ମୋର ବସିଥିଲୁ ଆଉ ହସି ହସି ପଚାରିଥିଲୁ—'ମୁଁ ମରିଗଲେ ଏମିତି ଆଉ କାହାକୁ ନେଇ ସ୍ନେହ କରିବ ?' ···କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲି ସେଦିନ, ଆଉ ତୋ'ର, ~~ପୁଥୁଲ କାୟକୁ~~ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି, ସୁଗୋଲ ଗଲରେ ଅଗଣିତ ଆଦରର ଚୁମା ଆଙ୍କି କହିଥିଲି—'କାଳଭୁଣ୍ଡୀଟା ! ରାତିଟାରେ ଏମିତି କଥା କହନ୍ତି ନା ?' ଅଭିମାନ କରି କହିଥିଲୁ—ହଁ, ଏତେ ଶରଧା କାହିଁକି ? ମୁଁ ଆଜି ମଲେ ତମେ ତ ପୁଣି କାଲି ବାହା ହେବ । ହେଲେ ମୋ ଜୁନିଅ ଅଣହେଲା ହେବ । ନୂଆ ଘରଣୀ ଆସିଲେ ଆଉ କ'ଣ ମୋ ବାବୁକୁ ପଚାରିବ ନା ମୋତେ ମନେ ପକେଇବ ?'

ମିଠ । ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି ଏ ସବୁ କଥା ମନେପଡ଼ି । ତଥାପି ଲେଖୁଛି । ସେଦିନ କାଳତୁଣ୍ଡୀ କହି ପାଟି ଗୁଜି ରଖିଥିଲି ଆଉ କହିଥିଲି—'ଛି, ତୁ ମରିଗଲେ ଆଉ ମୁଁ ବଞ୍ଚିପାରିବି ?'... କିନ୍ତୁ ଆଜି ତୋ ତୁଣ୍ଡ ସୁ ତୁଣ୍ଡ ହେଲା, ତୁ ମରିଗଲୁ । ମୁଁ କିଂନ୍ତୁ ଜୀଅଁନ୍ତା ମଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲି । ଖାଲି ସାରା ଜୀବନଟା ଏମିତି ଜଳିପୋଡ଼ି ଛାତିର ରକ୍ତରେ ଆଖିର ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ତୋତେ ଝୁରି ହେଉଥିବି ଆଉ ସାଥୀହରା କପୋତ ଗାଇଲା ପରି ଗାଉଥିବି—ସେରି ପୂରିଲା ଗୋ ରାଣି । ମାଣ ପୂରିଲା ଗୋ ରାଣି । ଉଃ, ଉଃ, ଉଃ ।

ଆଉ ପ୍ରଭାତ ? ସତେ କଣ ମୁଁ ତାକୁ ଅଣହେଲା କରିବି ? ହନ୍ତସନ୍ତ କରିବି ? ତଥାପି—ତଥାପି ଯେତେ ସ୍ନେହ କଲେ ବି ମୁଁ ତ ଆଉ ତା'ର ମା' ନୁହେଁ । ମା' ଛେଉଣ୍ଡ ଛୁଆଟା ଜୀବନରେ ହୁଏ ତ ସବୁ ପାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମା' ସ୍ନେହ ଆଉ ପାଇବ କି ? ସତ କହୁଛି ମୋତେ ହଜାର ଘରଣୀ ମିଳିବେ, କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଆଉ ମା' ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆହା, କେଡ଼େ ସ୍ନେହ କରିଥିଲୁ । ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ବାୟାଣୀ ହେଇଯାଉ । କୁନିଆ ପାଇଁ କେତେ ବରାଦ କରୁଥିଲୁ ତୁ । ସେ ବରାଦ ଯୋଗାଇବାରୁ ଟିକିଏ କିଛି ଊଣା ହେଲେ କେତେ କଳି କରୁ । ଏତେ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ମଧ ତାକୁ ନ ନେଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଗଲୁନାହିଁ । ତାକୁ ଟିକିଏ ଆଖିର ଅନ୍ତୁଆଳ କଲି ତୁ ଅଧୁଣୀ ହୋଇଯାଉ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ? କୋଉଠି ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଯାଇଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ରହିଛୁ ? କୁନିଆ ତୋ'ର କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗଡ଼ୁଛି ତୋ'ର ପାଇଁ । କାହିଁ, ଥରେ ତ ଡାକୁ ନାହୁଁ ତାକୁ ? ସେବା ରେ । କୁନିଅ ମତେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ପଚାରୁଛି—'ବାବା । ମା' କାହିଁ ?' କହ ସେବା । କହ ଏବେ କି ଉତ୍ତର ତାକୁ ଦେବି ? ଅବୋଧ ଶିଶୁ—ସେ ତ ଆଉ ବୁଝୁନାହିଁ ତୁ ଏମିତି

ପାଷାଣ ହୃଦୟ କରି ଆମକୁ ନଈ ମଝିରେ ଭସାଇ ଦେଇ ତୋ' ସୁଖରେ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ । କହ ମିଠୁ । ରାଣୀ ମୋର । ଧନ ମୋର । କହ ଥରେ ତା' ପାଇଁ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? କେମିତି ମୁଁ ଏ ଦୀ'ବରଷର ଦୁଧଖିଆ ଛୁଆଟିକୁ ପାଳି ଦୁନିଆଁରେ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼ିବି ? ଅନାଥ ଅରକ୍ଷିତ ସ୍ନେହ-କାଙ୍ଗାଳ ହୋଇ ସେ ଏତେ ବଡ଼ ଦୁନିଆରେ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତା'ର ମା' ନାହିଁ—କେହି ନାହିଁ । ଅହା ପଦ ଶୁଣିବା ଜୀବନରେ ତାର ସରିଗଲା । ଏଇ ମୋ ଭାଗ୍ୟ ।–ଏଇ ଭଗବାନଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ।

ପାଗଳ ପ୍ରଳାପ—

ଅଭିମାନିନୀ । ଶେଷରେ ତୁହି ଜିତିଲୁ, ମୁଁ ହାରିଗଲି । ଆଜିଯାଏଁ କହି ନ ଥିଲି, ଭାବିଥିଲି ତୁ ଫେରିଥିଲେ ଦିନେ ନିସ୍ରେଲା ରାତିରେ ତୋତେ କୋଳରେ ଧରି ଗୋଟିଗୋଟି କରି ସବୁ କହିଥାନ୍ତି ମୋ ଦୋଷ, ରାଗ, ଅଭିମାନର କାରଣ, କିନ୍ତୁ ହେଲା ନାହିଁ । ମୋ ଦୁଃଖ ନ ଶୁଣି, ମୋତେ ବାବା ମା, ଅପା, ମାମା ଏପରିକି ସାରା ଦୁନିଆ ଆଗରେ ଦୋଷୀ କରି, ଦାଣ୍ଡ ମଝିଁଠାରେ ଛୁଡ଼ା କରିଦେଇ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ । କେଉଁ ନିର୍ଲଜ ମୁହଁରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦୋଷ କ୍ଷମା ମାଗିବି ? ଭଗବାନ ହିଁ କେବଳ ଜାଣନ୍ତି ଅନ୍ତରର କଥା । ମୁଁ ତ କେବେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଗି ନ ଥିଲି । ଦୁନିଆରେ ତୋ' ଛଡ଼ା ଆଉ ମୋର କିଏ ଥିଲା ଯାହା ଉପରେ ରାଗିବି, ଗାଳି ଦେବି, ଅଭିମାନ କରିବି, ଅଳିଝଲି କରିବି ? ଆଉ ଏ ଥରକ ମୁଁ ରାଗିଥିଲି କି ଅଭିମାନ କରିଥିଲି ତା ସେ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଜାଣନ୍ତି ।

ତୁ ଜାଣୁ ମୁଁ ତୋତେ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ପାଇଁ ତୁ ମୋଠାରୁ ଦୂରକୁ ଗଲେ ଅନ୍ତର

କାନ୍ଦ ଉଠେ । ସେଇଥିପାଇଁ ଚଉଦୁଆରରେ ଥିବାବେଳେ ମୁଁ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଫେରି ଯେତେବେଳେ ଦେଖେ ତୁ ଘରେ ନାହୁଁ—ଯାଇଛୁ ମାମାଙ୍କ ଘରକୁ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ହଠାତ୍ ରାଗିଯାଏ । ତା'ର କାରଣ ମୁଁ ଗୃହୁଁ ଥିଲି ଦିନଯାକର ଦୁଃଖ, କଷ୍ଟ, ଶ୍ରମ ଲାଘବ ପାଇଁ ଥରେ ତୋ'ର ସେ ହସହସ ଛନଛନ ମୁହଁଟି ଦେଖିବାକୁ, ଆଉ ଥରେ ତୋ' କୋଳରେ ବସି ଗୋଟିଏ ନରମ ଚୁମା ଖାଇବାକୁ । ସେତକ ନ ପାଇ ମୁଁ ରାଗିଯାଏ । ଠିକ୍ ରାଗ ନୁହେଁ—ତୃଷା ମୋର ସେ ପିନା । ପାଗଳି । ତୁ ବୁଝୁନା । ······ମନେ ଅଛି ନା ତୁ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ବାଲେଶ୍ୱର ଚାଲିଯାଉ ମୁଁ କିପରି ଦୁଃଖୀ ଜୀବନର ନୀରସ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ଗଣିଗଣି କଟାଏ, ଆଉ କେତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ତୋ ପାଖକୁ ଘନଘନ ଚିଠି ଦିଏଁ । ଏ ସବୁ କାହିଁକି ? କେବଳ ତୋତେ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲି ବୋଲି ତ ? ତୁ ଯେ ଥିଲୁ ମୋର ଅଳିଅଳି ରାଜଜେମା, ପୁନେଇଁର ମୁକୁଳା ଚନ୍ଦ, ନନ୍ଦନର ସୁଗନ୍ଧ ପାରିଜାତ ଆଉ ଏ ଅନ୍ଧ ଭଅଁରର ଏକମାତ୍ର ସଜଫୁଟା ଗୋଲାପ । ତୁ କିନ୍ତୁ ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ ଏ ସବୁ । ଅବଶୋଷ ରହିଗଲା । ଏଇତକ ତୋତେ ଶେଷବେଳେ ଖୋଲି କହି ଦେଇଥିଲେ ମନଟା କେତେ ହାଲୁକା ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା । ତୁ ଅନ୍ତତଃ ଡହଳବିକଳ ନ ହୋଇ ଶାନ୍ତିରେ ମରିପାରିଥାନ୍ତୁ ।

ହାୟ ! ଆଜି ଏତେ କଥା— ଏତେ ଗୋପନ ବ୍ୟଥାର କରୁଣ ସ୍ୱର ଅଉ କାହାକୁ ଶୁଣାଇବି ? କିଏ ମୋର ଅଧୀର ପ୍ରାଣରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବ ? କିଏ ମୋର ଅଖି ଲୁହ ପୋଛିଦେବ ଆଜି ତା' ପଞ୍ଚତ କାନରେ ? ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ଯେ ଆଜି ମୁଁ ଦୋଷୀ । ବାବାଙ୍କୁ କେମିତି ଏ ଲାଜକଥା କହିବି ? ସେ କ'ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ? ମୋ ହୃଦୟର ଧନ, ଜୀବନର ଜପାମାଳୀ ସ୍ନେହର ପ୍ରାଣ-

ପ୍ରିୟାକୁ ସେ ନେଇଗଲେ ବୋଲି ଯେ ମୁଁ ଅଭିମାନ କରି ଯୋଗୀ ହୋଇଥିଲି ତା' ସେ କାହିଁକି ବୁଝିବେ ? ମିଛରେ । ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅଛୁରୁ, ଆଜି ମୁଁ ନରକରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି । ତଥାପି କହ ଥରେ ମୁଁ ତୋତେ ଭଲପାଏ କି ନା ? ମୋର ଉପର ଲେଖା କଥା ଅନ୍ତର ଚିପୁଡ଼ା ଖାଣ୍ଟି ସତ ନା ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ମନଭୁଲାଣିଆ କପଟ ? ଦେବ ! କହ ଥରେ—ମନଖୋଲି ଥରେ କହ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ତୋ'ର ପ୍ରେମପାଗଳ କି କପଟୀ, ଲମ୍ପଟ, ଦଗାଦାର ? ଦୁନିଆ ଆଗରେ ମୁଁ ଭଲେଇ ହେବାକୁ ଯିବି ନାହିଁ । ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି ଅନ୍ତରର କଥା । ଭଗବାନ ହିଁ କେବଳ କହିବେ ମୁଁ ମଣିଷ ନା ପଥର ।

ମୋର ମଣି ହଜିଛି । ତନ୍ଦ୍ରା ତୁଟିଛି । ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଛି । ପୁଣି ଆଜି ହାତରେ ଶୂନ୍ୟଥାଳ ଧରି ମୁଁ କବିଙ୍କ ଭଳି ଲହୁଲୁହ ଗାଇ ଗାଇ ବୁଲିବି—'ଦୂରେ ଦୂରେ ଦୂରେ—ପରଶେ ପ୍ରିୟା ରହିଲା, ଯାଇଁ କାହାର ଅନ୍ତଃପୁରେ'···ପ୍ରିୟା ମୋର ନାହିଁ । ପକ୍ଷିଣୀ ଆଜି ମୋତେ ଅଠାକାଠିରେ ପକାଇ ଦେଇ ସେପାରିକୁ ଉଡ଼ି ଚାଲି-ଯାଇଛି । ଆଉ ଫେରୁ ନାହିଁ—ଫେରିବ ନାହିଁ । ହୃଦୟର ଆବେଗ ଦେଇ, ଆଖିର ଲୁହ ଦେଇ, କଣ୍ଠର କରୁଣସ୍ୱର ଦେଇ କେତେ ଡାକିଲି, କିନ୍ତୁ ସେ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଏତେ ଦିନର ପ୍ରାଣଭରା ସ୍ନେହ, ଅନ୍ତରଭରା ଆଦର, ହୃଦୟର ଶତ ମାୟା ମୋହ ବନ୍ଧନ—ସମସ୍ତ ଛିଡ଼ାଇ ଚାଲିଗଲା—ଚାଲିଗଲା ପାଷାଣୀ । ବିଶାଳ ନୀଳ ଆକାଶ କୋଳରେ କ୍ଷଣକେ ଲୀନ କରିଦେଲା ତା' କୁସୁମ କୋମଳ ଅଙ୍ଗ ।······

ସେବା ! ସାଥୀ ମୋର ! କହ ମୁଁ କେମିତି ବଞ୍ଚିବି ? ଯେ ଦିନେ ନ ଦେଖିଲେ ଅଥୟ ହେଉଥିଲା, ଯେ ଘଡ଼ିଏ ଆଖି ଆଗରୁ ଛାଡ଼ି ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ସେ କେମିତି ଆଜି ଏକୁଟିଆ ବଞ୍ଚି

ରହିବ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ? ପଥ ତ ଅନେକ ଦୂର । କେତେ ବାଟ ବା ଅସିଛୁ ମୁଁ ? କହ କିଏ ମୋର ନୀରସ ପଥର ସାଥୀ ହୋଇ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେବ ? ମୁଁ କ'ଣ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବାଟ ଏକା ଏକା ଚାଲି ପାରିବି ? ଭାତ ମୋର ଭାସିଗଲା । ନୌକା ମୋର ଝଡ଼-ବର୍ଷାରେ ବଳଙ୍ଗ ନଈରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । କହ ମିଠି । କହ କେମିତ ମୁଁ ଏକାଏକା ଏ ଦୁସ୍ତର ନଈ ପାରିହେବି ?

ସତେ ତୁ ଆଜ ଫେରିବୁ ନାହିଁ ? ମୁଁ ରାଗିଲି ବୋଲି ତୁ ଅଭିମାନ କରି ମୋତେ ଦେଖା ନ ଦେଇ ଚାଲିଗଲୁ ? ଏଡ଼େ ପାଷାଣୀ ତୁ । ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ ମୋ ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ? ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ ଥରେ ମୋ ମରମର ଗୋପନ କଥା ? ହଉ, ରାଗିଛୁ ଯଦି, ମୁଁ ଦୋଷ ମାଗୁଛି, ଫେରିଆ ଭଲା । ମୋ ସୁନାଟି ପରି । ଏମିତ ଟିକିଏ କଥାରେ ରାଗନ୍ତି ନା ? ହଁ, ଆଗରୁ ତ ଏମିତ କେତେଥର ରାଗିଥିଲୁ । ଦୋଷ ମାଗିବା କଥା କହିଲେ ହସିହସି ଆସି କୋଳରେ ମୋର ଲେଟିଯାଉ । ଆଜ ତୋ'ର କ'ଣ ହେଲା ? କୁଆଡ଼େ ତୁ ଆଜ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଗଲୁ ? କୋଉ ଦିଗଅପାରିରେ ଆଜ ତୁ ସୁନା ଘର ତୋଳ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିଲୁ ? ତିନି ବରଷକାଳ ତୋତେ ଯେ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଏତେ ଭଲ ପାଇଥିଲି ସବୁ କ'ଣ ଏକା-ବେଳକେ ଭୁଲିଗଲୁ ?

ରାଣୀ ମୋର । ଆଜ ଆଉ ସେ ଦାବୀ ନାହିଁ—ସେ ଅଧିକାର ନାହିଁ ମୋର । କେବଳ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି କହୁଛି, ଥରକ ପାଇଁ ଆ—ଏ ଅନ୍ଧ ଯୋଗୀଟାର ଶୂନ୍ୟ ଥାଳରେ ଭିକ ମୁଠିଏ ଭରି ଦେଇ ଯା' ଆଉ ଦେଖି ଯା' ତୋର ସେଇ ବିଦେଶୀ ପ୍ରିୟ ଆଜ କିପରି ଧାରଶ୍ରାବଣ ଝରାଉଛି । ତୋ'ର ଅଭିଶାପ—ତୋ'ର ଶେଷ ଲୁହ ମୋ ଉପରେ ବଜ୍ର ପକାଇ ଦେଇ ଯାଇଛି, ମୁଁ ମରିବି,

ତୋଠାରୁ ଅଷ୍ଟର କଲବଲ ହୋଇ ଉହଲବିକଳ ହୋଇ ପାଣିମୁନ୍ଦାଏ ନ ପାଇ କୋଉଠି କୋଉ ବାଟ କଡ଼ର ନର୍ଦ୍ଦମା ଭିତରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ମରିବି । ସେଇଦିନ ଅବା ଶାନ୍ତି ପାଇପାରେ । ଆ'ରେ ଦୁଃଖିନୀ ! ଆ'ରେ ମୋ ଗଳାଇହାର ! ଅନ୍ଧର ଲଉଡ଼ି ! ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ! ଥରେ ତୋ'ର ଏ ହତଭାଗା ସାଥୀର ଦୁଃଖ ଦେଖିଯା' । ହାତ ପତେଇ କ୍ଷମା ମାଗୁଛି । ଥରେ କ୍ଷମା ଦେଇଯା' । ଏତେ ସ୍ନେହ ଆଦର କରୁଥିଲୁ । ସବୁ ଏକାବେଳକେ ପାସୋରି ଦେଲୁ ? ଥରକ ପାଇଁ ପଦୁଟିଏ କଥା କହି ଯା—'ମୁଁ କ୍ଷମା ଦେଇଛି'—ଏଇ ପଦଏ କ'ଣ ଆଉ ଶୁଣିବି ନାଇଁ ତୋର ସେ ଅଭିମାନଭରା ମୁହଁରୁ !

ବାବା ମା—

କେତେଥର କହୁଛୁ 'ଯଦି ମୁଁ ମରିଯାଏ ତମର ବା ଯିବ କ'ଣ ? ମୋ-ବାପାମା'ଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ଯିବ ।' ଆଜି ଲୋକ ମୁଖରୁ ବି ସେଇକଥା ଶୁଣୁଛି । ଦାଣ୍ତଲୋକେ ସାଇପଡ଼ିଶା ସମସ୍ତେ ସେଇଆ କହୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତର ମୋର ସେଥିରେ ରାଜି ହେଉନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ବାବା ମା'—ଯେ ନାହିଁକାଟି ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ, ରକ୍ତ ଦେଇ ଗଢ଼ିଥିଲେ, ଏକୋଇର ବଳା ବଣି-କେଶନ ଭଳି ଟିକେତେ ସ୍ନେହ ଆଦରରେ ଏତୁଟିରୁ ଏତୁଟିଏ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଅତି ଗଭୀର । ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ମନ ତାଙ୍କର ଚିରଦିନ ପାଇଁ ପୋଡ଼ି ଜଳିଗଲା; କିନ୍ତୁ ତା'ବୋଲି ମୋର ଦୁଃଖ ତ କମ୍ ନୁହେଁ । ମୋର କ'ଣ ଛାତି ଫାଟି ଯାଉନାହିଁ ? ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଯେ ପଡ଼ି ରହିଲା ଏକ ଦୀର୍ଘ ଅସମାପିକା, ହଁ, ତୁ କହୁଥିଲୁ ମୁଁ ବାହା ହେବି, ତା'ହେଲେ ବି ମୁଁ ତ ଆଉ ତୋତେ ପାଇବି ନାଇଁ । ତୋ' ହସହସ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ତ ଆଉ ଦେଖି ପାରିବି ନାଇଁ, ତୋ'ର ରକ୍ତଗୋଲାପ

ଅଧରରେ ତ ଆଜି ମନପୁରି ଚୁମ୍ବାଟିଏ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଦୁନିଆ ଲୋକେ ସିନା ଏକଥା ବୁଝିବେ ନାହିଁ, ତୁ କ'ଣ ଏଥିରେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବୁ ?

ତେବେ ବାବା, ମା' ନିଶ୍ଚୟ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବେ । ପୁଣି ମୋ ରାଗ ତାଙ୍କୁ ବେଶୀ ବାଧୁଛି । ତେଣୁ ତୋ' ମରିବା ପରେ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଛଳରେ ବାବା ଦେଇଛନ୍ତି ଅଭିଶାପ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଛଳ କରିନାହିଁ କି ଆଜି କେବେ ଜୀବନରେ କରିବି ନାହିଁ । ମୋ ରାଗ ଅଭିମାନର ସାମଗ୍ରୀ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ଯାହା ଲାଗି ରାଗୁଥିଲି ସେ ଆଜି ଦୁନିଆର ଆରପାରିରେ । ଆଗରୁ ତ କହୁଛି ମୋ ରାଗିବାର କାରଣ । ଅତି ଭଲ ପାଇବାରୁ ଅଭିମାନର ଆରମ୍ଭ । ଅଭିମାନର ମାତ୍ରା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ରାଗରେ ପରିଣତ । ଏ ଗୋପନ କଥା ତ ବାବା ମା' ବୁଝିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋତେ ଏକ ପାଷାଣ, ପାଷଣ୍ଡ, ନିଷ୍ଠୁର ବୋଲି ଭାବୁଥିବେ ।

ଏକା ମୁଁ ନୁହେଁ ଦୁନିଆରେ ଏମିତିକା ଅଡ଼ପାଗଳା ଲୋକ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ବାଇଆ ଅର୍ଜୀ ଏମିତି ସବୁଦିନେ ବଡ଼ବାବାଙ୍କ ଉପରେ ରାଗୁଥିଲେ—'ସେ ବେଶୀ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ନାହିଁ, ଭଲ କବିତା ଲେଖିଲେ ନାହିଁ, ଦୀନ ଦଳିତ ସେବା କଲେନାହିଁ' । ତାଙ୍କର ଏଇ କଥାରୁ ରାଗର ପରିଚୟ ମିଳୁଛି କି ଭଲ ପାଇବାର ପ୍ରୟାସ ମିଳୁଛି ତା'ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଲୋକ ଭିନ୍ନ ମତ ଦେବେ । ମୁଁ ସେହିପରି ସବୁବେଳେ ତୋ'ର ଦୋଷ ଦେଖେଇ, ଅବଗୁଣର ନିନ୍ଦା କରି ଚାହୁଁଥିଲି ତୋତେ ଗଢ଼ିବାକୁ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ଭଳି ମଣିଷ କରି । ତୋତେ ମୁଁ କରିଥାଆନ୍ତି ଦଶଜଣରେ ଆଦର୍ଶ, ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ଲୋଭନୀୟ ଆଜି ଶରଧିନ ପାଇଁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର, କାନ୍ତ, କୋମଳ । ତା' ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନ ମୋର ହୋଇ ପାରିଲା ନି

ବାସ୍ତବ । ବରଂ ଯୋଉ ଟିକକ ବାସ୍ତବ ଥିଲା, ଯୋଉ ଟିକକ ସତ୍ୟ ଥିଲା ତା ପୁଣି ହୋଇଗଲା ସ୍ୱପ୍ନ । ଦୁନିଆ ଲୋକେ, ବାବା, ମା' ଏମାନେ ବାହାରଟା ଦେଖୁଛନ୍ତି ସିନା ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଦେଖୁଛି କିଏ ?

ତେବେ ଏତିକି ମୋର ଦୋଷ—ଆଜି ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ମାନୁଛି—ମୋର ପାଗଳାମି ଥିଲା ଟିକିଏ ଅତ୍ୟଧିକ । ସାରା ଜୀବନଟା ଦୁଃଖକଷ୍ଟରେ ପେଷି ହୋଇ ମୁଁ ଏମିତି ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ମୁଁ ଚାହିଁଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋର ପରି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବାକୁ । ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ ମୁଁ ତୋ'ର ବୟସର ଚାପଲ୍ୟ, ମନର ପିଲାଳିଆ ଭାବ ଓ ତୋ'ର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା । ଭାତ ଖାଇ ଯିଏ ହାତ ଧୋଇ ଜାଣି ନ ଥିବ ତା'ଉପରେ ଘରକରଣାର ଏତେବଡ଼ ବୋଝ ଲଦି ଦେଇଥିଲି । ରାଜଲଳନାର ଲାବଣ୍ୟଭରା ଯୌବନ ଉପରେ ମୁଁ ଥାପି ଦେଇଥିଲି ମୋ ଦୀନତାର ତୁଙ୍ଗ ହିମାଳୟ । ଏଡ଼େ ମୂର୍ଖ ମୁଁ, ଏଡ଼େ ଅନ୍ଧ ମୁଁ, ଆଜି ବୁଝୁଛି ମୋର ଭ୍ରମ । ମାନିନି ! ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବୁ । ତୋ'ର ଭଲ କରିବାକୁ ଯାଇଁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଦୋଷ କରିଛି ତା'ର କ'ଣ ମାଫି ନାହିଁ ?

ଶେଷ ଦେଖା—

ସୁନ୍ଦର ! ମରିବୁ ବୋଲି ଏଥର ବାଲେଶ୍ୱର ଯିବା ଆଗରୁ ଭଲକରି ଟିକିଏ ଦେଖା ହୋଇ ନ ଥିଲା କି ମନ ପୂରାଇ ଟିକିଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେଇ ଚାରିମାସ ତଳେ ମୁଁ ଆଠ ଦିନ ଛୁଟି ନେଇଥିଲି ଗାଁ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ କାମ କରିବାକୁ ଆଉ ଯିବା ଆଗ ଦିନ ଗାଁ ଟିକି-କଳା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ରାତି ଦୁଇଟାରେ ଘରକୁ ଫେରିଥିଲି । ସେତେବେଳକୁ ତୁ ଶୋଇ ଯାଇଥିଲୁ ଏଇ ମୋର ଶୟନ କକ୍ଷର ପଲଙ୍କ ବକ୍ଷରେ । ବଡ଼

ଶ୍ରାନ୍ତକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଫେରିଥିଲି ସେଦିନ । ତୋ' ତନ୍ଦ୍ରା ବିଜଡ଼ିତ ଗୋଲପ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଦେଇଥିଲି ଗୋଟିଏ ଅଳସ ଚୁ-ମ୍ବ-ନ... ତୁ ଚମକି ପଡ଼ି କହିଥିଲୁ—'ଛି, ଏତେ ଦୁଷ୍ଟ । ଏ ଚୋରିକାମ କେଉଁଠୁ ଶିଖିଲ ? ମୁଁ ଭାରି ଡରି ଯାଇଥିଲି । ଦେଖିଲ ମୋ ଛାତି କିପରି ଦପ୍‌ଦପ୍ ପଡ଼ୁଛି । ଏମିତି ଅଥୟ ହୁଅନ୍ତି ନା ?'...ହସିହସି ପ୍ରାଣଭରି କରିଥିଲି ଆଲିଙ୍ଗନ । ସେଇ ମୋର ଶେଷ ପ୍ରଣୟ—ଶେଷ ମଧୁମିଳନ । ଆଜି ଯେଉଁଦିନ ଚଢ଼ଢ଼ୁଆରେ ବାପା ମା' ଏକ ଜିଦ୍ ଧରିଲେ ତୋତେ ବାଲେଶ୍ୱର ନେବାକୁ, ସେଦିନ (୨୨•୧୦•୬୭) ରାତି ସାରା ମୁଁ ଅଲଗା ଘରେ ଶୋଇଶୋଇ କାନ୍ଦିଛି । ତହିଁଆର ଦିନ ସକାଳୁ ବଡ଼ ରାଗରେ ଅଭିମାନରେ ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଛି ଗାଁକୁ । ପଦେ ବି ତୋତେ କଥା କହିନାହିଁ । ଅଡ଼ ଆଖିରେ ତୋତେ ଚାହିଁ ନାହିଁ । ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ତୋ'ର ଭାବୀ ବିରହ ସହି ନ ପାରି ଚାଲି ଆସିଛି ।

ଯାହାହେଉ, ସେହିଦିନ ଶେଷ ଦେଖା । ଆଉ ସେ ଶେଷ ଦେଖାଟା ଏମିତି ଅଦେଖାରେ—ଏମିତି ପ୍ରାଣହୀନ ନୀରସ ଭାବରେ । ତା'ପରେ ଦୀର୍ଘ ଦୁଇମାସ କାଳ ତୋତେ ଆଉ ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ୧୬•୧୨•୬୭ ମଙ୍ଗଳବାର ସକାଳେ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ନଈକୂଳର ବାଲିଘାଟ ମଶାଣିରେ ଜଳନ୍ତା ଜୁଇରେ ଦେଖିଲି ତୋ ହାଡ଼ କେଇଖଣ୍ଡ ।। ଏଇଠି ଜୀବନର ତିନି ବରଷର କେତେ ସୁଖଦୁଃଖ ମାନଅଭିମାନର ସରସ ସ୍ମୃତି ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ଗୋଟାଏ ମୋଟା କଳା ପରଦା ।

ବିରହୀ ଯକ୍ଷ—

ସେବା । ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ମିଳନ ମାତ୍ର ତିନୋଟି ବରଷ । ସେଥିରୁ ପ୍ରଥମ ଦୁଇବରଷ ତୋତେ ରଖିଥିଲି

ପାଖେ ପାଖେ । ଦିନେ ତୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଗଲେ ମତେ ଯୁଗ ଭଳି ଲାଗେ । ପହିଲି ବର୍ଷର ପହିଲି ଥରକ ପାଇଁ ତୁ ଯେତେବେଳେ ବାପଘରକୁ ଯାଉ ମୁଁ ସେ ଦିନଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବି ଗଣି ଗଣି କଟାଇଛି । ପହିଲି ଥରର ପ୍ରଥମ ଦିନ କଥା ଏବେ ବି ମନେ ଅଛି । ଚଉଦୁଆରର ସେହି ବସାଘରେ ତୋର ଫୁଟିଲା ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ମୁହଁରେ ମୁହଁ ରଖି କେତେ ଅଶ୍ରୁ ଢାଳିଛି । ମୁଁ କାନ୍ଦିଛି, ତୋତେ କନ୍ଦାଇଛି । କେଡ଼େ କଷ୍ଟରେ, କେଡ଼େ ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରାଣରେ, କେଡ଼େ ଛାତିଫଟା ଦୁଃଖ ଭିତରେ ସେଦିନ ତୋତେ ମୁଁ ବିଦାୟ ଦେଇଥିଲି ତା ଆଜି ବି ସ୍ପଷ୍ଟ ନାଚିଯାଉଛି ପୋଡ଼ା ଆଖି ଆଗରେ ମୋର । ସେତେବେଳେ ଯାହାକୁ ମାତ୍ର କୋଡ଼ିଏଟି ଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ମୁଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ମଣୁଥିଲି—ବିରହ ବେଦନା ସହି ନ ପାରି ପିଲାଙ୍କ ପରି ଏତେ କହିଁ କହିଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିଲି ତା'କୁ ଆଜି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଯେ କେମିତି ବଞ୍ଚିବି ତା'ହିଁ ଭାବୁଛି ।

ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ତୁ ଥିଲୁ ପ୍ରସୂତି ଅବସ୍ଥାରେ । ମୋତେ ହେଲା ଭୟଙ୍କର ଜର ଚଉଦୁଆରରେ । କେତେ କଲବଲ ହୋଇ ମୁଁ ତୋତେ ଖୋଜିଛି । ଦୁର୍ବଳତା ଦବାଇ ନ ପାରି ମୋର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭଉଣୀଙ୍କୁ କେଡ଼େ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଚାରିଛି—'ତୋ ନୂଆବୋହୂ କାହିଁ ?' ଆଜି ସେକଥା ଭାବିଲେ ଛାତି ଥରି ଉଠୁଛି ।...ତା'ପରେ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ବରଷ । କେବଳ ତୋତେ ଛାଡ଼ି ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ଏତେ କଷ୍ଟ କରି ସବୁଦିନେ କଟକ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ଦିନେ ଅକସ୍ମାତ୍ କଟକରେ ରହିଗଲେ ତା' ତହିଁ ଆରଦିନ ଆସି ତୋ ହସ ହସ ମୁହଁ ନ ଦେଖିବା ଯାଏ ମୁଁ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ।

ମନେଅଛି—ବର୍ଷାଦିନ, ଖରାଦିନଅ ରାସ୍ତା ଭାଙ୍ଗି ମହାନଦୀରେ ଆସିଲା ବନ୍ୟା । ଆଉ ଯିବା ଆସିବା ହୋଇପାରିବ

ଯାହାଁ ଦେଖି ମୁଁ ରହିବାକୁ ଗଲି ମାଳିହାଟାର ସେଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମେସରେ । ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଦୁଇଦିନ ପୂରା ନ ରହି ପଳାଇ ଆସିଥିଲି ଘରକୁ । ତୁ ସେଦିନ ହସି ହସି ଗର୍ବ କରି କହିଥିଲୁ—'କି, ଗୋଲାପ ଫୁଲକୁ ଛାଡ଼ି ରହିପାରିଲ ନାହିଁ କି ? ଭ୍ରମରଗୁଡ଼ା ଏତେ ପ୍ରେମ ପାଗଳ ?...' ମୁଁ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଆଗ ଦେଇଥିଲି ଚୁମା । ତା'ପରେ ବରଷାର ଘନ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ କରିଥିଲି ନିବିଡ଼ ଆ-ଲି-ଙ୍ଗ-ନ...ସେ ଆଜି ଖାଲି କଥାର କଥା । କାହାଣୀର ବିଷୟବସ୍ତୁ ।।

କିନ୍ତୁ ଶେଷ ବରଷଟି ମୁଁ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲି । ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ଖଡ଼ଗପୁରରେ ମୁଁ ତୋ ଅଭାବ କେତେ ଅନୁଭବ କରେ । ବିରହ ସହି ନ ପାରି କେତେ ଛଟପଟ ହୁଏ ଆଉ ଆକାଶର ଚାନ୍ଦକୁ ଚାହିଁ, ବଗିଚାର ଫୁଲକୁ ଚାହିଁ କେତେ ତୋ କଥା ମନେ ପକାଇ ଝୁରେ ତା' କେବଳ ମୁଁ ଜାଣେ । ଶନିବାରକୁ ଶନିବାର କେବଳ ଦୁଇ ପ୍ରହର ରାତି ପାଇଁ ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇ ପଳାଇ ଆସେ ଏତେ ବାଟ ଏକା ତୋ'ର ଆଶାରେ । ମନେ ପଡ଼ୁଛି କେତେଥର ରାତି ଅଧରେ ଆସି ତୋତେ ଉଠାଇଛି । ସେତେବେଳକୁ ତୁ ଶୋଇ ନ ଥାଉ । ବାନ୍ଧବାଡ଼ି ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଶୋଇଥାଉ ଅଉ ପଲକହୀନ ଚକ୍ଷୁରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଉ ମୋର ଆସିବା ପଥକୁ । ଟିକିଏ କୋଉଠି ଖଡ଼୍‌କିନା ହେଲେ ତୁ ଭାବୁ ମୁଁ ଆସି ଦୁଆରେ ଧକ୍କା ମାରୁଛି । ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବଡ଼ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠୁ । ଅଳସ ଆଖିରେ ତୋର ଆସିଯାଏ ଟିକିଏ ତନ୍ଦ୍ରା । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ—ରାତି ବାରଟାବେଳେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଜଣେ କେହି ଦୂର ବିଦେଶୀ ବିରହୀ ଯୁବକ ପ୍ରିୟା ପାଇଁ ପାଗଳ ହୋଇ ଏକା ଏକା ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଡର ଭୟ ନ ମାନି ପ୍ରିୟା କୋଳକୁ ତା'ର

ଧାଇଁ ଆସୁଛି, ଆଜ ତୋ'ର ମାନସ କୁଞ୍ଜର ରୁଦ୍ଧ ଦୁଆରେ ଧକ୍କା ମାର ଡାକୁଛି—'ସେବା ! ସେବା !'···ଚମକିପଡ଼ ଜାନ ପାର ଶୁଣୁ ମୋର ଅଧୀର କଣ୍ଠସ୍ୱର । ପାଗଳିନୀ ହୋଇଯାଉ । ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇଉଠୁ । ଉଆଁସ ନିଶିର ଅଭିସାରିକା ତୁ । ଫୁଲଶରର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ସହି ନ ପାର ଆଖିବୁଜି ଢଳିପଡ଼ୁ ମୋର କୋଳରେ । ସେଇଠି ବହେ ପ୍ରେମର ଫଲ୍‌ଗୁ—ସଙ୍ଗୀତର ନିର୍ଝର—କବିତାର ମୃଦୁ ହିଲ୍ଲୋଳ । ମନେଅଛି—ମନେ ରହିଥିବ ସେ ମଧୁର ଜୀବନର ସରସ ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ।

ରାଜରାଣୀ ତୁ, ମୁଁ ଦୀନ କାଙ୍ଗାଳ । କି ଉପହାର ବା ତୋ ପାଇଁ ଆଣିଥାଏ ? ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ବାସନାତେଲ, ସାବୁନ, ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଫିତା ବା କାଚଚୁଡ଼ି । ଏତେ ନଗଣ୍ୟ ଉପହାର ବି ତୁ ହସିହସି ସାଉଣ୍ଟ ରଖୁ । ତୋତେ ଶେଷରେ ମୁଁ ଭୁଲ ବୁଝିଲି । ମୋ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ତୁ ତ କେବେ ଦୋଷରେ ପକାଉ ନ ଥିଲୁ ବରଂ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖୁଥିଲୁ ସବୁବେଳେ । ମୁଁ ଯଦି ଜାଣିଥାନ୍ତି ତୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମରିଯିବୁ ତେବେ ତୋତେ ଏଇ ଶେଷ ବରଷଟି କେବେ ହେଲେ ପାଖରୁ ଅନ୍ତର କରି ନ ଥାନ୍ତି । ଯେତେ ଦୂର ବିଦେଶକୁ ଗଲେ ବି ଜାନ ପଣତରେ ବାନ୍ଧି ବୁଲୁଥାନ୍ତି ତୋତେ । ଯୋଗୀ ହୋଇ ଭିକ ମାଗିଥାନ୍ତି ପଛେ ତୋ କୋଳରୁ କେବେ ଦୂରକୁ ଗୁଲିଯାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ନିଷ୍ଠୁର ଭଗବାନ—ମୋର ସୁଖର ସଂସାର ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ । ଆଜି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଅତି ବିନୀତ ହୋଇ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ପଚାରୁଛି —

"କି ସୁଖରୁ ମହାପ୍ରଭୋ ! ଦେଲ ଘଉଡ଼ାଇ
ଏଡ଼େ ଦଣ୍ଡ ଦେଲ ମୋତେ କେଉଁ ପାପ ପାଇଁ ?
କାହା ସୁଖ କେବେ ମୁହିଁ ଭାଙ୍ଗିଥିଲି ପ୍ରଭୁ !
ସହିବାକୁ ହେଲା ମୋତେ ଏ ଯାତନା ସବୁ ?"

ଶ୍ରାବଣ ସଂଜ—

ଦିନ ଗୋଟିକର ମଧୁର ଅନୁଭୂତି ପରେ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ପୁଣି ବିଦେଶ ଫିଟାକୁ ବାହାରେ ସେତେବେଳେ ଆଖି ତୋର ହୋଇ ଉଠେ ଛଳଛଳ । କେତେ କାକୁତି ମିନତି ହୋଇ ବିକଳ କଣ୍ଠରେ ଅନୁନୟ କରୁ—ଆଜି ରାତିଟା ରହିଯାଅ । କାଲି ଯିବ' । ପାଷାଣ ମୁଁ । ଯୌବନର ମାଦକତା ବୁଝେ ନା । ନୀରସ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଆଣି ବାଢ଼ି ବସେ ତୋ' ଆଗରେ । ତୋ ସୁନ୍ଦର ଆଖିରୁ ମୁକ୍ତା ଖସି ମୋ ବୁକୁ ଭିଜାଏ । ଗାଲ ଦୋ'ଟି ତୋର ଧୁଇ ହୋଇଯାଏ ଅଶ୍ରୁଧାରରେ । ପାଷାଣ ବୁକୁ ଉପରେ ମୋର ଲୋଟିପଡ଼ି ତୁ କେତେ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଉ । ନିଷ୍ଠୁର ମୁଁ । ତୋ ଚଳ ଚଳ ଆଖିକି ନ ଚାହିଁ ଫେରିଯାଏ ସେହି ଦୂର ବିଦେଶକୁ ତୋତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ।।

ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ପଡ଼ୁଛି—ସେଦିନ ହେଉଥାଏ ଅଝରଝର ବରଷା । ଦିନରେ ବି ରାତି ଭଳି ଅନ୍ଧକାର ଘନେଇଁ ଆସୁଥାଏ । ବିଜୁଳି, ଘଡ଼ଘଡ଼ି, ବର୍ଷା, ପବନ—ଚାଲିଥାଏ ଅବିରାମ—ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ । ସେତେବେଳକୁ ଜହ୍ନିଫୁଲ ମେଞ୍ଚାଏ ଥୋପା ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠିଥାଏ ଆମ ବାଡ଼ି ବନ୍ଧାରେ । କଳା କଳା ଧୂଆଁ ଗୁଡ଼ାକ ଗୁଡ଼େଇ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠୁଥାଏ ଆମ ଓଦା ପିଢ଼ା ଉପରୁ । ତୁ ଗୋଡ଼ ଉପରୁ ଲୁଗା କାଢ଼ି ସଞ୍ଜ ବାଳୁଥାଉ ଆଉ ଅଭିମାନ କରି କହୁଥାଉ—'ମୋ ରାଣ ତମକୁ । ଆଜି ଏମିତିକା ପାଗଟାରେ ଯାଅନା, ନିଜେ ତ ବର୍ଷାରେ ତିନ୍ତିବ ଅଉ ଜଣକୁ ଆଖି ଲୁହରେ ତିନ୍ତାଇ ମାରିବ ।'...ତୋ ମିନତି ନ ରଖି ମୁଁ ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିଥିଲି । ବାହାରର ବର୍ଷା ଭଳି ଆଖିରୁ ତୋର ଝରିଥିଲା ସେଦିନ ଧାରଶ୍ରାବଣ । ତଥାପି ଏତେ ଦୁଃଖରେ ବି ତୁ ସଞ୍ଜ ଦେଇ ଚଉରା ପାଖରେ ମନାସିଥିଲୁ ମୋର ଶୁଭ ।

ମିଛ ମରଣ—

ତାହାର ମାସ ଦୁଇଟି ଦିନ ପରେ ଶୁଣିଲୁ ଗୋଟାଏ ଉଡ଼ା ଖବର ଯହିଁରେ ହଲକ ତୋ'ର ଶୁଖିଗଲା—ରକ୍ତ ପାଣି ହୋଇ-ଗଲା—ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା ଭଳି ଲାଗିଲା । ସତେ ଯଦି ମୁଁ ସେଦିନ ମରିଥାନ୍ତି ତେବେ ଆଜି ତୋ' ଲାଗି ଲୁହ ଢ଼ାଳୁଥାନ୍ତା କିଏ ? ମୋ ମରିବାଟା ହେଲା ମିଛ, କିନ୍ତୁ ତୋ' ମରିବା ହେଲା ନିରାଟ ନିଦାରୁଣ ସତ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଟେଲିଗ୍ରାମ ପାଇ ଫେରିଆସେ ସେତେବେଳେ ତୋ'ର ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । ମଳିନ ମୁଖରେ ହସ ଫୁଟିଲା । ଥଟା କରି ସେଦିନ କହୁଥିଲି—'କି, ଏତେ ଦୁଃଖ କାହିଁକି ? ମୁଁ ମରିଥିଲେ ନତା ଯୋଟା-ଚୁଅ ପ୍ରଭାତ ତୋତେ ପୋଷି ନ ଥାନ୍ତା କି ? ତା'ର ଉତ୍ତରରେ ତୁ କହୁଥିଲୁ—'ପେଟ ମୋର ଉପାସ ରହି ନ ଥାନ୍ତା ଯେ କିନ୍ତୁ ମନଟା ? ମନଭୋକ ମୋର ଅଉ ତମ ଛଡ଼ା ଦୁନିଆରେ କିଏ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବ ?'...ଲାଜରା ହୋଇ ଦେଇଥିଲି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଚୁମା...।

ଆଜି କିନ୍ତୁ ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଗଲା । ରାବଣ ଯେତେ-ବେଳେ ମାୟା ରାମର କଟାମୁଣ୍ଡ ନେଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇଥିଲା ସେତେବେଳେ ସୀତା ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ରାମ ପରେ ସୀତାଙ୍କର ଏ ଅଧୀରତା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ଭଲ ପାଇବାର ପରାକାଷ୍ଠା କଳି ମନେ ମନେ ଗର୍ବ ଟିକେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ରାମ ଏପରି ସତୀ ପତିପ୍ରାଣା ସୀତାଙ୍କୁ ଛାତି ପଥର କରି ଦିନେ ଗହନ ବନକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । । ଆଜି ଆମର ଠିକ୍ ସେଇକଥା । ତୁ ମୋ ମିଛ ମଲା ଖବର ଶୁଣି ଏତେ ଅସ୍ଥିର ହେଉଥିଲୁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆଜି ପାଷାଣ ପରି ତୋ ସତ ମଲା ଖବର ଶୁଣି ବଞ୍ଚି ରହିଛି ।।

ପାପର ଫଳ—

ସେବା ! ଦିନେ ଥିଲୁ ତୁ ତରୁଣର ସ୍ୱପ୍ନ, ଭାବୁକର ଚନ୍ଦ୍ରାଧାର୍, କବିର କଳ୍ପନା । 'ମହିରେ ଦିନ କେଇଟା ପାଇଁ ହୋଇ ଉଠିଲୁ କବିତା ଭଳି ରସମୟ; ସବିତା ଭଳି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ବନଲତା ଭଳି ବାସ୍ତବ, ଜୀବନ୍ତ, ସତ୍ୟ, ସୁନ୍ଦର । ପୁଣି ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ସେହି ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଉ ଜାଗରଣର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଅମାନିଶିର ଅନ୍ଧକାର କୋଳରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ସ୍ମିତ ରେଖା ଫୁଟି ଉଠିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା । ରୂପ ଯାଇଛୁ । ଅରୂପ ପାଇଁ ଆଜି ମୁଁ ମ୍ରିୟମାଣ—ବାଉଳ—ଅନ୍ଧ । ଜାଣେ ନାଏ ଏଦିନ ମେଘର ଅକାଳ ବଜ୍ର ମୁଁ ସହିପାରିବି କି ନା । ବଡ଼ ବତାସ ହେଲେ ବରଗଛ ସହିବ ସିନା କଦଳୀ ଗଛ ସହିବ କି ? ଦୁଃଖିନି ! ମୁଁ ଜାଣେ ତୁ ଶାନ୍ତିରେ ମରି ପାରୁ ନାହୁଁ । ମୋତେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଅତି ବିକଳ ହୋଇ ହା ହା କରି ପ୍ରାଣ ତୋ'ର ଘୁରୁଡ଼ିଯାଉଛି । କ'ଣ କରିବି ? ନାଗୁର ମୁଁ, କେତେଥର ତୋତେ କହୁଛି—

"କପୋତୀର କରୁଣ ସଙ୍ଗୀତ କଣ୍ଠେ ଯଥା ମରି ମରି ଯାଏ,
ମୁଁ ଗୋ ତଥା ତବ ବକ୍ଷପରେ ମଥା ରଖି ମରିବାକୁ ଚାହେଁ ।"

ମୁଁ ଆଗ ମଲେ ତୋ' କୋଳରେ ମଥା ରଖି ମରିବି କିମ୍ବା ତୁ ଆଗ ମଲେ ମୋ କୋଳରେ ମଥା ରଖି ମରିବୁ—ଏଇ ଥିଲା ଆମର କଥା । କିନ୍ତୁ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ବିଧାତାର କ୍ରୂର ଅଭିଶାପ ! ଚକୋର ଚକୋରୀ ଭଳି ଆମେ ଦୁ'ଜଣ ଶେଷରେ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ! ତୁ ହତଭାଗିନୀ କି ମୁଁ ହୀନକପାଳିଆ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଆମ ମିଳନବେଳେ କେତେ ବନ୍ଧୁ ଶୁଭ ଇଚ୍ଛା ଜଣାଇଥିଲେ; କେତେ ଗୁରୁଜନ ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ପାଦଧୂଳି ଦେଇଥିଲେ; କେତେ ଶୁଭକାମୀ ଭାଇ ଭଉଣୀ ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା

କରଥିଲେ ଅମର ଦୀର୍ଘଜୀବନ, ସୁଖଶାନ୍ତି ଓ ମନୋବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ; ପୁଣି କେତେ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କ ଚରଣତଳୁ ଫୁଲ ତୁଳସୀ ଆଣି ବାବା ମା' ଖୁଆଇ ଦେଇଥିଲେ ଅମ ମିଳନକୁ ବଜ୍ର ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ । ଏତେ ଶୁଭଇଚ୍ଛା, ଆଶୀର୍ବାଦ, ଅକ୍ଷୟ କବଚରେ କ'ଣ ଶେଷରେ ଏଇ ପରିଣତି ହେଲା ? କାହିଁ, ଅମ ମିଳନ ପାଇଁ ତ ଆମେ କାହାକୁ 'କନ୍ଦାଇ ନ ଥିଲେ କି କାହା ଆଖିର ଲୁହରେ, ଛାତିର ରକ୍ତରେ ତ ଆମେ ବାଣ ରୋପଣି ଖଞ୍ଜାଇ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା କାହାର ସୁନାଘର ଚୂନା କରି ତା' ଧନ ଦଉଲତରେ ତ ଆମେ ଭୋଗବିଳାସ କରି ନ ଥିଲେ । ତେବେ ଏ ଦଶା ହେଲା କାହିଁକି ? କାହିଁକି ଆମେ ଏମିତି ଓହଳବିକଳ ହୋଇ ଅଧବାଟରେ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହୋଇଗଲେ ?

କବି କହେ ଜଣେ ନ କାନ୍ଦିଲେ ଆଉ ଜଣେ ହସେନା । ପ୍ରକୃତରେ ଅମ ହସିବା ପାଇଁ କ'ଣ ଆଉ କିଏ କାନ୍ଦିଛି ? ମୋର ତ କାହିଁକି ସେପରି ମନେ ହୁଏ ନା । ମୋ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଜାଣି ଜାଣି ତ କେବେ କାହାର ଅନିଷ୍ଟ କରିନାହିଁ । ତେବେ କାହିଁକି ଆମକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ହେଲା ? ମନେ ପଡ଼ୁଛି ବିବାହ ଆଗରୁ ଅଶୁଭର ଗ୍ରହ ଭଳି ଭୁଆଉ ଅସିଥିଲା ଖଣ୍ଡେ ବେନାମୀ ଚିଠି । କିଏ ଜଣେ ହିତାକାଂକ୍ଷୀ...... ନା ନା ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ନୁହନ୍ତି ଜଣେ ସ୍ୱାର୍ଥସେବୀ ନିଜ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଳସାରେ କେତେ କ'ଣ ଏଣୁତେଣୁ ତୋ ବଦ୍‌ଗୁଣ ଗାଇ ପକାଇଥିଲେ ଅଉ ସାବଧାନ କରି ଦେଇଥିଲେ ମୋତେ ତୋତେ ନ ଅଣିବାକୁ । ତାଙ୍କର ସେ ସାବଧାନକୁ ମୁଁ ହସି ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲି ସେଦିନ । ସତେ କ'ଣ ସେ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ? ଅଉ ଦେଲେ ବା ତା' ଆମ ଉପରେ ପଡ଼ନ୍ତା କାହିଁକି ? ଆମେ ତ ତାଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ କରି ନାହୁଁ କି ଅଶୁଭ ପାଞ୍ଚି ନାହୁଁ ।

କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା— ଅମର ଜାତକ ଦେଖା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଯେ ଏକାବେଳକେ ମିଛ ତା ନୁହେଁ । ଆଜି ମୁଁ ଏହା ବୁଝୁଛି । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ କୁସଂସ୍କାର ବୋଲି ଭାବୁଥିଲି । ତେବେ 'ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ଜଗନ୍ନାଥ' ବୋଲି ମୁଁ ସେତେ-ବେଳେ ଜାତକ ଦେଖା ବନ୍ଦ କରିଥିଲି । ଏଇଟା କ'ଣ ମୋର ଭୁଲ୍ ? ଜଗନ୍ନାଥ କ'ଣ ସର୍ବଶୁଭମୟ ନୁହନ୍ତି ? ତେବେ ଏ ଅଶୁଭ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? ନା, ଶେଷରେ ଭାବୁଛି ଏ ସବୁ ମୋ'ର ହନ୍ତସନ୍ତ ଜୀବନର ଭାଗ୍ୟଦୋଷ । ପିଲାଦିନୁ ବାପ ମା' ହରାଇ ଖାଲି ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ ସହି ସହି ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଶ୍ୱାସର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା ବେଳକୁ ପୁଣି ଏ ବଜ୍ରାଘାତ । ଭଗବାନଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା । ଏତେ ନିଠୁର ମନ ତାଙ୍କର । ଅସହାୟା ବୁଢ଼ୀଟିର ସର୍ବସ୍ୱ ଗାଈଟିକୁ ଶେଷରେ ଯେ ମାରିଦିଅନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଏ ପରୀକ୍ଷା ନୁହେଁ ତ ଆଉ କ'ଣ ?

ତଥାପି ମନ ବୁଝୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧ ଭଳି ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦିବା ମୂର୍ଖତା । ଭାଗ୍ୟ ବା କର୍ମ ବିଧିନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମଣିଷ ଯାହା କରେ ସେଇ ତାର କର୍ମ । ଏବେ ମୁଁ ମୋ ଦୋଷ, ଦୁର୍ବଳତା ବା ଅପକର୍ମ କେଉଁଠି ତା' ବେଶ ବୁଝି ପାରୁଛି । ବାଉନ ବରଷର ବୃଦ୍ଧ ବାପା — ଯେ କି ଏତେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହି, ଧନରତ୍ନ ଖରାବର୍ଷା ଭୋକ-ଉପାସ ଭୁଲି, ନିଜ ପେଟରୁ କାଟି, ପିଠି ନଙ୍ଗଳା କରି ମୋତେ ଏଡୁଟିରୁ ଏଡୁଟିଏ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ମରଣ ଶେଯରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲି । ନିଶ୍ଚୟ ଏ କୃତଘ୍ନ ସନ୍ତାନକୁ ସେ ମଲାବେଳେ ତତଲା ଲୁହ ଗଡ଼େଇ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଯାଇଥିବେ —ବୋଧହୁଏ ତାହାର ପରିଣାମ ଆଜି ମୋତେ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଦୋଷର ସମୁଚିତ ଶାସ୍ତି ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖିନୀ ତୁ—ବିନା ଦୋଷରେ ଏମିତି ଡହଳବିକଳ ହୋଇ ହା ହା କରି ମରିଗଲୁ ଯାହା ।

ପହିଲି ଦେଖା—

ସେବା ! ଆମ ବିବାହ ଏଇ ସେହି ଦିନର କଥା । ସବୁ ଘଟଣା ମୂଳରୁ ଶେଷ ଯାଏ ଟିକିନିଖି ହୋଇ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଯାଉଛି । ଶରତର ଭରା ଶେଫାଳୀ ସହିତ ସେଦିନ ପାଇଥିଲି ତୋ ପାଖରୁ ପହିଲି ଥର ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । କେତେ ଗୁରୁଜନ ଓ ବନ୍ଧୁ ଭଉଜ ଆସିଥିଲେ ମୋତେ ଅଭିନନ୍ଦନ କରି ନେବାକୁ । ସେଦିନ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେତେ ସୁଖରେ ନ ଥିଲି । ମୋର ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ହିତାକାଙ୍‌କ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁ ଓ ପ୍ରତିବେଶୀ ପରୋପକାରୀ ଭୋଳି ଭାଇଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲି । ତାଙ୍କ ଗୋରା ତକତକ ସୁନା ଦେହଟାକୁ କାଳିଆବୋଦାର ବକ୍ତଚିତା ଉପରେ ଶୁଆଇ ଦେଇ ନୀରସ ପ୍ରାଣରେ ଲୁହବୋଳା ନୟନରେ ମୁଁ ଯାଇଥିଲି ସେଦିନ ଚଉଦୁଆର । ସେଇଦିନ ପ୍ରଥମ ଦେଖା । ଲାଜରେ ଥର ଥର ତୁ ଆସିଥିଲୁ ମୋ କୋଠରୀକୁ ଗିଲାସେ ପାଣି ନେଇ । ଅନ୍ତରରେ ସୁନେଲି ଆଶା, ମନରେ ଅସରନ୍ତି ଭାବନା, ମୁହଁରେ ଲାଜ ସଙ୍କୋଚ, ଆଖିରେ ଚୋରା ଚାହାଣୀ ନେଇ ତୁ ଯେତେବେଳେ ଥର ଥର ମୋ'ର ପାଦତଳେ ବସିଥିଲୁ ଆଉ ଛନ ଛନ ଆଖିରେ ଥରୁଟିଏ ମୋତେ ଚାହିଁ ଦେଇ ମୁରୁକି ହସି ମଥା ପୋତିଥିଲୁ ସେତେବେଳେ ମନଟା ମୋର ବେତାଳିଆ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ଅନମନା ହୋଇ ମୁଁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି ତୋ ଭରା ଯୌବନଘେରା କମନୀୟ କୋମଳ ଅଧରଟିକୁ । ଗଣବଣା ଏଣୀ ଭଳି ଲୋଲଲୋଚନ ଖେଳେଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆନନ ଢାଙ୍କି ଚଞ୍ଚଳ ତୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲୁ ସେ ଘରୁ । ସେଦିନ ମୁଁ ତୋଳିଥିଲି କେତେ ଆକାଶ କୁସୁମ, ଗଢ଼ିଥିଲି କେତେ ଆଶା-ସଉଧ ଆଉ ଦେଖିଥିଲି କେତେ ସୁନେଲି ସ୍ୱପ୍ନ । କିନ୍ତୁ ଆଜ ? ଆଜ ସେ ସ୍ମୃତି ବୁହାଇ-

ଦିଏ ଏ ଜଳନ୍ତା ଜୁଈର ଶୁଖିଲା ଢଙ୍କାଳରେ କାଳ-ବୈଶାଖୀର ଝଡ଼ ।

ପହିଲି ଚିଠି—

ତା'ପରେ ମୁଁ କଟକ ଫେରି ଅଧୀରତା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଲେଖିଥିଲି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି । ଦୁନିଆଁ ହୁଏ ତ ଏଇଟାକୁ ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ବୋଲି କହିବ, କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଖରେ ସେତେବେଳେ ସେଇଟା ଥିଲା ଏକ ଅନ୍ତରର ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ ଆହ୍ୱାନ, ନ ଲେଖି ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ବାହାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚିଠିଟା ଗୋଟାଏ ନୀରସ ବେଉସାଦାରୀ କାରବାର ଭଳି— ତୋ' ନାଁ, ଗାଁ, ବୟସ, ବିଦ୍ୟା ଏମିତି ଏଣୁତେଣୁ ପଚାରିଥିଲି ସେଥିରେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ନୀରସତା ଭିତରେ ବି ଲୁଚିଥିଲା କେତେ ଅକୁହା ବ୍ୟଥା । ଲେଖା ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ସେଥିରେ ଯେତକଟି ତାଠୁଁ ଅଲେଖା ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ବହୁତ ବେଶୀ । ଯେମିତି ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି କଥା କେଇ-ପଦରେ ତୋ' ଭିତର ବାହାର, ଭଲମନ୍ଦ, ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି— ସବୁ ଏକାବେଳକେ ଜାଣିବାକୁ । ମୋ ମନର ଅଧୀରତା ଜାଣି ତୁ ବି ଠିକ୍ ସମୟରେ ଦେଇଥିଲୁ ତା'ର ଉତ୍ତର । ଟିକି ଟିକି ଅକ୍ଷର, ପିଲାଳିଆ କଥା ଆଉ ଭୁଲମିଶା ଗାଉଁଲୀ ଭାଷାରେ ଲେଖିଥିଲୁ ସେଇ ପହିଲି ଚିଠିଟି । ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ପକାଇଥିଲି ଆଉ ହୋଇ ଉଠିଥିଲି ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମହରା । ପାଖରେ ଥିଲା ପଦ୍ମପୁରର ଜଣେ ସାନଭାଇ । ବିଚରା ଚିଠିଟି ଉପରେ ହୋଇଥିଲା କେତେ ହାସ ପରିହାସ ଆଉ ତା'କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ତୋ' ଉପରେ ଚାଲିଥିଲା କେତେ ଆଲୋଚନା ସମାଲୋଚନା । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମର ତୁଙ୍ଗ ଅଟ୍ଟାଳି ଗଢ଼ିଗଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ··· ସେ ଗୋଟାଏ ଦିନ, ଆଉ ଆଜି ଏ ଗୋଟାଏ ଦିନ । !

ପହିଲି ଶାଢ଼ୀ—

ଏମିତି ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ନିର୍ବନ୍ଧ । ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ଗଲି ତୋ' ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ପହିଲି ଶାଢ଼ୀ କିଣିବାକୁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଚିଲାପଡ଼ା ଘାଟରେ ଗୋଟିଏ ନାଆ ଖଣ୍ଡିକରେ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁ ବସି ବସି କେତେ ଖୁସି ଗପ କରୁଥାଉଁ । ଧବଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପଛପଟେ ପ୍ରତୀଚୀର ଉଦାର କପୋଳକୁ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ କରି ଅଂଶୁମାଳୀ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ । ମହାନଦୀ ପୋଲ ଉପର ଦେଇ ରେଳଗାଡ଼ି ଧାଇଁଗଲା ବାଲେଶ୍ୱର ଆଡ଼େ । ମନଟା ମୋର ଟିକିଏ ଚହଲିଗଲା । କଥା ଛଳରେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହି ପକାଇଲି— 'ଗାଡ଼ିଟା ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ହୁଏ ତ ଅନେକ ରାତି ହୋଇଯିବ । କିଏ କୁଆଡ଼େ ଖାଇପିଇ ଆରାମରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିବେ । ଆମେ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ଶୀତରେ ଥରଥର ଅଖିଆ ଅପିଆ ଫେରିବା । କହ ତ ଯାହାପାଇଁ ଏ ଶାଢ଼ୀ, ସେ ସୁଖରେ ରହିବ । ଆମେ କାହିଁକି ପରପାଇଁ କଷ୍ଟ ସହିବା' ?··· ବନ୍ଧୁ ମୋର ବୁଝିଥିଲେ ମୋ ମନର ଗହନକଥା ଆଉ ହସି ହସି କହିଥିଲେ— 'ହଉ, ଆସିଲେ ଦେଖିବା, ଯେ କିଏ ପର କିଏ ଅପର' ? ······ସେଦିନ ଗାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଲା, ଗାଡ଼ି ଫେରିଲା, କିନ୍ତୁ ଶାଢ଼ୀ କିଣା ହେଲା ଯାହାପାଇଁ ସେ ମାତ୍ର ଦି' ଦିନ ପିନ୍ଧି ଚାଲିଗଲା । ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଏତେ ଶରଧାରେ ବନ୍ଧୁ ମୋର ବାଛି ବାଛି ଶାଢ଼ୀଟା କିଣି ଦେଇଥିଲେ, ସେଇଟା ଆଜି ପଡ଼ିରହିଲା ନୀରସ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଖାଲି । ।

ଆହୁତ—

ସେହିଦିନ— ସେହି ରାତିରେ ଦେଖିଥିଲି ଓଡ଼ିଶା ଥିଏଟର୍ସରେ 'ଆହୁତ' । 'ଶାନ୍ତି'ର ସମାଧିତଳେ ମଥା ନୋଇଁ ବୁକୁଫଟା ବ୍ୟଥାର ଗଭୀର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଭିତରେ ଯେତେବେଳେ 'ଅଶୋକ ଅତି କରୁଣ କଣ୍ଠରେ ଥରି ଥରି କହିଲା— 'ସାଗର ପାରେ ସପନ ପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର'...... ସେତେବେଳେ— ସେତେବେଳେ ସ୍ତବ୍ଧ ଜନତାର ବକ୍ଷ ଭେଦ କରି ଅଜାଣତରେ ଉଠିଥିଲା ଗୋଟାଏ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ହାହାକାର । ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ । ତା' ପର ସିନ୍— ରସିକ ଅଶୋକ ଶାନ୍ତିର କଅଁଳ ଗାଲରେ ନରମ ଚୁମାଟିଏ ଦେଇ ମନମତାଣିଆ ଗୀତଟିଏ ଗାଉଛି—

'ସାଗର ପାରେ ସପନପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର
ଲୁହାଖାଇ ଘେରା ତା'ର ପଥର ଦୁଆର ।
ସୁନ୍ଦର ତା'ର ତାରା ଶଶୀ ଚଞ୍ଚଳ ତା' ଛାଇ
ମଳୟ ତା'ର ଅଞ୍ଚଳ ତଳେ ଲୁଚିମାରେ ହାଇ ।'

ଆଜି ଶାନ୍ତି ଅଶୋକ ଛାତିରେ ମଥା ରଖି କୁଞ୍ଚିତ କୁନ୍ତଳର କମନୀୟ ଗର୍ଭରେ କୁରୁବକଟିଏ ଖୋସି ଖୋସି ଖଲଖଲ ହୋଇ ହସି ଉଠିଛି—ଏଇ ହେଲା ଆରମ୍ଭ । ଆଜି ମଝିରେ ସଂସାରର ନାନା ବାଧା ବନ୍ଧନ, ଘାତ, ପ୍ରତିଘାତ, ଅନୁକୂଳ, ପ୍ରତିକୂଳ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଏତେ ବଡ଼ ସୁଖ ଅନନ୍ଦର ବିରାଟ ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗି ରୁଜି ଚୂର୍ ମାର୍ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅଶୋକ ହୋଇଛି ପାଗଳ । ଗାଳି ସହୁଛି, ମାଡ଼ ଖାଉଛି, ଛତରା ମାଟିଖିଆ ଭାବି ଦୁନିଆ ତା'କୁ ଦୁର୍ ଦୁର୍ କରୁଛି, ଛି' ଛି' କହି ଛୁଆଏ ତା' ଉପରକୁ ଢେପ ପକେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି—ତଥାପି ଅଶୋକ ଅଟଳ-ଅଚଳ-ମହାମେରୁ । ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ସେ ପାଗଳ, କାଙ୍ଗାଳ । କିନ୍ତୁ—କିନ୍ତୁ

ଶାନ୍ତି ଅସିଲ୍ ନାହିଁ । ପାଷାଣୀ ସେ । ନିଠୁର ପଥରରେ ଗଢ଼ା ତା'ମନ । ଅଶୋକକୁ ଦାଣ୍ଡ ମଝିଁଠାରେ ଛିଡ଼ା କରାଇ ଦେଇ ଦୂରକୁ ଦୂରକୁ ଦୂରିଗଲା । ଯେତେ ଆକୁଳ ବିକଳ ହୋଇ ଲହୁଲୁହ ତାଳି ଅଶୋକ ଡାକିଲା – ଯେତେ ଢୁ' ଢୁ' ମଥା ପିଟିଲା, ସେ ଫେରିଲା ନାହିଁ—ଅସିଲା ନାହିଁ । ଅଶୋକ ମଥାରୁ ଝରଝର ହୋଇ ରକ୍ତ ଝରିଲା, କିନ୍ତୁ ପାଷାଣୀ ଆଖିରୁ ବୁନ୍ଦିଏ ଲୁହ ଖସିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ—ଶେଷରେ ଅଶୋକ ଆଖିରେ ତତଲା ଲୁହ ମୁଣ୍ଡାଏ ମାଡ଼ି ଦେଇ ଚୁଁକିନା ମୃତ୍ୟୁ ବାନ୍ଧିଦେଇ ଦେଲା ଶା-ନ୍ତି ।···ଶେଷ— ସବୁ ଶେଷ । ଝଡ଼ଗଲା—ମରିଗଲା—ସରିଗଲା ।

ଠିକ୍—ଠିକ୍ ଏହି ଶାନ୍ତି ଅଶୋକ ଭଳି ଆଜି ଆମ ଜୀବନର ନାଟିକାଟି ଶେଷ ହେଲା ଗୋଟାଏ ଚରମ ଟ୍ରାଜେଡ଼ିରେ । ଅଶୋକ ଭଳି ମୁଁ ହେଲି ଦୁନିଆଁ ଦୁଆରେ ବାଉଳା ଫକୀର ଆଉ ଶାନ୍ତି ଭଳି ହସିହସି ରାଣୀ ହୋଇ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ ସବୁଜର ପାରିଜାତ ଭରା ନନ୍ଦନ କାନନକୁ । ଅଶୋକ କହିଥିଲା—'ସାଗରପାରେ ସପନପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର' । ବାସ୍ତବିକ ଆଜି ତୁ ସପନପୁରୀର ଅପସରୀ— ରାଜଲଳନା । ବଳଙ୍ଗ ନଈକୂଳରେ ବସି ମୁଁ କି ଗାଇ ହେବି ସେଇ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଗୀତକୁ ଥରେ କଥା କେଇପଦ । ଏଇ ମୋ ଭାଗ୍ୟ··

ବିବାହ—

ଦିନ ପରେ ଦିନ ଗଡ଼ି ଚାଲିଲା । ବିବାହ ଦିନ ଯେତିକି ଯେତିକି ପାଖେଇ ଆସିଲା, ଉତଳା ମନଟା ମୋର ସେତିକି ସେତିକି ହୋଇ ଉଠିଲା ଚଞ୍ଚଳ, ତରଳ, ତଳତଳ । କେତେ ଶିବ ପୂଜାପୂଜି, ଦିନ ଗଣି ଗଣି, ରାତି ଜାଗିଜାଗି ଶେଷରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି ସେଇ ଇପ୍‌ସିତ ଦିନରେ (୬.୨.୧୯୪୫) । ବିବାହର ଶୁଭଦିନରେ ଗଗନ ପବନ କମ୍ପାଇ ଶୁଭଶଙ୍ଖ ବାଜି ଉଠିଲା । ଆଉ ତା'ର

ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠିଥିଲା କୁଆଡ଼େ ଏହି ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ନଈକୂଳରୁ ଯୋଉଠି ଆଜି ବି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଶୋଇ ରହିଛି ।

ବିବାହକୁ କେତେ ବନ୍ଧୁ କେତେ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଠିକ୍ ଶୁଭବେଦୀ ଉପରେ ଆମ ଦୁ'ଜଣଙ୍କୁ ବସାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବା ବେଳେ ବାଲେଶ୍ୱର ନିବାସୀ ମୋର ଅଗ୍ରପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଶତ ଆଶୀର୍ବାଦବୋଳା ଚିଠିଟିଏ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା କାଦୁଅ ଚକଟି ହାଣ୍ଡି ଗଢ଼ୁଥିଲେ ଯୋଉ କୁମ୍ଭାର, ସେଇ ନୀରବ ସାଧକ, ତ୍ୟାଗୀ ଓ ସ୍ନେହୀ, ଗୁରୁଜନ—ବହୁଗ୍ରାମ ଓ ସାଲେପୁରର ଶିକ୍ଷକଗଣ କେତେ ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ଅଜାଡ଼ି ଦେଇ ଲେଖାମାନ ପଠାଇଥିଲେ । ଶତ ସହସ୍ର ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ଭିତରେ ହାତ ଦୁ'ଖଣ୍ଡ ଯାହାର ଅଟଳ ରହିଛି, ସାଲେପୁରର ସେଇ ବେରୁଆ ବାଆଜୀ ହସହସ ହୋଇ ଦେଇଥିଲେ ଚରଣଧୂଳି । କେତେ ବନ୍ଧୁ, କବି, ଲେଖକ, ଚିତ୍ରକର, ଅଭିନେତା ଶୁଭେଚ୍ଛାମାନ ଜଣାଇ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । 'ସମୁଦ୍ର' ଦେଇଥିଲେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ରଲେଖା ଭିତରେ ଦୁ'ପଦ କବିତା । ପଦ୍ମପୁରର ସେଇ ସାନଭାଇଟି, ଗଭୀର ସ୍ନେହର ସ୍ମୃତି ସ୍ୱରୂପ ତା' ନୂଆ ବୋହୂକୁ ଦେଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ରୂପାର ସିନ୍ଦୂର ଡବା । ମାଳିହତାର ଆଉ ଜଣେ ସାନଭାଇ, ଅନ୍ତରର କେତେ ଆଦର ମିଶାଇ ଅତି ଶରଧାରେ ଭାଉଜ ବୋହୂଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଥିଲା 'ପ୍ରେମର ନିଯୁତ' । ବୋଧପୁରର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଦେବୀ କେତେ ପରିହାସ ଉପହାସ ଭିତରେ ଜଣାଇଥିଲେ ଶୁଭ କାମନା ।

ଏତେ ଆଶୀର୍ବାଦ, ମଙ୍ଗଳ କାମନା ଭିତରେ ହେଲା ଆମର ବିବାହ । ତଳେ ମାଟି ଉପରେ ଆକାଶ, ତଳେ ଅଗ୍ନି ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପରେ ଦେବତା—ଏକାଧାରରେ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ

ଆମର ଶୁଭକାମୀ । ସେମାନେ କ'ଣ ଜେହି ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଆମର ମିଳନଟା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏତେ ଅଶୁଭ ହେବ ବୋଲି । ତେବେ ସେତେବେଳେ—ସେହି ବେଦୀ ଉପରେ ଆମକୁ ଅଲଗା କରି ନ ଦେଲେ କାହିଁକି ? ଆଉ ଆଜି ଏତେ ସ୍ନେହ ସରାଗ ବୋଲି ଦେଇ ଏତେ ମାୟା ମୋହ ଲଗାଇ ଦେଇ ପୁଣି ଚିର ବିରହ ଆଣି ଦେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? କୋଉଥିପାଇଁ ? କୋଉ ଅପରାଧରେ ?

ଆରମ୍ଭ ହେଲା ମନ୍ତ୍ରପାଠ । ତୁ ଲୁନି ବୋହୂଟି ଭଳି ଘୋଟ ପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧି ନଇଁ ନଇଁ ଆସି ବସିଲୁ ମୋ ପାଖରେ । ଶଙ୍ଖ ହୁଳହୁଳିରେ ଆକାଶ କମ୍ପିଲା, ଶୁଭହୋମର ଲେଲିହା ଯେତେବେଳେ ଧୂମ୍ରାଳ ହୋଇ ଜଳି ଉଠିଲା, ପୁରୋହିତ ସେହି ଅଗ୍ନିକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ପକାଇଲେ ଆମର ହାତଗଣ୍ଠି । ଆଉ ସେହି ଅଗ୍ନି—ଯେ ଆମ ମିଳନର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷୀ ଆଉ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର କରି ତୋତେ ସମର୍ପି ଦେଇଥିଲେ ମୋ କୋଳରେ; ସେ ଆଜି ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ ତୋତେ ମୋଠୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କର କରାଳ ଲେଲିହାନ ଜିହ୍ୱା ବିସ୍ତାର କରି ତୋ କୋମଳ ଧବଳ ତନୁଟିକୁ କରିଦେଲେ ମୁଠାଏ ପାଉଁଶ ॥...

ବିବାହ ସରିଗଲା । ବର ବିଦାୟ । ଆନନ୍ଦରେ ମନ ମୋର ନାଚୁଥାଏ । ତୁ କିନ୍ତୁ କାନ୍ଦୁଥିଲୁ । ବାବା, ମା' ଓ ଆଉ ଆଉ ଆପଣାର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଆସୁଥିବାରୁ ତୋ ଆଖିରୁ ବହୁଥିଲା ଲୁହ । ଅବଶ୍ୟ ମନ ଭିତରେ ତୋ'ର ଗୋଟାଏ ଅଜଣା ସୁଖର ଆଶା ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ଆସିଲେ ଆମେ ଏକାଠି ବସି ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ । ମନେଅଛି ସେହି ଜେଲନ୍ତା ଗାଡ଼ିରେ ଅନ୍ଧାର କୋଳରେ ପହିଲିଥର ପାଇଁ ଚିପି ଦେଇଥିଲି ତୋ ହାତ । ତୁ ଚମକି ପଡ଼ି ,ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲୁ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ । ମୁଁ ପୁଣି ପାଖକୁ

ଘୁଞ୍ଚିଆସି ଝାଣି ଅଣିଥିଲି ବକ୍ଷ ଉପରକୁ ଆଉ ଦେଇଥିଲି
ପ୍ରଥମ କରି ଗୋଟିଏ ସାନ ଚୁ-ମା...

ଥରଥର ହୋଇ ଲାଜକୁଳୀ ଲତା
ଢଳି ପଡ଼ିଥିଲୁ କୋଳେ,
ଛନଛନ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ଥିଲୁ ମୋ
ବକ୍ଷନର ଆଢ଼ୁଆଳେ ।
ସିନ୍ଦୁର ସଙ୍ଗତେ ଚନ୍ଦନ ବିନ୍ଦୁର
ମନୋରମ ପରିପାଟୀ
କୁନ୍ଦହାସୀ ସିନା ଝଲଝଲ କଲୁ
ଘନଘନ କୋଳେ ଲେଟି ।
ନୀଳମେଘୀ ଶାଢ଼ୀ କଙ୍କଣ କବରୀ
ସବୁ ହେଲା ଲୋଚୁ ଝୋଚୁ
ଗୋରା ତକ ତକ ପାଉଁଳ ତନୁଟି
ଘଡ଼ିକେ ପଡ଼ିଲା ଫିକା ।
ଚଲା ବାଦଲର ଚପଳା ସତେ କି
ସରଗର ଅପସରୀ
ଧରିବାକୁ ଯେତେ ଧାଉଁଥିଲି ମୁହିଁ
ଯାଉଥିଲୁ ଅପସରି ।
ଲାଜ ଖାଲି ଲାଜ ଦୁନିଆର ଲାଜ
ଘେରି ଯାଉଥିଲା ସତେ
ଚନ୍ଦର ମୁହଁଟି ଚୋର କଲୁ ବୋଲି
ଲୁଚାଉ ଥିଲୁ ବା ଏତେ ।
ଅଥବା ତୁ ତାକୁ କରିଅଛୁ ଚୋର
କଅଁଳ ଗୋଲାପ ଆଭା

ଟଳଟଳ ତନୁ ଥରଥର ହୁଏ
ଧରି ପଡ଼ିଲୁ କି ଅବା ।
କେଜାଣେ ଅଣିଛୁ କମଳର ସେଇ
ଧୋବ ଫରଫର ମୁହଁ
ଚୋର ମନ ଚୋର ଦରବରେ ପଶି
ଥରଥର ଉଠେ ଦେହ ।
କଳାମେଘ କେ ଲୁ ଲୁଗୁଇ ଅଣିଛୁ
ଚିକୁରର କଳାବେଣୀ
ମଘବା ଦେଖିଲେ କୋପ ହେବ ସିନା
ଚମକେ ମନ ହରଣୀ ।
ବନ ହରଣୀଟି ହରିଯାଏ ଅବା
ଛନଛନେ କନକନେ
ମରିଯାଏ ଲାଜେ ଭାସି ଅସେ ଯେବେ
ତଟିନୀର ଡାକ କାନେ ।
ଉଜଳ ଆଖିର କଜଳ ଭୃକୁଟି
ଥରଥର ବାର ବାର
ଫୁଟିଲା ବନ୍ଧୁଲି ନଧର ଅଧରେ
ବସି କି ଗଲା ଭ୍ରମର ।
ଚମକିଲା ବାଳା ହୋଇଲା ବାଉଳା
ବସନଭୂଷଣ ଖସେ
ଛଟପଟ ହୁଏ ଛଟକଣୀ ଗୋରି
ଦୂରେ ହଟିଯିବା ଆଶେ ।
ମାତର ଏ ଆଶା ବୃଥା ଅଟେ ସିନା
ଯେତେ ନୁଆଁଇଲେ ମୁଖ,

ଫୁଲରେ କି କେବେ ଘୁଞ୍ଚଇ ଭଅଁର
ନ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ବୋଳ ?
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କେବଳ
କୋଟିଏ ସେନେହ ବୋଳା
ଅମାନିଆ ଓଠ ନଇଁ ଆସିଲା ମୋ
ଥର ଉଠିଲୁ ଛଇଳା ।।
ଉତଲା ହୋଇ ମୁଁ ଧରଥିଲି ପୁଣି
ଦୁଇଟି କଅଁଳ ବାହୁ
ସରମେ ଝାଉଁଳି ଥରଥର କଣ୍ଠେ
କହୁଥିଲୁ 'ଛୁ'ଇ ଥାଉ' ।।।

.. ଏ କ'ଣ ଭୁଲିହୁଏ ? ଭୁଲିହୁଏ ଏ ଜାଅଁନ୍ତା ସ୍ମୃତି ? ଭୁଲିହୁଏ ସେଇ ପହିଲି ରାତିର ପହିଲି ପରଶ ? ପହିଲି ଚୁମା ? ? ପହିଲି ଆଲିଙ୍ଗନ ? ? ?

ଯେତେବେଳେ ଷ୍ଟେସନରେ ଆସି ଗାଡ଼ି ପହୁଞ୍ଚେ ରାତି ପାହି ଆସିଥିଲା ସେତେବେଳକୁ । ଉଷାର କ୍ଷୀଣ ଆଲୁଅରେ ମୁଁ ତୋତେ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି ତୋ' ମୁହଁ ଲାଲ ପଡ଼ିଛି । ତୁ ବଡ଼ ଲାଜଲାଜ ହୋଇ ମୋତେ ଅନାଇ ପାରୁନୁ । ...... ଗାଡ଼ିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଜଗତପୁର ଷ୍ଟେସନ, ଯୋଉଠି ପ୍ରଥମେ ଆମକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିଥିଲେ ମୋର ଜଣେ ସାଲେପୁର ସ୍କୁଲ ସାଥୀ— ସ୍ନେହୀ, ଦରଦୀ ଡାକ୍ତର ଫୁଲମାଳ ଦୁଇଟି ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲେ ଶରଧାରେ । ମଟରରେ ଆସି ଯେତେବେଳେ ଘରେ ପହୁଞ୍ଚିଲେ, ଗାଁଟା ସାରା ଆନନ୍ଦର ହଟ୍ଟଗୋଳରେ ମାତି ଉଠିଲା । ଯୋଡ଼ନାଗରା, ଶଙ୍ଖ, ହୁଳହୁଳିରେ ଘର ବାହାର କମ୍ପୁଥାଏ । ନାନୀର ଭୋଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ଉଛଳେ ଲାଗୁ ନଥାଏ । ଗାଁର କେତେ ସଧବା ଝିଅବୋହୂ ଆସି ଦୁବ

ବରକୋଳ ପକ୍ଷରେ ଆମକୁ ବନ୍ଦାପନା କରି ନେଇଗଲେ । ଘରେ ପୁଣି ହେଲା ମନ୍ତ୍ରପାଠ, ହୋମ । ସତେ ଯେପରି ଆଶୀର୍ବାଦଗୁଡ଼ା ଶ୍ରାବଣର ଧାରାଭଳି ବର୍ଷିଗଲା ଆମ ଉପରେ ଆଉ ଯାହାର ଶୁଭ ପରିଣତିରେ ଆଜି ହେଲା ଆମର ଚିର ବିଚ୍ଛେଦ ! ।

ପହିଲି ମିଳନ—

ସେଦିନ ହୋଇଥାଏ ବିବାହର ତୃତୀୟ ଦିନ । ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ମିଳନ ହୁଏ ଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ । କିନ୍ତୁ ଆମର ମିଳନ ହୋଇଥିଲା ଏହି ତୃତୀୟା ରାତିରେ । ବାହାଘରର ଧୁମ୍‌ଧାମ୍‌ରେ ସମସ୍ତେ ହୋଇଥିଲେ କ୍ଳାନ୍ତ । ଭୋଜିଖିଆ ସରୁ ସରୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲା ଦୁଇଟା । କିଏ କୁଆଡ଼େ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ଚୈରବଙ୍କ ଭଳି ଯାଇଥିଲି ମୁଁ ତୋ ଶୋଇବା ଘରକୁ । ଆଖିରେ ତୋ'ର ଆସିଥିଲା ତନ୍ଦ୍ରା, ମୁଖରେ ଥିଲା ଲାବଣ୍ୟ, ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଥିଲା ଉଷ୍ଣତା । ଦେହଟା ମୋର ଗରମ ଗରମ ଲାଗୁଥାଏ । ମନ ହେଉଥାଏ ଭାରି ଉଚ୍ଛୁଳ । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଭୋକିଲା ଓଠ ଦୁଇଟା ମୋର ନଇଁ ପଡ଼ିଥିଲା ତୋ ସୁଗୋଲ ଗାଲ ଉପରେ ...... ତୁ ପହିଲି ପରଶରେ ଚମକି ନ ପଡ଼ି ଭିଡ଼ି ଧରିଥିଲୁ ତୋର ସେହି ବଳିଷ୍ଠ ବାହୁ ଦୁଇଟିରେ । ... ତୋ'ର ବକ୍ଷ ଉପରେ ହାତରଖି ସାରା ରାତି ସେଦିନ କଟିଥିଲା । ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା କେତେ ଗପ ଗପିଥିଲେ, କେତେ ଅଘଟନଘଟନ କରିଥିଲେ । ସେ ସବୁ ଆଜି ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ ରହିଲାଣି । ଆଖି ଫେରାଇ ଚାହିଁଲେ ପାଣିପରି ସବୁ ଦିଶୁଛି ସିନା କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ପାଲଟି ଗଲାଣି ମରୀଚିକା । ଶୋଷ ଭଳେ କଲବଲ ହେଇ ମରିବା ସାର ହେବ — ପାଣିମୁନ୍ଦିଏ କେଉଁଠୁ ମିଳିବାର ଆଶା ଆଉ ନାହିଁ ।

ପହିଲି ବସନ୍ତ—

ମଧୁଯାମିନୀର ମଧୁର ସ୍ମୃତି ନେଇ ମୁଁ ଫେରିଗଲି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ । ତୁ ଘରେ ରହିଥିଲୁ ଏକା । ଦିନେ ଘଡ଼ି ଦିନେ ରାତି ଦିଏ । ଅନ୍ତରର ଅକୁଳତା ସହି ନ ପାରି ବେଳେ ବେଳେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଲୁଚି ଲୁଚି ପଳାଇଆସେ ତୋ'ର ଅସୀମ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ କୋଳକୁ । ଏହି ସମୟରେ କେତେକ କାଗଜପତ୍ରର ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ ହଠାତ୍ ମୁଁ ଗୁରୁ-ବାଟିଆରୁ ଆସିଲି କଟକ ଅଫିସକୁ ଆଠଦିନ ପାଇଁ । ସେତେବେଳେ ହୋଇଥାଏ ନବ ବସନ୍ତର ପହିଲି ପ୍ରହର । ଶୈତ୍ୟମଳୟ ସାଥିରେ ତାଳ ରଖି ମନଟା ମୋର ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ଉନ୍ମନା । ଏହି ଆଠଟି ଦିନ ମୁଁ ଅଫିସ କାମସାରି ସଞ୍ଜବେଳକୁ ପଳାଇ ଆସିଛି ଘରକୁ । ସେହି ଦିନଗୁଡ଼ିକର ସେ ସ୍ମୃତି ଏତେ ମଧୁମୟ ଯେ ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲି ହେବନି ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ବହି ଆସୁଥାଏ ଦକ୍ଷିଣରୁ ମୃଦୁମଳୟ ବାଆ । ଧୋବ ଫରଫର ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ନଈଟାସାରା ହସି ଉଠୁଥାଏ । କୁଳୁକୁଳୁ ନାଦ କରି ଅତି ମନ୍ଦ ଗତିରେ ବହି ଯାଉଥାଏ ମହାନଦୀର ଅଳସ ସ୍ରୋତଟି । ଦୂର ପଲ୍ଲୀଗାଁର ଦେବମନ୍ଦିରରୁ ବାଜି ଉଠୁଥାଏ ଆଳତିର ଶୁଭ୍ର ଶଙ୍ଖ । କେଉଁ ଏକ ବିରହୀ ତରୁଣ ତା' ପ୍ରିୟାର ପଥ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବାଲିଶେଯରେ ବସି ବଜାଉଥାଏ ବେସୁରା ବଂଶୀ । ଅଫିସରୁ ଫେରି ଶୋଷାଏ ବିରହି ପ୍ରେମିକଙ୍କ ଭଳି ମୁଁ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଗାଉଥାଏ— 'ବନ୍ଧୁ ମୁଖ ଦିଶେରେ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ହସେ ...' ଆଉ ଧୀରେ ଧୀରେ ନଈକୂଳ ଗଡ଼େ । ଘାଟ ସେତେବେଳକୁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ନାଉରୀକି ବକ୍‌ସିସ୍ ଦେଇ ମୁଁ ସେହି ସରୁ ନଈଧାରଟି ପାରି ହୁଏ । ପୁଣି ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଉଠି ବଡ଼ପାଟିରେ ଗାଇ ଗୁଲେ— 'ଫଟା ମେଘ କୋଳେ ବସି ନାଲି ରବି ଉଠେ

ହସି— ବନ୍ଧୁ ଅଳପ ବୟସୀ ଲୋକଙ୍କ ମଥା ପୋଡେରେ ··· ବନ୍ଧୁ ମୁଖ ଢଶେ ··· ଏଇ ନଈ ବାଙ୍କେବାଙ୍କେ — ଛଣଫୁଲ୍ ଫାଙ୍କେ ଫାଙ୍କେ ···' । ସାଇକେଲଟା କେତେବେଳେ ମୋ ଅଜାଣତରେ ଅସିଁ ଟା ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ । ମତୁଆଲା ହୋଇ ମୁଁ ଫେରେ ଘରକୁ । ଘରେ ଆନନ୍ଦ, ବାହାରେ ଆନନ୍ଦ; ଘରେ ଷୋଡ଼ଶୀ ରୂପସୀ, ବାହାରେ ଚୈତ୍ରମଳୟ ସାଥିରେ କଅଁଳ ଗନ୍ଧ; ଘରେ ପ୍ରେମର ମନ୍ଦାକିନୀ, ବାହାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ତରଳଧାର; ଘରେ ମାନମୟୀ ବିରହିଣୀ, ବାହାରେ ଶୁଭ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ରଜନୀଗନ୍ଧା — ଏତେ ଆନନ୍ଦ ବୋଧହୁଏ ଭଗବାନ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଜି ଆସିଛି ପୁନେଇଁ ପରେ ଓଅଁସ — ଜୁଆର ପରେ ଭଟ୍ଟା — ବତାସ ପରେ ନିସ୍ତବ୍ଧତା । ଏତେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ପରେ ଆଜି କୁଟୀର ମୋର ନୀରବ, ନୀଥର, ସୁପ୍ତ···

ନୀରବ ନୀଥର ସନ୍ଧ୍ୟା ଗୋ ଆଜି ବାତ୍ୟା ଯାଇଛି ଫେରି,
ସାଗର ସଲିଳେ ସୁନୀଳ ତରଙ୍ଗେ ଭାସଇ ଜୀବନ ତରୀ;
ମଳୟ ଆସିଛି, ଗନ୍ଧ ମାତିଛି, ରଜନୀଗନ୍ଧା ହସେ—
ସୁନ୍ଦରି ! ତବ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ଘନଘନ ଆଜି ଦିଶେ
ମନ୍ଦିରେ କାନ୍ଦେ ବସି,
ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଗୋ ମାୟା ବଣିଅଛି କାୟା ଯାଇଅଛି ଲୁଚି ।

ଯେବେ ମୋର ନତ ପ୍ରକୃତି ଗୋ ତମେ ଦୀର୍ଘ ଅସମାପିକା ।
ଜୀବନେ ଯା' ସଙ୍ଗେ ହେବ ନାହିଁ ଆଉ ଥରକ ପାଇଁକି ଦେଖା,
କଳ୍ପନା ! ତମେ କଳ୍ପନାରେ ଗୋ ଲୁଚିଗଲ ଆଜି କାହିଁ ?
ଏତେ ଉଚ୍ଚ ଆଶା ବାସନା କି ଖାଲି ବିଜଣେ ବ୍ୟ'ଦନ ପାଇଁ ?
ଅକାଳେ ପଡ଼ିଲ ଝରି
ଶରତ ସକାଳେ ସବୁତା ପରଶେ ଶେଫାଳି ପୁଷ୍ପ ସରି ।

··· ··· ···

ମନେ ଅଛି ନା ତୋ'ର ସେଦିନ ଏମିତି ଗୋଟିଏ ନରମ ସଂଜ । ମନ ଫୁଲଣିଆ ଗୀତ ଗାଇଗାଇ ଅଫିସରୁ ଫେରିଲି । ଦେଖିଲି ତୋଠାରେ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଆନନ୍ଦର ଜୁଆର । ଖଣ୍ଡିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ବାସନାତେଲରେ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ମଥାରେ ଖୋସି ଥାଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦରଫୁଟିଲା ମଲ୍ଲୀକଢ଼ । ନାଲି ଟହ ଟହ ମୁହଁରେ ତୋ'ର ହସଆନନ୍ଦ ଉକୁଟି ଉଠୁଥାଏ । ରସିକତା କରି ପଚାରିଦେଲି — 'କେଉଁ ଭଅଁର ପାଇଁ ଗୋଲାପର ଆଜି ଏ ଅପରୂପ ସାଜ ? ଏ ମୋହନ ବେଶ ଦେଖିଲେ କେତେ କୁଆଡ଼ୁ ଯେ ଭଅଁର ପାଗଳ ହୋଇ ଧାଇଁ ଆସିବେ' । ବ୍ଲାଉଜରେ ବୋତାମ ଦେଉଁ ଦେଉଁ କହିଲୁ — 'ଭଅଁରଗୁଡ଼ା ସିନା କୃତଘ୍ନ । ଏ ଫୁଲରୁ ଉଡ଼ି ସେ ଫୁଲକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଫୁଲ ତ ଅଉ ଗୋଟିଏ ଭଅଁର ଛାଡ଼ି ଆଉ ଜଣକୁ ଚାହେଁନା ।' ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝି ନିଜେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି । ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ମୋ'ର ମୁହଁରେ ମୁହଁ ରଖି ହଠାତ୍ ପଚାରିଲୁ— 'ଏଇ କାନ୍ଥରେ ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଫଟୋ ଟାଙ୍ଗିଛି, ସେଇ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭଳି ଗୁଣର ପୁଅଟିଏ ଆମର ହୁଅନ୍ତା କି—' । ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି ତୋ ମନ କଥା । ବୁଝିଥିଲି ତୋ' ମନଲୋଭା ବେଶର ଅପୂର୍ବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେଇଦିନ— ସେଇ ବସନ୍ତର ମଳୟ ସାଥିରେ, ଜୋଛନାର ମୃଦୁ ହିଲ୍ଲୋଳରେ, ମହାମତି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଚରଣତଳେ ହୋଇଥିଲା 'ପ୍ରଭାତ'ର ପହିଲି ଜନ୍ମ···

ସେ ତିନି ବରଷ ତଳର କଥା । ପ୍ରଭାତ ସେଦିନ ଥିଲା ତୋ'ର ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଜି ବାସ୍ତବ ହୋଇ ମା' ଡାକିଲାବେଳକୁ ତୁ ଦୂରେଇ ଗଲୁଣି । କାଲି ବଡ଼ ହେଲେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଭକ୍ତିରେ ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁବ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଦତଳେ, ମୋର ସେତେବେଳେ ମନେ ପଡିବ ତୋ'ର କଥା । ତୁ ଥିଲେ ପୁଅକୁ

ଦେଖି କେତେ ଖୁସୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ତୋ ସ୍ୱପ୍ନ ସଫଳ ହୋଇଛି ଦେଖିଲେ କେତେ ଶାନ୍ତି ପାଆନ୍ତୁ । ଦୁଃଖିନୀ ! ସୁଖଭୋଗ କରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଏତେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଇ, ରକ୍ତ ଟୋପୁଡ଼ି ଜନ୍ମ ଦେଲୁ ଯାହାକୁ, ତା' ଯଶ, କୀର୍ତ୍ତି, ଧନ, ମାନ କିଛି ଭୋଗ କରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଭାତ ବଡ଼ ହେଲେ ନିଶ୍ଚେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୋତେ ଖୋଜିବ ଆଉ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସୌମ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଚାହିଁ କହିବ — 'ମୋ ମା'ର ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇଥିଲେ ମୁଁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଚରଣର ସେବକ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତି' । ମା' ସିନା ପୁଅକୁ ଦୁନିଆ ଦୁଆରେ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼େ । ମା'-ଛେଉଣ୍ଡ ଛୁଆ ନିଜ ଶିଙ୍ଗରେ ମାଟି ଖୋଳି ବଡ଼ ହୁଅନ୍ତି କେତେ ଜଣ ? ସତୀ ତୁ । ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କର— ପ୍ରଭାତ ତୋ'ର ମଣିଷ ଭଳି ମଣିଷ ହେଉ ।

ବାଡଭଙ୍ଗା ଗାଈ—

ଆଜି ଦିନକର ଅପୂର୍ବ ସ୍ମୃତି ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ବିବାହ ପରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ତୁ ଯାଇଥାଉ ବାଲେଶ୍ୱର । ମାତ୍ର କୋଡ଼ିଏଟି ଦିନ ସେଠାରେ ଥିଲୁ । ତା'ର ଭିତରେ — ଦିନ କେଇଟାର ଅଦର୍ଶନରେ ମୁଁ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ବଡ଼ ଶୁଷ୍କ, ନୀରସ, ମ୍ରିୟମାଣ । ଘନ ଘନ ଚିଠି ଲେଖିଛି । ଶେଷରେ ଦିନେ ଅଧୀର ପ୍ରାଣରେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଛି ବାଲେଶ୍ୱରରେ । ବିବାହର ଏତେ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ତୁ ଯୌବନର ମାଦକତା ମୋଟେ ଭୁଲି ନ ଥାଉ । ବରଂ ଆଗ ଅପେକ୍ଷା ଦେହ ମନ ହେଉଥାଏ ବେଶୀ ଅମାନିଆ । ଯେ ଅମୃତ ଖାଇ ନ ଥାଏ ସେ ତା'ର ସ୍ୱାଦ ବୁଝେନା କି ମୂଲ୍ୟ ଜାଣେନା କିମ୍ବା ଚାଖିବା ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ହୁଏନା । କିନ୍ତୁ ଯେ ଥରେ ଚାଖିଛି ସେ କେବେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ନ ପାରେ । ଅମାନିଆ ଗାଈ ପରି ସେ ବାଡ଼ ଡେଇଁ । ନୀତିକାରମାନେ ହୁଏତ ଏଇଟାକୁ କହିବେ ପାପ—

ଅନ୍ୟାୟ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମୋଟାବୁଦ୍ଧିରେ ମୁଁ କହେ ଏଇଟା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପାପର ଲେଶ୍ ବି ଏଥିରେ ନାହିଁ । କଅଁଳିଆ ଦୁବଘାସ ଦେଖିଲେ ସବୁ ଗାଈ ହାଇଁପାଇଁ ହୁଅନ୍ତି ଖାଇବାକୁ । କେଉଁ ଗାଈ ବାଡ଼ ଡେଇଁ ନ ପାରି ମୁହଁ ଫେରାଏ ଆଉ କିଏ ବା ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଶିଯାଏ । ଏଥିରେ ଦୋଷ କେଉଁଠି ରହିଲା ? ଯାହାକୁ ଯୌବନ ଡାକେ— ଯାହାର ରକ୍ତ ଗରମ ହୋଇ ଟକ୍‌ମକ୍ କରି ଫୁଟେ— ଯାହାର ଦେହ ମନ ଉଚ୍ଛୁନ୍ନ ହୋଇ ଉଠେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଞ୍ଚା ଦେହର ନିବିଡ଼ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବାକୁ, ସେ ନୀତି, ସମାଜ, ସମୟ ବା ସ୍ଥାନ— କିଛି ବାଛ ବିଚାର କରି ପାରିବ କି ? ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ବାରଣ କଲେ ନୀତିସେବା ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ଠିକ୍ ଏଇକଥା ହୋଇଥିଲା ସେଦିନ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର । ଦୁହେଁ ହୋଇଥିଲେ ଭୋକିଲା । ଦୁହିଁଙ୍କ ମନ ହୋଇଥିଲା ଉତ୍ତଲା । ଠିକ୍ ମନେ ପଡୁଛି ବାବାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରେ— ମୁଁ ଶୋଇଥାଏ ଖଟ-ଉପରେ, ବାବା ତଳେ, ଆଉ ମା', ତୁ କରି ଶୋଇଥାଅ ସେଇ ଘର ବାରଣ୍ଡାରେ । ରାତି ବୋଧେ ଦୁଇଟାରୁ ବେଶୀ ହେବ । ହଠାତ୍ କାହାର ସ୍ପର୍ଶରେ ମୋ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । 'କିଏ' ବୋଲି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ହାତ ଦେଇ ପାଟି ବନ୍ଦ କରିଥିଲୁ । ... ଦେଶକାଳ ପାତ୍ର ବିଚାର ନ କରି, ଲୋକହସାକୁ ନ ଡରି ଓ ପରିଣାମକୁ ଖାତିର ନ କରି ସେଦିନ ଆମେ ଦୁହେଁ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଏକ । ସେଦିନ ଉଭୟ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଆମେ ଚିରଦିନ ଏକ— ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଗୋଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଗୋଟିଏ ରହିପାରେନା । ଗୋଟିକର ବିଚ୍ଛେଦରେ ଆଉ ଗୋଟିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ତିଷ୍ଠି ପାରେନା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ବୁଝୁଛି ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ସବୁ ଅସମ୍ଭବ ବି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଯେ

ସାମାନ୍ୟ କେଇଟା ଦିନ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିପାରୁ ନଥିଲେ ସେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ । । ଏଇ ଥିଲା ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ।

ଜୀଅଁନ୍ତା ମଡ଼ା—

ସେବା । ଏତେ ମଧୁର ସ୍ମୃତି, ଜୀବନ୍ତ କଥା ମୁଁ କେମିତି ଭୁଲିବି ? ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଯଦି ତୋର ଫେରିଯିବାର କଥା ତେବେ ଏତେ ମାୟାମମତା ଲଗାଇଲୁ କାହିଁକି ? ତୁ ଜାଣୁ ପିଲାଦିନୁ ବାପ ମା' ହରାଇ ଜୀବନଟା ମୋର କିପରି ନୀରସ, ନିରାନନ୍ଦ । ମୋ ଅଲୋଡ଼ା ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଏମିତି ନଈବାଲିର ବାଲିଗରଡ଼ା ଭଳି ଗଡ଼େଇ ଗଡ଼େଇ ଚାଲିଥିଲି । ତହିଁରେ ମୋଟେ ନ ଥିଲା ସିଡ଼ିଲା— ମୋଟେ ନ ଥିଲା ଆଶା ଆନନ୍ଦର କୁହୁକ । କିଏ ତୁହି ମାୟାବିନୀ । କାଉଁରୀ କାଠି ଛୁଆଁଇ ଦେଇ ମଲା ପିଣ୍ଡରେ ଜୀବନ ଦେଲୁ ? ଦିନ କେଇଟାରେ ତା'କୁ ହସାଇ ଖେଳାଇ ସୁଖ ଆନନ୍ଦର ମଦିରା ପିଆଇ ପୁଣି କନ୍ଦାଇ ଦେଇ ଚାଲିଗଲୁ । ଆଜି ଯେ ମୁଁ ତୋ'ର ଅଭାବରେ ଏକାବେଳକେ ମ୍ରିୟମାଣ । ମୁଁ ଆଜି ଜୀଅଁନ୍ତାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଲା ଆଉ ମଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଜୀଅଁନ୍ତା । ଜାଣେ ନା କେମିତି ଏତେ ବଡ଼ ଜୀବନଟାକୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି କଟାଇବି । ଏଇ ସାହାରା ସମ୍ବଳହୀନ ଜୀବନରେ ଯୋଉଠି ଆହା ବୋଲି ପଦେ କହିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ସେଠି ହା-ହତାଶର ବା'-ବତାସ ବୁହାଇ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି କେତେଦିନ ? ଅଜି ନାଅ ବା ମୋର କର୍ଣ୍ଣଧାର ବିନା ଚାଲିବ କେତେଦୂର ? ମୁଁ ଆଜି ଅଥଳ ନଈରେ ଭାସିଲି ସିନା ।

ଖରଧା ନାଁ—

ତୋ'ର ପ୍ରକୃତ ନାଁ ଦୁର୍ଗାମଣୀ । ବାବା ମା' ସ୍ନେହରେ ଡାକିନ୍ତି ମିଠି । ଆମ ଘରେ ରହୁଁଥିବେ ଦାଦା ନାଁ ଦେଇଥିଲେ

ପଦ୍ମା । ଏ ସବୁକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ରସରସିଆ ନାଁଟିଏ ଦେଇଥିଲି ସନ୍ଧ୍ୟା । ହଠାତ୍ 'ସନ୍ଧ୍ୟା' ବୋଲି ଡାକ ଦେଇ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ବୁଝିଲି ଯେ ନାଁଟା ଭିତରେ ସେମିତି କିଛି ଉଚ୍ଚଭାବ ବା ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ—ଖାଲି ଧନମାନର ଅଭିଜାତ୍ୟରେ ଗର୍ବିତ ହୋଇ ବଡ଼ଲୋକମାନେ ଦେଇଥାନ୍ତି ମହାକାଳ ଫଳ ଭଳି ଏହି ଶ୍ରୁତି ମଧୁର ନାଁଟାକୁ ଆଉ ଏ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ନାଁଟା ଆମ ମାଟିଗୋଡ଼ିର ଘର ଭିତରେ ମୋଟେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଆପଣା ଛାଏଁ ସେ ନାଁଟିକୁ କାଢ଼ି ନେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସରଳିଆ ନାଁ ଦେଇଥିଲି—'ସେବା' । ତୁ ହସିହସି ଆଦର କରିଥିଲୁ ବି ମୋର ଏ ଗାଉଁଲି ନାଁଟିକୁ ।

ଏଇ ନାଁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଆମର ବାଇଆ ଅଜାଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ଦୁନିଆର ଶତସହସ୍ର ଦୀନ ଦଳିତ ପତିତ ମଥିତର ସେବାରେ ମନପ୍ରାଣ ଢାଳିଦେବା । ଆଉ ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ତୋତେ ଏହି ସେବାଭାବରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରି ଦୁନିଆର ଅତି ଅକିଞ୍ଚନ ଘାସଫୁଲ ଭଳି ତୋ'ର ସଉରଭଟିକକ ଫୁଟାଇବାକୁ । ସେଦିନ ତୋତେ କହିଥିଲି—'ଦୁନିଆରେ ତୁ ହେବୁ ସେବାର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେବୀ । ଦେବୀ ବା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଯେମିତି ଲୋକେ ପୂଜା କରନ୍ତି ତୋତେ ସେମିତି ମୁଁ—ଏକା ମୁଁ କାହିଁକି ସାରା ଦୁନିଆ ପୂଜା କରିବ, ଆଦର କରିବ, ଭଲ ପାଇବ— ଯଦି ତୁ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ପରର ଉପକାର କରୁ, ମଣିଷର ମଙ୍ଗଳ କରୁ, ରୋଗୀ ଶୋଷୀ ଭୋକୀର ସେବା କରୁ ।' କାରଣ ମୁଁ ସେଦିନ ବି ଜାଣିଥିଲି ଯେ ଆମେ ଦିନେ ମରି ହଜି ଯିବା ଆଉ ଆମର ଏ ସଉଖାଳିଆ ଦେହ ଦିନେ ଜଳିପୋଡ଼ି ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଯିବ । କେବଳ ଆମେ ଯଦି ଟିକିଏ ଲୋକସେବା କରିଥିବା, ତେବେ ଯେତେ ଦୀନପ୍ରାଣ

ହେଲେବି, ଅମ ମଲା ଅନ୍ତେ ଲୋକେ ନିଶ୍ଚୟ ଅହା ବୋଲି ପଦଏ କହିବେ । ଏତେ ବଡ଼ ବିରାଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ କେତେ ସ୍ନେହରେ ତୋ ନାଁ ଦେଇଥିଲି 'ସେବା' ।

ଏବେ ତୁ ନୁହେଁ ମୁଁ ବି ତୋ ପଛେ ପଛେ ହୋମିଓପାଥି ଭଳି ଖରାତରା ପାସୋରି ଦୁନିଆଦୁଆରେ ହସିହସି କାମ କରି ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ତୋ'ର ସ୍ନେହ, ସରାଗ, ସହାନୁଭୂତିକୁ ପାଥେୟ କରି ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ଭଳି ମୋ ଟିକି ଦେହରେ ଧୂଳି ନେଇ ବାଲି ବନ୍ଧରେ ଝାଡ଼ିଥାନ୍ତି; ତୋ'ର ଓଠର ହସ ନେଇ ମୋ ଆଖି ଲୁହରେ ମିଶେଇ ସାଧନାର ତୁଙ୍ଗ ତାଜମହଲ ଗଢ଼ିଥାନ୍ତି; ତୋ'ର ଚାନ୍ଦ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଜୀବନର କେତେ ସୁନେଲି ସ୍ୱପ୍ନକୁ ସଫଳ କରିଥାନ୍ତି ଦିନୁଦିନ । ତୁ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ସୁରଭି, ମୁଁ ହୋଇଥାନ୍ତି ଗନ୍ଧବହ; ତୁ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ପଦ୍ମା, ମୁଁ ହୋଇଥାନ୍ତି ଜୟଦେବ; ତୁ ହୋଇଥାନ୍ତୁ କଳକଲ୍ଲୋଳମୟୀ ଗଙ୍ଗା, ମୁଁ ହୋଇଥାନ୍ତି କଳନାଦିନୀ ଯମୁନା । କିନ୍ତୁ — କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମା ଆଜି ମରିଗଲା ! ସର୍ପ ଦଂଶନରେ ହେଲା 'ହେମମାଳା'ର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ । କବି ମୁଣ୍ଡରେ ଛିଡ଼ିପଡ଼ିଲା ବଜ୍ର ।···ମଣିଷର ଚିନ୍ତା—ନିୟତିର କୁଟିଳ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ ।। ସପନରେ ପହଁରି ପହଁରି ମଣିଷ ତୋଳେ ଆକାଶର ଫୁଲ । କିନ୍ତୁ ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁଲା ବେଳକୁ ଫୁଲ ନାହିଁ, ଖାଲି ଛାଇ-ଛାଇ । ତା'ପରେ ଘୋଟିଆସେ ଅନ୍ଧାର······

ଚଉଦୁଆର—

ବିବାହର ମାସକ ପରେ ଆମେ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଗଲେ ଚଉଦୁଆର । ଚଉଦୁଆରର ଛୋଟବଡ଼ ଯେତେ ସ୍ମୃତି, ପ୍ରତ୍ୟେକଟିରେ ଥିଲା ଜୀବନ, ପ୍ରେମ, କବିତା । ତୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲୁ ଆଉ ମୁଁ କାମ କରୁଥିଲି । ଏତେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଆଉ ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଦିନଗୁଡ଼ା କଟି

ଯାଉଛି ଯେ ଆଜି ମନେ ପଡ଼ିଲେ ବଡ଼ ଈର୍ଷା ହେଉଛି ସେଦିନ ଉପରେ । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସୁଖ ସମ୍ପଦରେ ଥାଇଁ ବି ତା'ର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଉପଲବ୍‌ଧି କରି ପାରୁ ନ ଥିଲି ଯାହା ଆଜି ବୁଝୁଛି । ଯାହାର ମଣି ହଜି ନାହିଁ ସେ ତା'ର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝେନା । ଅଭାବହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟାଏ ।

କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଜୀବନରେ ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଉଶ୍ୱାସର ଗୋଟାଏ କରୁଣ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରେ ସେତେବେଳେ ସେ ଗୃହେଁ ଟିକିଏ ସାହା—ତା' ଦୁଃଖରେ ଆହା ବୋଲି ପଦେ କହିବାକୁ । ସେଇ ଟିକିକ ପାଇଲେ ସେ ଫେରିପାଏ ନବବଳ, ଆଶା, ଉଦ୍ଦୀପନା । ମୋର ମନେ ଅଛି ଦିନସାରା ଅଫିସରେ ଖଟିଖଟି ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସଞ୍ଜବେଳେ ଫେରିଅସେଁ ଅଉ ବସାରେ ଦେଖେ ତୋ ହସହସ ଗୃନ୍ଦ ମୁଖଟିକୁ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଭୁଲିଯାଏ ଅଫିସର କୁଡ଼କୁଡ଼ ଫାଇଲ୍, ହାକିମର ନିତାଦର ବଳିଷ୍ଠର ଅତ୍ୟାଗ୍ରର, ଏମିତି କି ଭୋକଶୋଷ ଭୁଲି ପୋଷାକ ପତ୍ର ନ ଖୋଲି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ ତୋ'ର କୋଳ୍‌ରେ । ଅଉ ତୁ କେତେ ଅଦରରେ କୋଳରେ ବସାଇ କାନିପଣତରେ ପୋଛି ଦେଉ ମୋର ଶୁଖିଲା ମୁହଁଟିକୁ ଆଉ ନିଜ ହାତରେ କେତେ ହାସ ପରିହାସ ଭିତରେ ମୋତେ ଖୋଇ ଦେଉ ଜଳଖିଆ । ଖାଇ ସାରି କେତେଥର ହସିହସି କହେ—'ପେଟ ଭୋକ ମିନା କମିଲା କିନ୍ତୁ ଦେହ ଭୋକ ?' ତୁ କହୁ—'ତମର ଏମିତି ଢଙ୍ଗର ସହୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅସୁଅସୁ ପେଟ ଭୋକ, ଦେହ ଭୋକ, ମନ ଭୋକ ? ଏତେ ବେଳଯାଏ ଅଫିସରେ କେମିତି ଥିଲ ?' ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତୋ' କଥା ଶୁଣେ ନା । ଲେଖିପଢ଼ି ବକ୍ର ଅଧର ଉପରେ ଦିଏ ଗୋଟିଏ ଗାଢ଼ ଚୁ-ମ୍ବ-ନ···'ଉଃ'! କୁଆଡ଼େ ଆଏ. ଏହି କିବେଳକୁ ଘରକୁ

ପକ୍ଷୀ ଆସି କୋଠା ଖୋଲ୍ ବସେ । ତୁ ଲଜରା ହୋଇ ଘଞ୍ଚୁ ପଳଉ ।......

ରାତିରେ ଆରାମ ଚେୟାରରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ମୁଁ ପଢ଼େ ପଲ୍ଲୀକବି ନନ୍ଦକିଶୋରଙ୍କର 'ନବବର୍ଷା' କବିତା । ତୁ ପାଖରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଚେୟାରରେ ବସି ସେହି ଗାଉଁଲି ଗୀତଟିକୁ ମନ ଦେଇ ଶୁଣୁ । ସେହି ଶ୍ରାବଣ ସଞ୍ଜର ପହିଲି ପ୍ରହରରେ ମୁଁ ପଢ଼ୁଥାଏ— 'ମେଘ ବରଷିଲା ଝିପିର ଝିପିର କେଉଁଠୁ ମାଇଲା ଗଜା—କେଉଁ ରାଇଜରେ ରହିଲେ ମୋ ରଜା ତେଲିଙ୍ଗି ବାଇଦ ବଜା ।' ସତକୁ ସତ ବାହାରେ ହେଉଥାଏ ଭୀଷଣ ଝଡ଼ି ବର୍ଷା । ବେଙ୍ଗଗୁଡ଼ା କେଁ-କଟର କରି କାନ ଅତରା ପକଉଥାନ୍ତି । ଗୀତ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ତୁ କହୁ— 'ସତେ, ଷୋଳ ବରଷର ଭୂଆସୁଣୀକି ଘରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଯେ ବିଦେଶ ଚାଲିଯାଏ ସେ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ।' ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ପଦ ଆସିଲା—'ଭାବର ଅବେଶେ ଦୂର ପରବାସେ ମନେପଡ଼େ ପ୍ରିୟ ଯାହା—ତାହାର ସଙ୍କୁଚିତ ଦରଶନ ଦିଏ ଅତୀତ ଜୀବନ ଛାୟା' । ପଢ଼ା ବନ୍ଦ ରଖି ମୁଁ ତୋତେ ବୁଝେଇ ବସିଲି – 'ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ି, ନିଜର ଗାଁଗଣ୍ଡା ସାଇପଡ଼ିଶାଙ୍କୁ ପଛରେ ପକେଇ ପୁଣି ଅତି ଆପଣାର ପ୍ରିୟାକୁ ଛାଡ଼ି ମଣିଷ ବିଦେଶକୁ ଯାଏ ନା ଖୁସିରେ, ଯାଏ ନା ସୁଖ କରିବାକୁ ବା ଆନନ୍ଦରେ ରହିବାକୁ—ଯାଏ ପେଟ ବିକଳରେ—ଭୋକିଲା ପେଟର ଦାନା ପାଇଁ, ଲଙ୍ଗଳା ପିଠିକି ଘୋଡ଼େଇବା ପାଇଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରିୟା କଥା ଭାଳି ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ିବାକୁ ତା'କୁ ଛର କାହିଁ ? ତେବେ ବିଦେଶରେ ଘର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଖାଲି ଅତୀତର ସୁଖସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ ମଣିଷ ଯାହା କିଛି ଆନନ୍ଦ ପାଏ । କିଛିଦିନ ବିଦେଶରେ ରହିଗଲେ ବିରହ ବେଶୀ ବାଧେନା । ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯାଏ ।

ଏତିକିବେଳେ ଆମ କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ 'ହରିଆ' ଆସି କହେ—'ବାବୁ ! ଗପୁଥିବ କହେ ? ରାତି ଦଶଘଣ୍ଟା ହେଲାଣି ଯେ—ଖାଇବାର ଏକା !' ତା' ଦକ୍ଷିଣୀ କଥାରେ ହସିହସି ଆମେ ଉଠୁ । ପଢ଼ା ସେଦିନ ସେତିକିରେ ବନ୍ଦ ରହେ । ଷ୍ଟେଟ ଟିପୟଟି ଉପରେ ତୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଆଣି ସଜାଇ ରଖୁ । ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଚେୟାର ପକାଇ ଦୁଇଜଣ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଏକାଠି ଖାଉ । କେତେ ଆନନ୍ଦ, କେତେ ମଜାଗପ, କେତେ ଥଟ୍ଟାତାମସା ଭିତରେ ଖିଆ ସରେ । ତୁ କହୁ—'ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖାଇଲେ ପଛକେ, ଏ ଗରମ ଦୁଧତକ ତମେ ଏକା ପିଇଦିଅ ।' ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ନାରାଜ । ସେହି ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲାସରୁ ତୁ ଟିକେ ମୁଁ ଟିକେ କରି ଦୁଧ ପିଉ । କେତେ ଆନନ୍ଦ ହୋଇ କହୁଁ—'ମୋ ଭାଗ୍ୟକୁ ତମେ ମିଳିଛ ବୋଲି ସିନା ନଇଲେ ଏ ସବୁ ତ ସାତ ସପନ ।' ମୁଁ କହେ—'କିନ୍ତୁ ସୁଧାର ଗାଈର ବାଛୁରି ମରେ ।' ତୁ ହସିହସି ମୋ କଥାର ପ୍ରତିବାଦ କରୁ । ଗୁଆ ମସଲା ଖାଉଁ ଖାଉଁ ମୁଁ ଆଲୁଅଟି ଲିଭେଇ ଦିଏ । ଆର ଘରୁ 'ଉଳ୍ପ' ଡାକେ—'ମା ! ମୁଁ ଶୋଇଲି' । ମୁଁ ତୋ ଅଞ୍ଚଳ ତଳେ ମଥା ରଖି କହେ—'ମୁଁ ବି ଶୋଇଲି' । ତୁ କାବକାର ହେଇ ହସି ଉଠୁ ।

ସାଙ୍ଗସାଥୀ—

ଚଉଦୁଆରରେ କେତେ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ବୁଲି ଆସନ୍ତି ଆମ ଦୀନ କୁଟୀରର ଅତିଥି ହୋଇ । ଡାକ୍ତର, ଓଭରସିୟର, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର, ମୋର ସାଥୀ କିରାଣୀ—ଏମିତି କେତେ କେତେ ବନ୍ଧୁ କେତେ ଥର ଆମ ପର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀରରେ ଶାକାନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ସୌଜନ୍ୟରେ ଆମକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଟିଗିରିଆର ସେ ଉଗ୍ରସେନ ଅପେ । କେତେ ଥଟ୍ଟା ଖେଳେ । ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ସରଳ ପିଲାଟି ଭଳି

ଯାହା ମିଳେ ଖାଇ ଚାଲିଯାଏ । ତା' ପାଖରେ ମାନ ଅପମାନ କିଛି ନାହିଁ । ନାନୀଙ୍କୁ ମାଗି ସେ କେତେଥର ଭୁଜା, ଚୁଡ଼ା, ପିଠା, ଭାତ ଖାଇ ଯାଇଛି । ମନେ ଅଛି ଥରେ କେ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଲା ପଖାଳ ଖାଇବାକୁ । ତିନିଦିନର ଖଟା ବାସୀ ପଖାଳ ଲୁଣ ଲଙ୍କା କଞ୍ଚା ପିଆଜ ଆଉ ପିଠା ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା ଲଗାଇ ସେ ବିନା ସଙ୍କୋଚରେ ଦୁଇ ବେଲା ଠୁଙ୍କି ଦେଇଥିଲା । ଫର୍ମାଲିଟି କ'ଣ ସେ ଜାଣେ ନା । ଛନ୍ଦ ନାହିଁ, କପଟ ନାହିଁ—ସବୁବେଳେ ହସ, ସବୁବେଳେ ତାମାସା ଥଟା ।... ପଟାମୁଣ୍ଡେଇର ସେ କ୍ଲେକ୍ଟୋର ବନ୍ଧୁ କିନ୍ତୁ ଟିକେ ତା'ର ଓଲଟା । ବାହାରେ ଥଟା ତାମସା କଲେ ବି ଭିତରେ ଭାରି ଗମ୍ଭୀର । ହେଲେ ମନଟା ତା'ର ପର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ କାନ୍ଦିଉଠେ । ମୁରବୀ ପଣିଆଁ ଦେଖେଇ ସେ କେତେଥର ମୋତେ କେତେ ବାଧୁଣିଆ କଥା କହିଛି । ମୁଁ ଚିଡ଼ିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଦେଖେ ତା' କଥାରେ ନ ଥାଏ ସେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ । ପେଟ ଖଲଖଲ । ମୁହଁରେ ସରଳିଆ ସୁନା ହସଟିଏ ।

ମୋର କେତେ ଆନ୍ଧ୍ର ବନ୍ଧୁ ଆମ ଘରକୁ ବୁଲି ଆସନ୍ତି ସସ୍ତ୍ରୀକ । ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ହିନ୍ଦି ଓ ଅଧାଅଧି ଓଡ଼ିଆରେ କଥାଭାଷା ହୁଅନ୍ତି । ଚିର ହସହସ ତେଲୁଗୁ ବୋହୂଟି ତୋ' ସହିତ ଭଲ ଭାବରେ ବଙ୍ଗଳାରେ କଥା କହେ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଏହିଭଳି । ଫୁଟିଲା ଫୁଲଟି ପରି ହାସ୍ୟ ଯେମିତି ବାସ ବି ସେମିତି ।... ମୋର ଅତି ସ୍ନେହର ସାନ ଭାଇ ଅସେ—ଅଫିମ ପରି ଯା'ର ରଙ୍ଗ, ଶାଶୁ ଡାକେ ଯାହାକୁ 'କେଳା ।' ତୋତେ ଭାରି ସେ ଲାଜ କରେ । କିନ୍ତୁ ଥଟା କରିବା ବି କମ୍ ନ ଥାଏ । ଥରେ ଖାଇ ବସିଥିଲା । ତରକାରି ହୋଇଥିଲା ଟିକିଏ ଅଲଣା । ହସିହସି ଏଡ଼େ ପାଟିରେ ଘର ଭିତରୁ କହିଲା—'ତରକାରି ଅଲଣା ହୋଇଛି ଭାଉଜ !'—

ରୋଷଘରୁ ତୁ ହସିହସି ଉତ୍ତର ଦେଉ—'ଆଜ ଟିକିଏ ଲୁଣ ପକେଇ ଦଅ' ।

ଦିନେ ଦିନେ ଅସନ୍ତି ବୀର ନୃସିଂହପୁରର ସେ ଫାଜିଲ୍ ଲମ୍ବାନାକିଆ ବାବୁ ଜଣେ । ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଭାବଭଙ୍ଗୀ, ଚାଲି ଚଳଣି ସବୁଥିରେ ଉଚ୍ଛୁଳୁଥାଏ ହସ । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହସିହସି ପେଟ ଦରଜ ହୁଏ ।...କାନଭରାଟି ବାବୁ ଅସନ୍ତି । ପାନ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଖାଇ କେତେ ଗପି ଗପି ଫେରନ୍ତି । ତୁ ନାଚନାଚ କେତେ ରକମ ନୂଆ ନୂଆ ପିଠା କରି ଏହି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ପରଶୁ । ଆଜି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି । ତୋ' ଦାରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଚିଠି ଲେଖୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମନ ତ ବୁଝୁନାହିଁ । ତୁ ଥାଆନ୍ତୁ । ପୁଣି କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ନେହ ଆଦର ନେଇ ଆମେ ଜୀବନ ପଥରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଥାନ୍ତେ । ସଂସାର ମୋର ଆଗ ଭଳି କୋଳାହଳମୟ ହୋଇ ଉଠିଥାନ୍ତା । ସେହି କୋଳାହଳ ଭିତରେ, ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ମୁଁ ପାଉଥାନ୍ତି ଆନନ୍ଦ, ତୃପ୍ତି, ଶାନ୍ତି । ସବୁ କିନ୍ତୁ ସରିଗଲା । ମୋ ସୁଖର ହାଟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।......

ବନ୍ଧୁ ପରିଚୟ—

ଦିନକର ତୋତେ କୋଳରେ ବସେଇ ଚିହ୍ନେଇ ଦେଉଥିଲି ମୋର କେତେଜଣ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ । ପହିଲୁ ଦେଖେଇଲି ସାଲେପୁରର ଜଣେ ସ୍ୱପ୍ନବିଭୋର କବିଙ୍କ ଚିଠି । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ହାତଲେଖା ଓ କଅଁଳିଆ ଭାଷା ପଢ଼ି ତୁ ଭାରି ଖୁସୀ ହୋଇଥିଲୁ । କବି—ପିଲାଟିଦିନୁ କେତେ ଦୁଃଖ ଅଭାବରେ ବଢ଼ିଛନ୍ତି । ମାଗି-ଯାଚି ପାଠ ପଢ଼ି ଆଜି ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । କେଡ଼େ ସରଳ, ଅମାୟିକ । ତାଙ୍କ ଭଳି ପର ଦୁଃଖରେ କିଏ କାନ୍ଦି ପାରିବ ? ତାଙ୍କ

ଭଳି ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କବିତା କିଏ ଲେଖି ପାରିବ ? ···ମୁଁ କହୁକହୁ ହଠାତ୍ ପଚାରିଲୁ—'ସେ ବାହା ହେଉ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?' କହିଲି—'ଗରିବ ସିଏ । ହେଲେ ତାଙ୍କର ତ ମାନ ସମ୍ମାନ ଅଛି । ଭିକ୍ଷା କରି ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ବୋଲି କ'ଣ କାହାର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବେ ବିବାହ ପାଇଁ ? ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନିଜେ ଆଗ ଠିଆ ହେଲେ ତା' ପରେ ସିଏ ସଂସାର ଗଢ଼ିବେ । ତା' ପରେ ସେ ତ ଆଉ ଯେ ସେ ଝିଅକୁ ଆଣିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦରକାର ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ ରୂପସୀ ପାଠୋଇ ଝିଅ' । ତୁ କହିଥିଲୁ—'ହଁ, କବି ସିଏ । ତାଙ୍କର ଭଲ ଗୋଟିଏ ଗୁଣର ଝିଅ ନ ପାଇଲେ ସେ କବିତା ଲେଖିବେ କେମିତି ? ଆଚ୍ଛା ତାଙ୍କୁ କୁହ—ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭଲ କବିତା ଲେଖି ପଠାଇବେ ।

ମୁଁ ତୋ' କଥା ତାଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲି । ସେ କବିତା ଦେଇଥାନ୍ତେ । ତୁ ପଢ଼ି ଖୁସୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ତା' ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ତୋତେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ ବି କେତେ ଆଦର କରନ୍ତି । ସବୁ ଚିଠିରେ ଆଗ ତୋ' କଥା ଲେଖନ୍ତି ଆଉ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥାନ୍ତି—'କାଚ ବଜର ହେଉ' । ଆଜି ଯେତେବେଳେ ସେ ଶୁଣିବେ ତାଙ୍କ ଚିର ଆଦରର ଭଉଣୀଟି ଚାଲିଯାଇଛି ପରପାରକୁ, ତାଙ୍କର କଲମ ହାତରୁ ଖସି ପଡ଼ିବ । ହୁଏତ ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଦି'ପଦ ଲେଖିବା ଭଳି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ରହିବ ନାହିଁ । ଦେଖାହେଲେ ତାଙ୍କୁ କହିବି—'ଭଉଣୀର କାଚ ବଜ୍ର ହୋଇଛି କିନ୍ତୁ ଏ ଅଭାଗା ଭାଇଟି ହୋଇଛି କା-ଙ୍ଗା-ଳ ···'

ଦିନେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଉଥିଲି ଜଗତସିଂହପୁରର ଜଣେ ନୀରବ କର୍ମୀଙ୍କୁ । ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ପଢ଼ିବାବେଳେ ଥିଲେ ଭାରି ଅଳସୁଆ । ତଥାପି ହୃଦୟ ଥିଲା । ଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ

କିଛି ଅସ ସେ ପରଦୁଃଖ ଦେଖି ବୁଝି ପାରୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ ୧୯୪୨ରେ କଲେଜ ଛାଡ଼ି କଂଗ୍ରେସରେ ମିଶିଲେ । ଜେଲ୍ ଗଲେ । ପିଲାଦିନୁ ମୋର ଅତି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଓ ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁ । ବାପା ମରିଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଦୁଃଖ ଅଭାବରେ ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲି, ଏଇ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇଥିଲେ—ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହି କେତେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଦୁନିଆର ସବୁ ଲୋକେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ନେଇ, ନିଜ ସୁଖସମ୍ଭୋଗ ପାଇଁ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଏ ନୀରବ କର୍ମୀଟି କେତେ ଅଭାବ ଅନଟନରେ ଥାଇ ବି ପରପାଇଁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ କାମ କରି ଚାଲିଛି ।

ଏଇ ତ୍ୟାଗୀଟି ପାଇଁ ମନ ତୋ'ର ତରଳି ଯାଉଥିଲା । ସେଦିନରୁ ତାଙ୍କୁ ଭାଇ ଭାଇ ବୋଲି ଡାକୁ । ତାଙ୍କ ଅଣ୍ଟୁ ଲୁଚୁ ନ ଥିବା ଖଦଡ଼ ଖଣ୍ଡିକ ଓ ଚଦରଟି ଦେଖି ତୁ କହୁ—'ଏତେ ସରଳିଆ ଲୋକ । ତମେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଟିକିଏ ବୁଝୁନା ।' ମନେ ମନେ ମୁଁ ହସେ । ସରଳ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଉଦାର କର୍ମୀଟି—କେତେ ବଡ଼, କେତେ ଉଚ୍ଚ, କି ମହତ । ତାଙ୍କ ଭଳି ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୁବକଙ୍କୁ ପୁଣି ମୋ ଭଳି ଗୋଲାମ ବା କି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ? ତଥାପି ତୋ' କହିବା ମୁତାବକ ବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କିଛି କେବେ ଅର୍ଥ କି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରି ନାହିଁ । ସେ ଆଜି ତୋ'ର ଏ ଶୋଚନୀୟ ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଶୁଣି ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଲେଖିଛନ୍ତି—'ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଶୀତ ଉତ୍ତାପ ସହିବା ପାଇଁ ଦେହଟାକୁ ଆମେ ଯେପରି ପଥର କରି ଦେଇଛେ, ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିବା ପାଇଁ ମନକୁ ସେହିଭଳି କରିଦେବାକୁ ହେବ ।' ମୁଁ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବି—'ଖାଲି ସହିବା ପାଇଁ କ'ଣ ଆମର ଜନ୍ମ ? ଆମର

ବୟସର ତରୁଣ ଅଜାଣା ଏ ଦୁନିଆର ଦୁଃଖ ଜଞ୍ଜାଳ କିଛି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଜାପତି ଭଳି ଫୁଲଫାଙ୍କିଆ ହୋଇ ହାଓ୍ବା ଖାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି ମଉଜରେ । ଆଉ ଆମରି ବେଳକୁ ଖାଲି ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ ? ବିପଦ ଉପରେ ବିପଦ ? ଖାଲି ଅପର ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ ? ଆମର ଉପରେ ଦୁନିଆଟା ଯାକର ସବୁ ଶୋଷଣ ପେଷଣ, ଘର୍ଷଣ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ?' ମୁଁ ଜାଣେ ସେ ଏହାର କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଆସିଲେ 'ପ୍ରଭାତ'ଙ୍କୁ ଦେଖିବେ । ତୋତେ ନ ପାଇ କାନ୍ଦିବେ । ଆଉ ମୋତେ ଗୁହାରି ଫେରିଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଯିଏ ଯେତେ ବୁଝେଇଲେ ବି ମୁଁ କାନ୍ଦିବି, ଆଜିକ ପାଇଁ ନୁହେଁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ । କଥା ମୋର ଅଳୁହା, ବ୍ୟଥା ମୋର ଅଲଭା ଲୁହ ମୋର ଅସଂଗ ... ...

—ଅରେ କହୁଥିଲି ଆମ ଗାଁ ପାଖର ଗୋଟିଏ 'ମାଟିର ମଣିଷ' କଥା । ପାଠଶାଠି ପଢ଼ି ବାବୁ ହୋଇଥିଲେ ବି ସେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଗାଁ ଗହଳରେ ରହି କୁଲି ମୂଲିଆଙ୍କ ଦୁଃଖସୁଖରେ ଭାଗୀ ହୋଇ ଚଳିବାକୁ । ମୋଟାସୋଟା ଖାଆନ୍ତି, ମଳମୁହାଳ ପିନ୍ଧନ୍ତି, ହାତରେ ପାଣି ବୋହି ବାଡ଼ି ବୁଜି ଫସଲ କରନ୍ତି, ନିଜେ ପାଣି କାଦୁଅରେ ଚନ୍ଦ୍ରବୁଡ଼ି ମୂଲିଆଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବିଲ କାମ କରନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ ଡାକେ—'ମାଟିର ମଣିଷ' । ପଚାରୁଥିଲୁ—'ସେ କିପରି ତମର ନନା ହେଲେ ?' କହୁଥିଲି—'ଗାଁକୁ ଗାଁ ଲାଗିଛି । ପିଲାଟି-ଦିନୁ ଏକାଠି ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଖେଳୁଥିଲୁ ପାଠ ପଢ଼ିଛୁ । ପୁଣି ତାଙ୍କ ବୋଉ ମୋତେ ପୁଅଠୁ ବଳି ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ଏକା ନାହିଁ ଦ'ଖଣ୍ଡି ଭାଇ ଭଳିଆ ମୋତେ ସ୍ନେହ ଆଦର କରନ୍ତି । ମୋର ମନେ ହୁଏ—ଆମେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ବି ସେ ଯେପରି ମୋର କେଉଁ ଜନମର ଭାଇଟିଏ ।'

ମୋ କଥା ମାନି ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ତୋ' ଅପରଛନ୍ନ ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଭାଇ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ଚିଠି ଲେଖିଥିଲୁ । ସେ ସେହିଦିନଠୁ ତୋତେ କେତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ତୁ ନୃସିଂହଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ କେତେଥର ଯାଇଛୁ । ମାଉସୀର ସ୍ନେହ ସ୍ୱାଗତ, 'ମାଟିର ମଣିଷ'ର ପିଲାଳିଆ କଥା, ଆଦର ଯତ୍ନରେ ତୁ ବିଭୋର ହୋଇ କେତେଥର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ମୋ ଆଗରେ ଗାଇଛୁ । ପଇଡ଼ପାଣି ପିଇବାକୁ ତୁ ଭଲ ପାଉ । ତେଣୁ ଯେତେଥର ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛୁ, ସେ ନିଜେ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ପଇଡ଼ ତୋଳି ତୋତେ ଆଣି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଜି ବି ସେ ଅଛନ୍ତି । ମାଉସୀ ଅଛି । ଗଛରେ ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ପଇଡ଼ ଝୁଲୁଛି । କିନ୍ତୁ ପଇଡ଼ ପାଣି ପିଇ-ବାକୁ କେହି ନାହିଁ କି ମାଉସୀ ସାଙ୍ଗରେ ପଇଡ଼ ପାଇଁ ଅଳି କରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ।

'ମାଟିର ମଣିଷ' ତୋ ଅକାଳ ମରଣ ଶୁଣି ଲୁହ ଗଡ଼େଇଛି । ମୋତେ କେତେ ଗାଳି ଦେଇ ଲେଖିଛି ଯେ ମୁଁ ହତଭାଗା, ଶେଷବେଳେ ତୋ' ପାଖରେ ଟିକିଏ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ ।' ହଁ ମୁଁ ମାନୁଛି, ମୋର ସେଇଟା ଦୋଷ । ମୋ ଅକ୍ଷମତା ପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ସାରା ଦୁନିଆ ଆଗରେ ଦୋଷ ମାଗୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ବୁଝିଯିବେ । ହୁଏତ ମୋତେ କ୍ଷମା ବି ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ବୁଝି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ଏକା ତୁ । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଅବଶୋଷ ନେଇ ଲୁହ ଗଡ଼େଇ ଗଡ଼େଇ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ ।

ପ୍ରଭାତ କନ୍ଦ—

ରଜଦୁଆରରେ ଏମିତି କେତେ ଭୋଗବିଳାସ ଭିତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲା ପ୍ରଭାତର କନ୍ଦନ । ମା' ଯେ କେତେ କଷ୍ଟ ସହି ଲହୁଲୁହ ମିଶାଇ, ଅନ୍ତର ଫାଡ଼ି ପିଲାକୁ ଜନ୍ମ

ଦିଏ, ତା' କେବଳ ସେହି ମା' ଜାଣେ । ପୁଅ ଯେତେ ଯାହା କଲେ ବି ମା' ଋଣ କାଣିଚାଏ ଶୁଝି ପାରେ ନା । ସେଇଥିପାଇଁ ଦୁନିଆରେ ମା'ର ଆସନ ଏତେ ଉଚ୍ଚରେ । ମୋର ମନେ ଅଛି ପ୍ରଭାତ ଜନ୍ମ-ବେଳେ ତୁ କେତେ ବେଦନା ପାଇଛୁ—ତିନିଦିନ ତିନିରାତି ଧରି କେତେ ଅନ୍ତରଫଟା ଚିତ୍କାର କରିଛୁ । ଆଜି ମୋରି ବକ୍ଷରେ ଭରି ଦେଇ କେତେ ଅଶ୍ରୁଧାର ଗଡ଼ାଇଛୁ । ଶେଷରେ ସେ ବେଦନା ଭିତରେ ତୋତେ ନେଇଥିଲି କଟକ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ । ଏଠାରେ ଆମର ସେହି ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଉପକାରୀ ଡାକ୍ତର ଜଣେ କେତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ସହି ଅଚେତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ବି ତୁ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲୁ ଯେ ପୁଅଟିଏ ହୋଇଛି, ତୋର ସେହି ନିସ୍ତେଜ ମୁହଁରେ ବି ହସ ଟିକିଏ ଫୁଟି ଉଠିଲା ।

୪-୧୨-୪୫ ଦିନ ସକାଳେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ 'ଅଳି'ର ସେଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ତୋ ପାଖକୁ ଯାଏଁ ତୁ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ପାଣ୍ଡୁର ଦିଶୁଥିଲୁ ଯେ ମୁଁ ତୋତେ ଚିହ୍ନିପାରିଲି ନାହିଁ । ହାତ ଉଠେଇବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା । ତଥାପି ଛୁଆଟି କାନ୍ଦି ଉଠିବାରୁ ତାକୁ ନେଇ ପହିଲି ଥର ପାଇଁ କ୍ଷୀର ଖୋଇଥିଲୁ ।...... ସେଦିନ ବାବା, ମା, ମାମା, ଦାଦା,. ଅଇ, ନାନୀ — ସମସ୍ତେ କେତେ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ । କେତେ ବନ୍ଧୁ ନବ ଅତିଥିଟିର ଦୀର୍ଘ-ଜୀବନ କାମନା କରି ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇଥିଲେ । ତୁ ଯେତେବେଳେ ତୋ'ର ସେହି ଶୀର୍ଣ୍ଣ କରରେ ସଦ୍ୟ ଶିଶୁଟିକୁ ଆଣି ମୋତେ ଉପହାର ଦେଇଥିଲୁ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ଉଠିଥିଲି ଆଉ କହିଥିଲି—'ଏହି ଆମର ପହିଲି ସ୍ୱପ୍ନର ପହିଲି ବାସ୍ତବତା । ଜୀବନର ପହିଲି ପ୍ରଭାତରେ ଏ ନବାଗତ ଅତିଥିଟିର ନାମ ଦେବା 'ପ୍ରଭାତ'......' । ନାଁଟି ଶୁଣି ତୁ ଖୁସି ହୋଇଥିଲୁ । ସାଙ୍ଗସାଥୀ

ସମସ୍ତେ ବି ନାଁଟିକୁ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ଏକୋଇଶିଆ ଦିନ ଟେକରେ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବର ଫୁଆରା ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ଝଲ୍‌ଝଲ ହୋଇ ସବୁ ଦିଶିଯାଉଛି । ଜୀବନରେ ସେ କଅଁଳ ଦିନଗୁଡ଼ିକ କେବେହେଲେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ ।

ଆଈ, ମାମା—

ବାପା, ମା'ଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଦି'ଜଣ ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ—ସେ ମାମା ଓ ଆଈ । ଆଈଙ୍କ ଭଳି ମିଳାପୀ, କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ ଓ ଦୁଃଖହାରିଣୀ ମଣିଷ ମୁଁ ଜୀବନରେ କେଉଁଠି ଦେଖିନାହିଁ । ଜୀବନରେ ହାତଗଣନ୍ତା କେଇଟା ଦିନ ସୁଖ ଭୋଗ କରି ସେ ଅତି ଅକାଳରେ ହେଲେ ବିଧବା । ଦୁଃଖ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା କୋଳରେ ସେହିଦିନୁ ବଢ଼ି ଆସିଲେ ଆଉ କେତେ କଷ୍ଟ ସହି ପାଳିଥିଲେ କଅଁଳା ଛୁଆ ଦୋ'ଟିଙ୍କୁ । ଚିରଦୁଃଖିନୀ ସେ । ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ମନ ତରଳି ଯାଏ । ମୋତେ ସେ କେତେ ଯେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ତା' ମୁଁ ନିଜେ ବି ଜାଣେ ନା । ବାପୁଥିଲେ କେତେ ଆଦର କରି ସେ ମୋ ଲୁହ ପୋଛି ଦିଅନ୍ତି । ପରପୁଅ ହେଲେ ବି ସେ ମୋତେ କେବେ ପର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ବରଂ ନିଜ ପୁଅଠୁଁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି—ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । ମାମା ଆମକୁ ଆପଣା ପୁଅ ଝିଅ ରାଜୁ, ବାସନ୍ତୀ ଭଳି ଦେଖନ୍ତି । ଟିକିଏ କାହାର ଦେହ ଖରାପ ହେଲେ ସେ କେତେ ଔଷଧ ଦିଅନ୍ତି— ସେବା କରନ୍ତି ।

ମନେ ଅଛି — ଥରେ ଗୋଡ଼ରେ ମୋର ହୋଇଥାଏ ଗୋଟାଏ ଘା' । ସେ ପ୍ରାୟ ମାସେ କାଳ ନିତି ଆସି ଘା' ଧୋଇ ଦେଇ ବ୍ୟାଣ୍ଡେଜ କରି ଯାଆନ୍ତି । ଏତେ ସ୍ନେହ ବାପ ଛଡ଼ା କିଏ କରିବ ? ମୁଁ କିନ୍ତୁ କୃତଘ୍ନ । ଶେଷକୁ ତାଙ୍କ ବି ଅପମାନ ଦେଲି ।

ସେ ହସିହସି ଅପମାନ ସହୁଛନ୍ତି ଆଉ କେତେଥର କହୁଛନ୍ତି— 'ଆମେ ଝିଅ ହେଇ ତୁମକୁ ପୁଅ କଲୁ, ଆଉ ରାଗିବୁ କାହା ଉପରେ ?'... ହାୟ କୁଳାଙ୍ଗାର ମୁଁ । ଏତେ ବଡ଼ ଉଦାର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଶେଷରେ ଆଘାତ ଦେଲି । ଆଜି ଭାବୁଛି କିପରି ଆଉ ଏ ନିର୍ଲଜ ମୁହଁ ନେଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇବି ଆଉ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା ମାଗିବି ?

ବାବାଙ୍କ କଥା ଆଉ ଟିକିଏ ନ କହିଲେ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ । ବାବାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋର ମନେ ହୁଏ ସେ ଯେପରି ସରଳତା ଓ ସହିଷ୍ଣୁତାର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଦେବତା । ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିସହି ସେ ପଥର ହେଲେଣି । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ଭୋରେ ବାଲିଘାଟରେ ଶୁଆଇ ଦେଇ ଆସି ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର କାନ୍ଦୁଥିଲେ ବି ମୁହଁରେ ଅଛି ଗୋଟାଏ ଫିକା ହସ । ଏତେ ସରଳ, ଅମାୟିକ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ହିଁ ଭକ୍ତିରେ ମୁଣ୍ଡ ନଇଁ ଆସେ । ମୁଁ ଜୀବନରେ କେତେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛି ଏପରି ଦେବତୁଲ୍ୟ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଦେଇ ତା' ଆଜି ମୁଁ କଳ୍ପନା କରି ପାରୁନି । ମା' ମଧ୍ୟ ମୋତେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗାଳିବର୍ଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ପାତକୀର ଏ ସ୍ଥାନ ହୃଦୟରେ ଅଛି କି ସମ୍ବଳ ଅଛି ସେହି ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ଥୋଇ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା ମାଗିବି ?

ସେବା । ମୁଁ ତ ଆଗରୁ ଏପରି ନ ଥିଲି । ଏତେ କୁଳାଙ୍ଗାର ବୋଲି ତ ବାବା ମା' ମୋତେ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ବନ୍ଧୁ ମହଲରେ ମୁଁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମୋର ପ୍ରଶଂସା ଥିଲା । ଗୁରୁଜନମାନେ ମୋତେ ନମ୍ରପର, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ବୋଲି ସବୁବେଳେ ଆଦର କରୁଥାନ୍ତି । ଆଜି କାହିଁକି ଏ ଦିନ କେଇଟା ଭିତରେ ମୋର ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଗଲା ? ଆଜି କାହିଁକି ମୁଁ ବିଶ୍ବ ଦୁର୍ବାଚକ

ଗୋଟାଏ ଅମାର୍ଜନୀୟ ଦୋଷରେ ଦୋଷୀ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲି ? ମୋର ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ହେଉଛି—ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ତୁ ମରି ନ ଥିଲେ ମୁଁ କେବେ ଏମିତି ଅପରାଧୀ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । ସେବା ! ମଲାବେଳେ ମୋତେ ଏମିତି ଦୁନିଆ ଦୁଆରେ ଦୋଷୀ କରି ଚାଲିଗଲୁ ନା ? ଏତେ ଖଣ୍ଡା ଧାରରେ ଚାଲି ଚାଲି ଖାଲି ଟିକିଏ ବଦ୍‌ରାଗୀ ଦୋଷରୁ ମୋତେ ଆଜି ସାରା ଜଗତ ଘୃଣା କଲା—ମୋର ବାର ବରଷର ତପ ଆଜି ଶୁଖୁଆ ହୋଳରେ ଉଭେଇ ଗଲା । ହଉ, ମସ୍ତବଡ଼ ଶିକ୍ଷାଟିଏ ପାଇଲି । ଜୀବନରେ ଆଉ ଏପରି ଭୁଲ କରିବି ନାହିଁ । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ହୁଏ ତ ମୁଁ କ୍ଷମଣୀୟ ହୋଇ-ପାରେ—ପୁଣି ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ତୋତେ ଫେରି ପାଇବି ନାହିଁ କି ତୋ' ପାଖରେ ଆଉ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା—

ମନେ ଅଛି ନା ଚନ୍ଦ୍ରଦୁଆରରୁ ଥରେ ଯାଇଥିଲେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ବଳଦେବଜୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ? ମୋର ପୂଜନୀୟ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଘରେ ଅତିଥି ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ଆମକୁ କେତେ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ଆସିବାବେଳେ କେତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥିଲେ । ତୁ ଥିଲୁ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । ତେଣୁ ବଳଦେବଜୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ମାନସିକ କରିଥିଲୁ ପୁଅଟିଏ ହେଲେ ଆଉ ଥରେ ଦର୍ଶନ କରି ଆସିବୁ—ଭୋଗରାଗ କରିବୁ । କେଡ଼େ ଆନନ୍ଦରେ ସେଦିନ ରସାବଳୀ ନେଇ ଫେରିଥିଲେ !... ସେଦିନର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଘଟଣା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସଜଫୁଟିଲା ଝିଅକୁ ଟିକିଏ ଦୁଷ୍ଟାମି କରି ଚାହିଁଥିଲି ଆଉ ତୁ ସେଇଟା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୋ ଉପରେ

ଅଭିମାନ କରିଥିଲି—ଦୁଇଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥା ସୁଦ୍ଧା କହି ନ ଥିଲି । ···ଇଚ୍ଛାଥିଲା ପ୍ରଭାତ ଆଜି ଟିକିଏ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଆଉ ଥରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଯାଇଁ ବଳଦେବଜୀଙ୍କ ଚରଣ ସରୋଜରେ ମଥା ନୁଆଇଁଥାନ୍ତେ ଆଉ ମୋ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ପାଖରେ ଅଳି କରି ରସାବଳୀ ଖାଇଥାନ୍ତେ । ଆଜି ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଆଦର ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ଭଳି ଅଛି । ରସାବଳୀ ବି ପ୍ରଚୁର ମିଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ନାହିଁ ଜଣେ । ମାନସିକ ଆଜି ତୋର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଗଲା ।

ସରସ ସଂଧ୍ୟା—

ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଚେଉଦୁଆରରୁ ଅଫିସ ଆସିଲି କଟକ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଚଉଦୁଆର ଛାଡ଼ି ନ ଥାଏ । ଷ୍ଟେଟ ପଟୁଆ ଖଣ୍ଡିଏ ଭଡ଼ା ନେଇ ମୁଁ ନିତି ସକାଳେ କଟକ ଆସି ସଞ୍ଜକୁ ଫେରିଯାଏ । ଦିନେ ଦିନେ, ମନେ ଅଛି, ନଈ ମଝିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ଯାଆନ୍ତି । ଦୂର ନରାଜ ପାହାଡ଼ର ସବୁଜ ମଥା ଉପରେ ନାଲିରଙ୍ଗ ଉକୁଟି ଉଠେ । ପକ୍ଷୀ-ଗୁଡ଼ା ଅପୂର୍ବ କୋଳାହଳ କରି ବସାକୁ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି । ବରଡ଼ା ଛତାରେ ଉଦାଉଦାଳିଆ ପର ଖୋସି ଗଉଡ଼ ପିଲା ଗାଈ ନେଇ ନଈ ପଠାରୁ ଗାଁକୁ ଫେରେ । କେଉଁ ଦୂର ଦେଶର ବାଟୋଇଟି ଗୁଗୁଚିଆ ଉପରେ ଲୁଗା ଟେକି ଟେକି ନଈ କୂଳେକୂଳେ ଫେରି ଯାଉଥାଏ ଘରକୁ । ମୋ ଷ୍ଟେଟ ପଟୁଆଟି ଖୁବ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଥାଏ ଭିକା । ମନଟା ମୋର କିନ୍ତୁ ଥାଏ ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ । ଦିନଟା ଯାକର କାମ ସାରି ସମସ୍ତେ ଫେରୁଛନ୍ତି ଘରକୁ । ଅଜି ମୁଁ ବି ଦିନସାରା ଖଟି ଖଟି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଫେରିଯାଉଛି ମୋ ପ୍ରିୟା କୋଳକୁ । ଏଥିରେ ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେବ ନି ? ମନ ଖୁସିରେ ଗାଉଥାଏ କବିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସେହି ଅପାସୋରା ଗୀତ କେଇ ପଦ—

"ଆଖିରେ ତା'ର ମଉ ଅଳ ଗୋ ଝୁମାଏଁ ମଧୁ ଲୋଭେ
ଯୌବନ ତା' ତରୁଣ ତଳେ ନାଲ ମୁଖେ ଚୁମ୍ବେ ।
ସାତମହଲ ଘରେ ଜଳେ ମଣିଦୀପ ତା'ର
ସପନପୁରୀ—ସରଗପର—ଗୁନ୍ଥେ ଚରଣ ହାର ।"

...ଏମିତ ସୁଖ ଆନନ୍ଦରେ ଜୀବେଇ ଝୁରେଇ ହୋଇ ଉଙ୍କା ମୋର କୂଳରେ ଲାଗେ । ଆଜି ସେ ସବୁ ଭାବିଲା ବେଳକୁ ପ୍ରାଣଟା ହାହାକାର କରୁଛି । ରକ୍ତ ଝର ଅଶ୍ରୁ ଆଖିବାଟେ ।।

ଆମ ଗାଁ—

ଡୋଳୁଅରର ସାଙ୍ଗସାଥୀ, ଖୋଲା ପବନ, ବରୁଆ ନଈ, ଅଜାଙ୍କ ହାତତିଆରି ପିଠା, ମାଇଁଙ୍କ ହାତରନ୍ଧା ମାଂସ ତରକାରୀ, ମାମାଙ୍କ ସ୍ନେହସ୍ପର୍ଶ, ଭାରତ-ସେବକ-ସମିତିର ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଆଡ଼ ଶେଷରେ ଆମର ସେହି ଶତସ୍ମୃତି ଭରା ବସାହିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିନେ ଅଚେ ଫେର ଆସିଲେ ଆମର ଏହ ପଲ୍ଲୀ ଗାଁର ଦୀନ କୁଟୀରକୁ । ଭାବିଥିଲି ପିଲାଟି ଦିନୁ ତୁ ସହରର ଭୋଗ ବିଳାସ କୋଳରେ ବଢ଼ି ଆସିଛୁ— ହୁଏତ ଆମର ଏହ ମଫସଲ ଗାଁର ମାଟିଘରେ ଚଳି ପାରିବୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲି ତୁ କେଡ଼େ ଆନନ୍ଦରେ ଆମ ଘରର ମୋଟା ବରଡ଼ା ଭାତ ଖାଉଛୁ । ନିଜ ହାତରେ ବାଡ଼ିରେ ଜହ୍ନି, ଭେଣ୍ଡି, କଖାରୁ, ବାଇଗଣ ଲଗେଇ ବରଷଠାଯାକ ତରକାରୀ ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳେଇଛୁ । ଭୁଞ୍ଜା ଶାଗଭଜା ଦେଇ ଟେକଟିଥର ହସିହସି ପଖାଳ ଭାତ ଖାଉଛୁ । ତୋତେ ସୁଖୀ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ମାଟିଘରକୁ ପକ୍କା କରିଛି । ବାସ୍ତା ଯାହାକୁ ଅଧା କରି ଯାଇଥିଲେ ମୁଁ ତା'ର ଚୂନ ମାରିଛି । ସବୁ ଅଛି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଯିଏ ଭୋଗ କରିବ ବୋଲି ଏତେ କଷ୍ଟ କରି ସେ ସବୁ ତିଆରି କଲି ସେ ଚାଲିଯାଇଛି । ଘର, ଦୁଆର, ବାଡ଼ିବଗିଚା ସବୁ ଆଜି ଖାଁ ଖାଁ ହୋଉଛି ।

ଫୁଲକୁ ତୁ ଭଲ ପାଉ । କେତେ ଜାତିକା ଫୁଲ ଆଣି ମଥାରେ ଖୋସୁ, ବେଣୀରେ ବାନ୍ଧୁ । ଆଉ ସେହି ଫୁଲକୁ ଦେଖି ଏ ଭଅଁର ପାଗଳ ହୁଏ । ଗାଁରେ ଫୁଲ ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଜଙ୍ଗଲ ଝାଡ଼ରେ ଏଠୁ ସେଠୁ କେତେ ଜାତିକା ଫୁଲ ଆଣି ବଗିଚାରେ ଲଗାଇଥିଲୁ । ଆଜି ମୋର ସେ ଛୋଟ ବଗିଚାଟିରେ ତୋ' ହାତଲଗା କରବୀ, ଟଗର, ମଲ୍ଲୀ, ହେନା ଇତ୍ୟାଦିର ଗଛ ବଡ଼ ହୋଇ ଫୁଲ ଫୁଟିଲଣି । କେତେ କେତେ ଥୋପା ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ ଫୁଟି ବଗିଚା ଆଜି ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି । ତୁ ଥିଲେ କେତେ ଶରଧାରେ ଫୁଲ ଆଣି ମଥାରେ ଖୋସୁଥାନ୍ତୁ, ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲର ହାର କରି ଘରଯାକ ସଜାଉଥାନ୍ତୁ । ପାଚିଲା ପପୟା ତୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ବୋଲି ମଞ୍ଜି ପୋତିଥିଲୁ । ଆଜି ଗଛ ବଡ଼ ହୋଇ କେତେ ଫଳ ଫଳିଲଣି । କିନ୍ତୁ କିଏ ଖାଇବ ? ବଗିଚାର ଶିରୀ ଆଜି ତୋ' ପଛେ ପଛେ ଛୁଟିଯାଇଛି । ଫୁଲଗଛ ମରିଯାଉଛି । ପାଣି ଦେଉଛି କିଏ ? ଆଉ ପାଣି ଦେଇ ଫୁଲ ଫୁଟାଇଲେ ବି ଫୁଲ ମୋର ହବ କ'ଣ ? ପିନ୍ଧିବ କିଏ ?—
"ଉଡ଼ି ଯାଇଛି ଶାରୀ, ପଡ଼ିଛି ଆଜି ଖାଲି—ଖାଲି ଶୂନ୍ୟ ପଞ୍ଜୁରୀ···"

ତୋ' ସ୍ନେହ—

ପିଲାଟିଦିନୁ ମଫସଲ ଗାଁରେ ବଢ଼ି ଆସିଥିଲେ ବି ଚଢ଼ୁଆରର ବାବୁଗିରି ମୋର ପୂରା ଛାଡ଼ି ନ ଥାଏ । ମୁଁ ଅଫିସକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧି ଚେୟାରରେ ବସି ଖାଏ । ଆଗରେ ଅଉ ଗୋଟିଏ ଚେୟାରରେ ଭାତ ତରକାରି ଦେଇ ତୁ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଛି ଦେଉ ଆଉ ଏଇଟା ଖାଅ ସେଇଟା ଖାଅ ବୋଲି କେତେ ଶରଧାରେ କହୁ । ଭାତ ଖାଇସାରି ମୁଁ କିଛି ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ପାଏ । କିନ୍ତୁ ଗରିବ ଘର ଅମର, କମଳା ବେଦାନା ତ ଅଛନ୍ତି

ପାଉନା । ବାଡ଼ିରେ ଫଳିଥିବା ପାଚିଲା ନେଉଟା, କାକୁଡ଼ି, କଦଳୀ, ଅମ୍ବ, ଅମୃତଭଣ୍ଡା—ଯୁଆଡ଼ୁ ହେଲେ କିଛି ଖାଇବା ସାଙ୍ଗକୁ ସଜାଇ ରଖିଥାଉ ।...ଆଜି ସେହି ଚେୟାର୍ ଅଛି । ଯୋଉ ବଡ଼ ବାଲେଶ୍ୱରୀ ଥାଳିରେ ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ପାଏ ସେଇଟି ବି ଅଛି । ବାଡ଼ିରେ ହୁଏତ ନେଉଟା, କାକୁଡ଼ି ଫଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଖାଇବାରେ ସ୍ପୃହା ନାହିଁ, ତୃପ୍ତି ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି ନାହିଁ କି ସୱାଦ ନାହିଁ, ସବୁ ବାଲୁଗିର ସଉ ଯାଇଛି ମୋର ।

ମୁଁ କେତେ ଝିଅଙ୍କ ହାତରନ୍ଧା ଖାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଆମର ସ୍ତରର କୌଣସି ଘରର ଝିଅ ଏତେ ଭଲ ରାନ୍ଧି ଜାଣେନା ଯା' ତୁ ଜାଣୁ । ବାହାଦୁରୀ କରୁନାହିଁ, ପ୍ରକୃତରେ କଥାଟି ସତ । ତୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ମାଂସ ରାନ୍ଧୁ । ତୋ ହାତର ଅଣ୍ଡାଭଜା, ମାଛ ଚଡ଼ଚଡ଼ି ମୋତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ । ଗୁଲ୍‌ପିଠା, ଗୁଡ଼ଜଲଅଣ୍ଟା ରୁଟି, ଖେଚେଡ଼ି, ଆଲୁଦମ୍—ଦିନକୁଦିନ କେତେ କେତେ ନୂଆ ପ୍ରକାରର ତୁ ତିଆରି କରୁ । ପଇସା ବେଶୀ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ବୋଲି ମୁଁ ତୋ ଉପରେ ବାହାରେ ବିରକ୍ତ ହୁଏ ସିନା ମନ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ରାନ୍ଧଣା ପାଇଁ ପ୍ରଶଂସା କରେ । କେଡ଼େ ଶରଧାରେ ତିଆରି କରି ତୁ ନିଜ ହାତରେ ମୋତେ ଖୋଇ ଦେଉ । ସବୁ ଖାଇ ସାରି ପାମ୍ପଡ଼ ଭଜା ଖଣ୍ଡେ ନ ଖାଇଲେ ତୁ କେତେ ଧୋପା ହେଉ ।... ଥରେ ମନେ ଅଛି—ହାତରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ବଥ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ନିଜେ ନିଜେ ଗାଧୋଇ ଖାଇ ପାରୁ ନଥାଏ । ତୁ କେତେ କଷ୍ଟ କରି କୁନି ପୁଅ ପରି ମୋତେ ଗାଧୋଇ ଦେଉଛୁ, ହାତରେ ଖୋଇ ଦେଉଛୁ । ସେ ସବୁ ମନେ ଅଛି—ମନେ ଥିବ ମଶାଣି କୋଳରେ ମିଳେଇ ଦିବା ଯାଏ ।

ଆଖି ଲୁହ—

କେତେଥର ମୁଁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ କହୁଛି ଯେ ମୁଁ ପୁରୁଷ ହେଲେ ବି ମୋ ହୃଦୟ ଗୋଟିଏ ନାରୀର ହୃଦୟ । (I am a man with a woman's heart) ଟିକିଏ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ ପାଇଲେ, କେଉଁଠୁ ଟିକିଏ ସାମାନ୍ୟ କଡ଼ାକଥା ଶୁଣିଲେ ମୁଁ କାନ୍ଦି ପକାଏ । ତୁ ଟିକିଏ ଅବାଧ୍ୟ ହେଲେ ମୁଁ ଗାଳିଦଏ ଆଉ ମନକୁ ମନ କାନ୍ଦେ । ମୋ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖିଲେ ତୋ'ର ସବୁ ରାଗ, ରୁଷା, ଅଭିମାନ ଘଡ଼ିକେ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଯାଏ । ତୋ ଦୋଷ ପାଇଁ କେତେ କ୍ଷମା ମାଗୁ ଆଉ କୋଳରେ ବସାଇ ମୋର ସେ ଲୁହଧୁଆ ମୁହଁଟିରେ ମୁହଁ ରଖି କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉ । ଅଞ୍ଚଳ କାନିରେ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ତୁ ବି ବେଳେବେଳେ କାନ୍ଦି ଉଠୁ । ମନେ ଅଛି କେତେଥର କେତେ ରାତି ଆମେ ଏମିତି ଦୁହେଁ ଏହି ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ ଶୋଇ କାନ୍ଦିଛେ । ନାନୀ ଜାଣିବ ବୋଲି ତୁ ମୋ ପାଟିରେ ହାତ ଦେଇ କେତେ କାକୁତି ମିନତି କରି କହୁ— 'ଛି ମୋ ରାଣ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଆଟି, ଆଉ କାନ୍ଦ ନାହିଁ'···ମୁଁ ଆଖି ପୋଛେ । ଏଣୁତେଣୁ କଥା କହି ପୁଣି ମୋତେ ହସାଉ । ସବୁ ଅଭିମାନ ଭୁଲି ମୁଁ ପୁଣି ତୋତେ ଚୁମା ଦଏ । ଢୁଲାଇଁ ପଡ଼େ କୋଳରେ ତୋ'ର ।

ଫଟୋ ଉଠା—

ଥରେ ସମୁଦ୍ରଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିଥିଲି ଘରକୁ ଆମର ଫଟୋ ଉଠାଇବା ପାଇଁ । ସମୁଦ୍ର ଭାରି ମିଳାପୀ ଲୋକ । ଘଡ଼ିକେ ତୋତେ ସମ୍ମୁଖୀ କରିନେଇ ଥଟ୍ଟା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ତୁ, ମୁଁ, ଦାଦା, ପିଉସା, ନାନୀ, ବୋଉ, ହରି, ହରେକୃଷ୍ଣ ଭାଇ, ଉଲ୍ଲ, ଟିମ୍,

ରେବ, ଦୁଃଖୀ—ସମସ୍ତେ ମିଳି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୁପ୍ ଫଟୋ ନେଇଥିଲେ । ଫଟୋ ନେବାର ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ କିଏ କେଉଁଦିନ ମରିଯିବ ତା' ଛବିଟା ଅନ୍ତତଃ ଆମେ ସାଇତି ରଖି ପାରିବା । କିନ୍ତୁ ଏଣ୍ଡିଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ଖରାପ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଆଗ ମଲା ରେବ; ତା'ପରେ ତୁ । ଯୋଉମାନେ ବହୁ ଘର କରିଥାନ୍ତେ, ଯୋଉମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଘର ମୋର ପୂରି ଉଠୁଥିଲା ଆଉ ଯୋଉମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୋ ଅଦିନରେ ସାହାଭରସା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ସେଇମାନେ ଆଗତୁରା ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ତ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ଦିନେ ଭାବି ନ ଥିଲି ଯେ ତୁ ଏତେଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯିବୁ । ତା' ହୋଇଥିଲେ ଗୋଟିଏ କାହିଁକି କେତେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ଫଟୋ ତୋ'ର ସାଇତି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ସମୁଦି ଆଜି ତୋ ଫଟୋ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୁଃଖ କରିବେ । ଆଉ ସମୁଦୁଣୀଙ୍କୁ ସେ ଦଣ୍ଡବତ ଜଣାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ—ଖାଲି 'ବାବୁ' କଥା ଯାହା ପଚାରିବେ ।

ହୁଣ୍ଡ୍ରାରାମ—

ମନେ ଅଛି ନା ତୋ'ର ସେ ଅଠଗଡ଼ିଆ ହୁଣ୍ଡ୍ରାରାମ କଥା ? କେତେଥର ତୋ ଆଗରେ କହିଛି ତା' ଅସଭ୍ୟ ଗାଳିପଦା ସବୁ । ଲୋକଟାର ପେଟ ଭିତରେ କିଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁହଁରେ ଯାହାକୁ ତା'କୁ ଦେଶକାଳ ପାତ୍ର ନିର୍ବିଶେଷରେ ଶଳା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମାଇପ···ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳେଇ ଥିବ । ମୋତେ କେତେ ଥର କହି କହେ—'ଶଳା ! ମାଇପକୁ ଭଡ଼ା ଲଗେଇ ଏଠି ଗୁଡ଼ରି ଉଡ଼ୁଛୁ । ଗୁଡ଼ିଆଣୀକୁ ପଚାରିବୁ ତ ପରିଆ (ପ୍ରଭୃତ) ବାପ କିଏ ?' ମୁଁ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ସେ କହେ—'ଅବେ ! ମନ ଜାଣେ ପାପ, ମା' ଜାଣେ ବାପ, ତୁ ଶଳା ମାଇଚିଆ କ'ଣ ବୁଝିବୁ ?'···ତୁ ତା' କଥା

ଶୁଣି ହସହସ ଗଡ଼ିଯାଉ । କହୁ— 'ଏଡ଼େ ପାଗଳ ପିଏ । ଏଡ଼େ ବିଜାଗ୍ର । ତାଙ୍କ 'ସୁଜ୍ଞ' ତା' ହେଲେ ତାଙ୍କର ନୁହେଁ ?··· ଥରେ ହୃଣ୍ଡାଗ୍ରମ ପାଇଁ ତୁ ପରଠା ମାଂସତରକାରୀ ଧରି ପଠାଇଥିଲୁ । ସେ ଖାଇ କେତେ ଖୁସୀ ହୋଇଥିଲା । ତୋର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଯାଇଁ ମୋର ଚଉଦପୁରୁଷ ଉଦ୍ଧାରିଥିଲା । ଏତେବଡ଼ ପାଗଳ୍ ଲୋକଟା ବି ଆଜି ତୋ' ଖବର ଶୁଣି ଦୁଃଖ କରିଛି— ଲମ୍ବାଚଉଡ଼ା ଚିଠି ଲେଖିଛି ମୋ ପାଖକୁ ।

ନାହାକ ପାଞ୍ଜି—

ପଦ୍ମପୁରର ବୁଢ଼ା ନାହାକ ଜଣେ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ ତୁ ଖିଅପିଅ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ତା' କଥା ଶୁଣୁ । ତା'କୁ ହାତ ଦେଖେଇ ଜାତକ ଦେଖେଇ ତୁ ଭବିଷ୍ୟତର ସୁଖଶାନ୍ତି, ପିଲାପିଲିଙ୍କ କଥା ଜାଣିବାକୁ କେଡ଼େ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହେଉ । ମୁଁ ଯେତେ ମନା କଲେ ବି ତୋ'ର ତା' କଥାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ । ସେ କହୁଥିଲା— 'ତୁ ପଚିଶ ବରଷ ଯାଏ ବଞ୍ଚିବୁ । ତୋ'ର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଓ ଦୁଇଟି ଝିଅ ହେବ । ବଡ଼ ମଝିଅ ଭାଗ୍ୟ ଯୋଗ ହେବ ଏବଂ ତା'କୁ ବାବା ନେଇ ରଖିବେ ।···' ଏମିତି କେତେ କ'ଣ । ମୁଁ କହୁଛି— 'ନାହାକ ପାଞ୍ଜି— ଅମ୍ବର ବଉଳ; ମାଛର ମଞ୍ଜି— କେତେ ସତ କେତେ ମିଛ ।' ତୁ କିନ୍ତୁ ମୋ କଥା ନ ଶୁଣି ତା' କଥାକୁ ବେଦବାକ୍ୟ ମଣି ପୁଅଝିଅ ନାଁ ବାଛୁଥାଉ । କେଡ଼େ ଶରଧାରେ ଝିଅପୁଅଙ୍କ ନାଁ ବାଛିଥିଲୁ— ପ୍ରଭାତକୁମାର, ଅଶୋକକୁମାର, ଶରତକୁମାର, ସାଗରକୁମାର ଆଉ ଝିଅମାନଙ୍କ ନାଁ— ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା, ମଣିମାଳା । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ନାଁ ସବୁ ଶୁଣି ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଖୁସୀ ହୋଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁଥିରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଖୁବ୍ କମ୍ । ଯାହାହେଉ ନାହାକ ସବୁ ସତ ହେବ ବୋଲି ଖଡ଼ି ପକାଇ

ଶ୍ଳୋକ ପଢ଼ି ଗଛରୁ ତୋଳି ଆଣିବା ଭଳି କହୁଥିଲି । ଆଜି ତାଙ୍କଠୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଜିନିଷ, ପଇସା ନେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସୁଅଛିଅ ତ ଦୂରର କଥା ମୂଳଗଛ ବି ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଦୁଃଖିନି । ମୋର ସୁଅଛିଅ ଲୋଡ଼ା ନଥିଲା କେବଳ ତୁ ଯଦି ଥାଆନ୍ତୁ ।

ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପୂଜା—

୧୯୪୬ରେ ବାବା, ମା' କେଉଁଠି ଶରଧାରେ ଆମକୁ ପୂଜା ଦେଖିବାକୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଡକାଇଥିଲେ । ତୋତେ, କୁନିଅ ଓ ପିସାଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ପୂଜାଛୁଟିଟା ସେଠାରେ ସେଇଠି କଟେଇଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଖବର ନ ଦେଇ ଆମେ ହଠାତ୍ ଯେତେବେଳେ ଯାଇଁ ମା'ଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚୁ, ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗି ନ ଥିଲା । ସେ ଆଠଟିଦିନ ଆମକୁ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଜଳଖିଆ, ଖିରପୁରି କରି ଖୋଇଥିଲେ । କେତେ ଦାମିକା ଶାଢ଼ୀ, ଲୁଗା ଆମକୁ ପିନ୍ଧାଇ ବାବା, ମା' ଖୁସୀ ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ସେଥର ଚାନ୍ଦିପୁର ବୁଲିଯାଇଁ ନୀଳ ସାଗରର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦେଖି ଆସିଥିଲି । ପୁଣି ରେମୁଣା ଯାଇଁ କ୍ଷୀରଚୋରା ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ଚରଣ ଦର୍ଶନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାନଶାଳୀ ଓ ସଡ଼ୁଙ୍କର ଅତିଥି ହୋଇଥିଲି । ପୂଜାର ହଇଚଗୋଳରେ ଆଠଟି ଦିନ ବେଶ ଆରାମରେ କଟିଥିଲା ।

ଏ ବର୍ଷ ପୂଜାକୁ ବି ବାବା ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ମୋର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଏବର୍ଷ ଖାଲି ନିଜେ ସୁଖ ଆନନ୍ଦ ନ କରି ବାବାଙ୍କୁ କହି ଗୋଟିଏ କାଙ୍ଗାଳ-ଭୋଜନ କରାଇଥାନ୍ତି । ତମ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୁପ ଫଟୋ ଉଠାଇବାର ଇଚ୍ଛା ବି ଥିଲା । ସେଇଟି ଭବିଷ୍ୟତରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ମୃତି ମନେ ପକାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ପୂଜା ପୂର୍ବରୁ ତୁ ବେମାର ପଡ଼ିଲୁ । ମୋର ସବୁ ଆଶା ମୂଳରେ

ତୀବ୍ର କ୍ଷୁଧାଗ୍ନିଘାତ ହେଲା । କାଙ୍ଗାଳ-ଭୋଜନ ତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି ନାହିଁ ବରଂ ଅଜି ବସିବସି ତୋର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା କରୁଛି । ।

ତୋ ଘରକରଣା—

ଘର ସଫାସୁତୁରା କରି ଜିନିଷପତ୍ର ସଜାଇ ରଖିବାରେ ତୁ ଅତି ନିପୁଣା । କେତେଥର 'ଆଦର୍ଶ ଗୃହିଣୀ', 'ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ,' 'ରନ୍ଧନ ପ୍ରଣାଳୀ' ପ୍ରଭୃତି ବହି ଆଣି ତୋତେ ପଢ଼ିବାକୁ ଦେଇଛି । ପ୍ରକୃତରେ ତୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସୁଗୃହିଣୀ ହୋଇ ଆସୁଥିଲୁ । ପ୍ରଥମେ ତୁ ଅମିତବ୍ୟୟୀ ଥିଲେ ବି ଆମ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଗୁଡ଼ିକ, ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ବୁଝି ପରେ ନିଜକୁ ସଜାଡ଼ି ନେଇଥିଲୁ । ଅଜି କାନ୍ଥଯାକ ଯେ ଏସବୁ ଫଟୋ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଝୁଲା ହୋଇଛି ସେ ସବୁ ତୋ'ର ହାତର କରଣି । ଅଲମାରି, ବାକ୍ସ, ଟ୍ରଙ୍କ— ସବୁଅଡ଼େ ତୁ ସାଇତି ଯାଇଥିବା ଖେଳଣାପତ୍ର କେତେ ଘରକରଣା ଚିହ୍ନ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଦରିଦ୍ର ମୁଁ—ରିଷ୍ଟୱାଚ୍ କିଣିବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନ ଥିଲା । ତୁ କେତେ ବୁଝାଇ ଜୋର କରି ଟାଇମ୍‌ପିସ୍‌ଟିଏ ଚଉଦୁଆରରେ କିଣାଇ ଦେଇଥିଲୁ । ସେଇଟି ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ଟିକ୍‌ଟିକ୍ କରି ସମୟ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି । ମୋର ଭଙ୍ଗା ସାଇକେଲଟିରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିବାର ଦେଖି ତୁ ବାବାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଣି ଏ ବି. ଏସ୍. ଏ ଗାଡ଼ିଟା କିଣାଇ ଦେଇଥିଲୁ । କାମ ନ ଥିଲା ବେଳେ ବସି ବସି କେତେ ରୁମାଲ କରି ଦେଇଯାଇଛୁ । ଶାଢ଼ୀ ଧଡ଼ିରେ ଗୋଟିଏ ତକିଆଖୋଳ ତିଆରି କରିଛୁ ଆଉ ଫୁଲ ପକାଇ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଟେବୁଲ୍‌କ୍ଲଥ୍ କରି ଯାଇଛୁ । ତା' ଛଡ଼ା ଗୋଟିଏ ସେଫ୍‌ଟି-ରେଜର ଓ ଚେନ୍‌ଲଗା ସୁନା ବୋତାମ ସେଟ୍ ମୋ ପାଇଁ ବାବାଙ୍କୁ କହି ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଆଣିଥିଲୁ ।

ଏହି ସ୍ନେହ ଦାରିଦ୍ର୍ୟମିଶା ଉପହାର ସବୁ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ବିବାହ-ବେଦୀରେ ପାଇଥିବା ଶତସ୍ମୃତି ବୋଲା ସୁନାମୁଦି ମୋତେ ତୋ' କଥା ବାରମ୍ବାର ମନେ ପକାଇ ଦେଉଛି । ଏହି ଛୋଟବଡ଼ ଉପହାରଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଚିରଦିନ ଆଦରରେ ସାଇତି ରଖିବି ଏବଂ ତା'ରି ଭିତରେ ତୋ' ସ୍ନେହ, ସହାନୁଭୂତି, ଭକ୍ତି, ପ୍ରୀତି ଜିଆଇ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବି ।

ତୋ' ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶା—

ତୁ ଏତେ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ ବି ମୁଁ ତୋର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରି ପାରି ନାହିଁ । କେତେ ଆଗ୍ରହରେ ତୁ ମାଗିଥିଲୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅଇନା । ଆମ ଶୋଇବା ଘରେ ଟେବଲ୍ ଅଗରେ ରଖିଥାନ୍ତୁ ଅଉ ତା'ରି ଅଗରେ ବସି ବସି ତୋ'ର କୃଷ୍ଣ କେଶରେ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧି ଫୁଲ ଖୋସିଥାନ୍ତୁ—ପୁଣି ମୋ କୋଳରେ ବସି ମୋ ଛାତି ଉପରେ ମୁହଁ ରଖି ସେହି କାନ୍ଥଟଙ୍ଗା ବଡ଼ ଅଇନାଟିରେ ଏ ଅପୂର୍ବ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବେଶ ଦେଖି ଖୁସୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ । ମୁଁ ମୋର ଜଣେ ମୁସଲମାନ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କଲିକତାରୁ ଅଇନାଟିଏ ଆଣିବାକୁ କହିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ପୁଣି ମନା କରିଦେଲି । ଗରିବର ମନୋଭାବ ଯୋଉଠି ଉଦୟ ସେଇଠି ଅସ୍ତ । ତୁ ଯେତେ ଅଳି କଲେ ବି, ଦରିଦ୍ର ମୁଁ, ତୋ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଆଉ ଥରେ କହିଥିଲୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଫଟୋ ଉଠେଇବାକୁ—କଟକ ଯାଇଁ ଉଠେଇବା ଉଠେଇବା କହି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ମଟେଇ ଦେଇଥିଲି । ପ୍ରଧାନ କଥା—ଟଗ୍ ଖାଲେଇରେ ମୋର କଉଡ଼ି ରହେନା । ଥରକ ପାଇଁ ବି ତୋତେ ସିନେମା, ଥିଏଟର ନେଇ ପାରି ନାହିଁ । ଚନାଚୁର୍ ଖାଇବାକୁ ତୁ କେତେ ଭଲ ପାଉ । ନିତି କଟକ ଗଲାବେଳେ ଚନାଚୁର୍ ଆଣିବାକୁ ପଇସା ଦେଉ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ

ସେ ପଇସାରେ ତୋ ପାଇଁ ଚନାଚୁର୍ ନ ଆଣି ନିଜ ପେଟକୁ ଗୁଡ଼ ପକଉଡ଼ି କିଣି ଖାଏ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନରେ ଅଭାବର ମାତ୍ରା ଯେ କେତେ ବେଶୀ ତା' ଅନୁଭବୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ବୁଝିବ ? ପୁଣି ମୋ ଉପରେ ଘରଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ଭଲମନ୍ଦର ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ । ଛ' ସାତ ପ୍ରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବ ମୋ'ରି ବେକରେ ସବୁଦିନେ ବନ୍ଧା । ସେଥିରେ ପୁଣି ଆମ ଗରିବଗୁରୁବାଙ୍କ ପାଇଁ ରୋଗବଇରାଗ ଆଗରୁ ସାଇତା ହୋଇ ରହିଛି । ଏମିତି ହଇରାଣ ହରକତ ହୋଇ ବଡ଼ ଝାଣିଟୁଣି ହୋଇ ମୁଁ ଚଳେ ।

ନୂଆନୂଆ ଶାଢ଼ୀରେ ତୋ'ର ଭାରି ଶରଧା । କେତେଥର କହୁଛୁ ତୋ ସାନଭଉଣୀ ପିନ୍ଧିବା ଭଳି ଖଣ୍ଡିଏ ସିଲ୍କ୍ ଶାଢ଼ୀ ଆଣିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ସିଲ୍କ୍‌ଶାଢ଼ୀ ତ ଦୂରର କଥା, ଖଣ୍ଡେ ଭଲ ସୂତାଶାଢ଼ୀ ବି ମୁଁ ଆଣି ଦେଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଭଲ ଶାଢ଼ୀ ଆଣି ତୁ ଘରସାର କରି ସାଇତି ରଖୁ ଆଉ ଆମ ଘରର ମୋଟାସୋଟା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଚଳୁ । ଏମିତି କେତେ ଦୁଃଖସୁଖରେ ଆମ ଜୀବନ କଟିଛି । ଏତେ ଅଣହେଲା କଲେ ବି ତୁ ଦିନେହେଲେ ଦୁଃଖ କରୁ ନାହୁଁ । ମୁଁ କାନ୍ଦିଲେ ତୁ କାନ୍ଦିଛୁ । ମୁଁ ହସିଲେ ତୁ ହସିଛୁ । ମୋ ମନରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଥିଲେ ବି, ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ମୁହଁ ମୋର ଯେତେ ଶୁଖି ଯାଇଥିଲେ ବି ଯେତେବେଳେ ପଦାକୁ ଆସି ତୋ ସୁନା-ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖେ, ମୁଁ ଭୋକଶୋଷ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ପେଟ ମୋର ପୂରି ଉଠେ । ଏମିତି ଭଲ ଦୁଃଖେ କଷ୍ଟେ ଆଉ କେତୋଟି ଦିନ କଟି ଯାଇଥାନ୍ତା ।।

ବାଲେଶ୍ୱରୀ ଭାଷା—

ହାଇସ୍କୁଲରେ ନନ୍ଦକିଶୋରଙ୍କର 'କନକଲତାରେ ପଢ଼ିଥିଲୁ —'ଅଲେ ସେ କିସ' । ଏଇ 'କିସ' ଉପରେ ଏକା ମୁଁ କାହିଁକି କ୍ଲାସର ସବୁ ପିଲା ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଥିଲୁ । କାରଣ ଆମେ

ଏହା ଆଗରୁ ବାଲେଶ୍ୱରର ଏହି 'କିସ', 'କେନେ' ଭାଷା ଜାଣି ନ ଥିଲି । ଆମର ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଘର ବାଲେଶ୍ୱର ଟାଉନ୍‌ରେ ହୋଇଥିଲେହେଁ ସେ ଅନେକଦିନ ପାରଳା-ଖେମୁଣ୍ଡିରେ ରହି ପୁରାପୁରି ଦକ୍ଷିଣୀ ଭାଷା କହୁଥିଲେ । ତେଣୁ 'କିସ' ଶୁଣିବା ଆମର ଏହି ପ୍ରଥମ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଚାକିରି କରିବାକୁ ୧୯୦[illegible]ରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ କରି ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଏ ସେତେ-ବେଳେ ଏହି କେନେ, କିସ ଶୁଣି ଶୁଣି କାନ ବଧିର ହୋଇଗଲା । ତଥାପି ମୋର ବିବାହ ପରେ ମୋର ସେହି ପୁରାତନ ହାଇସ୍କୁଲର ବନ୍ଧୁମାନେ ଯିଏ ଯୋଉଠି ଦେଖନ୍ତି ଆଗ ଏହି କିସ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବହେ ହସନ୍ତି—ତା'ପରେ ତୋ ଗୁଣଗ୍ରାମ ପଚାରି ବସନ୍ତି ।

ହୁଏତ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ତୁ ଦିନେହେଲେ କେନେ, କିସ, କେଇଠିକି, ଖାଇଛେ, ଯାଇଛେ ଭୁଲ୍‌ରେ ବି କହିନାହୁଁ । ଅବଶ୍ୟ ଭାଇ, ଭଉଣୀଙ୍କୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଘର ଭଳି ଦାଦା, ଦିଦି କହୁ । ମୁଁ ବି ଏଣିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନ ପାରି ନିଜେ ବାପା, ବୋଉଙ୍କୁ ବାବା, ମା' ବୋଲି ଡାକିଲି । ଏ ଭୁଲ୍ ଆମେ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ସୁଧାରିଥାନ୍ତେ । କେନେ, କିସ ଯେମିତି ଭୁଲିଥିଲୁ, ଦାଦା, ଦିଦି ସେମିତି ଛାଡ଼ି ଆମ ଓଡ଼ିଆଘରର ଖାଣ୍ଟି ଭାଷାରେ ଭାଇ, ନାନୀ ଡାକିଥାନ୍ତୁ । ତୋତେ ଆଦର୍ଶ କରି ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବା ଆଗରୁ ଭଗବାନ ତୋତେ ନେଇଗଲେ । କୁମ୍ଭାର ଭଳି କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡିକୁ ମୁଁ ଭାଟିରେ ପକାଇ ଶକ୍ତ କରି ଆଣିବା ବେଳକୁ ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଯୋଉ ମାଟିକୁ ସେଇ ମାଟି । ମୁଁ ବୁଝୁଛି ଆଉ ମୁଣ୍ଡ କରୁଡ଼ି ଲାଭ ନାହିଁ । ତଥାପି ମାୟା ଛାଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ତରରୁ ଖାଲି କୋହ ଉଠୁଛି ସିନା ମୋହ ତୁଟୁ ନାହିଁ ।

"ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ"—

ହେମନ୍ତର ଗୋଟିଏ ଧୂପଛାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା । ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କ ଚଉରା ପାଖରେ ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାବତୀ ଜାଳି ଦେଇ ମଥା ନୋଇଁଲୁ । ଆମ ଗାଁ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀରୁ ଘଣ୍ଟ ବାଜି ଉଠିଲା । ତୁ ତା' ସାଙ୍ଗରେ ଶୁଭ ଶଙ୍ଖଟିଏ ଫୁଙ୍କି ଦେଇ ପୁଣି ଥରେ ପଣତ କାନି ବେକରେ ଦେଇ ପ୍ରଣାମ କଲୁ । ହଠାତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଦେଲି— 'କହତ ମିଠି । ତୁ ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ କ'ଣ ଜଣାଇଲୁ ? କେମିତି ଆଉ ଦୋ'ଟି ପୁଅ ହେବ— ଏଇଆ ନାଁ ?' ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲୁ— 'ହଁ, ସେ କଥା ଯେ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲ୍ ତା' ନୁହେଁ । ତେବେ ପୁଅଙ୍କ ସାଥିରେ ଆଉ ଜଣଙ୍କ ଶୁଭ ବି ମନାସିଛି । ତା' ନେଇ ସିନା ମୋର ସବୁ ସୁଖ' । ବୁଝିପାରୁଥିଲେ ବି ପୁଣି ପଚାରିଲି—'ସେ ଜଣକ କିଏ ?' କହିଲୁ— 'ମୋ ଦେବତା ।' ମୁଁ ହସିଥିଲି । ତୁ ବି ହସିଥିଲୁ । ତା'ପରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଦୁହେଁ ଯାଇଁ ପଢ଼ିବସିଲେ କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀଙ୍କର 'ରଘୁଅରକ୍ଷିତ' ।

ଶୀତ ପଡ଼ୁଥାଏ ଅଳପ ଅଳପ । ଜାକିଜୁକି ହୋଇ ତୁ ମୋ ଦେହ ସାଙ୍ଗରେ ଜଡ଼ି ହୋଇ ବସିଲୁ । ଖଣ୍ଡିଏ ଚଦର ଦୁହେଁଯାକ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ସେଦିନ ପଢ଼ିଥିଲେ ସେଇ ଉପନ୍ୟାସଟି । ରଘୁନାଥ ମାୟୁ ଓ ଛୁଆଗୁଡ଼ିକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗାଟିରେ ନଈ ଉପରେ ବୁଲୁଛି । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବର୍ମୀ ଯୁବତୀ ନଈ କୂଳେ କୂଳେ ହାୱା ଖାଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଶରତ ଋତୁ । ମେଘମୁକ୍ତ ନିର୍ମଳ ଆକାଶ । ଛୁଆମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ହସ କୌତୁକ କରୁ କରୁ ମାୟୁ ହଠାତ୍ କହିଲା— 'ମୁଁ ଯଦି ମରିଯାଏ, ଏ ଛୁଆମାନଙ୍କର ଅନ୍ତତଃ ଯତ୍ନ ନେବ,······ ରଘୁନାଥର ସବୁ ଆନନ୍ଦ, ଫୁର୍ତ୍ତି ଏଇ କଥାପଦକରେ ମିଳେଇଗଲା ।' ସେ ଶୂନ୍ୟକୁ

ଖସି ପଡ଼ିଲା ପରେ କହିଲା— 'ତମେ ମରିଗଲେ ମୋ କଥା ସରିଯିବ । ତମ ଛଡ଼ା ଛୁଆମାନଙ୍କୁ କିଏ ପାଳିବ ? ତମେ ଗଲେ ଯେ ମୁଁ ଅଥଳ ଦରିଆରେ ଭାସିବି' ।

ତୁ ଏଇଠି ପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରାଇ କହିଥିଲୁ— 'ଦେଖୁଛୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କେତେ ଗୁଣ ? ତମେ ପରା କୁହ ଝିଅଗୁଡ଼ା ଖାଲି ଚୁଲିମୁଣ୍ଡିଆ, ଅଜ ରଘୁନାଥ ତାହାଙ୍କ ମାଆକୁ ଛାଡ଼ି ଦଣ୍ଡେ ରହି ପାରୁ ନାହିଁ ?' ଏହି ଚତୁର ଯୁକ୍ତିର କାଁଟୁ ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ମୁଁ ପଢ଼ି ଚାଲିଥିଲି । ସତକୁସତ କିଛିଦିନ ପରେ ମାଆ ମଲା । ରଘୁନାଥର ସୁନାର ସଂସାର ଚୂନା ହେଲା । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ଅନାଥ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିଲେ । ନିକେ ରଘୁନାଥ ମାଆ ପାଇଁ ବାଆ ହୋଇ ଘର ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଯୋଗୀ ହେଲା...... ।

ଏହି ଅପୂର୍ବ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଆଜି ମୋ ଜୀବନରେ ଘଟିଲା । ଚଉରା ପାଖରେ ସଞ୍ଜ ଦେଇ ତୁ ମୋ ଶୁଭ ପାଞ୍ଚିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଅଶୁଭର ଧୂମକେତୁ ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଉଠିଲା । ଖାଲି ମଣିଷର ରକ୍ତମାଂସର ଦେହଟା ବଞ୍ଚି ରହିଲେ ତ ହୁଏନା, ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ତା' ମନ ବଞ୍ଚିବା ଦରକାର— ତା' ମନର ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ଆଶା, ଆନନ୍ଦ ଜୀଇଁ ରହିବା ଦରକାର । ତା' ନ ହେଲେ ମଣିଷ ବଞ୍ଚି ରହି ବି ମଲା ଭଳି । ଆଜି ମୋର ସେହି ଅବସ୍ଥା ।

"ଅଦେଖା ହାତ"—

ଜାହ୍ନୁବରଣଙ୍କର ଏହି 'ଅଦେଖା ହାତ' ବହିଟି କେତେଥର ଆଣି ମୁଁ ତୋତେ ଦେଇଛି । 'ଗୀତା'ର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପଢ଼ି କେତେଥର ଶୁଣେଇଛି । ବାସ୍ତବିକ ଗୀତାଟି କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, କେଡ଼େ ସରଳ, କେଡ଼େ ସର୍ବସହଣୀ । ପିଲାଟିଦିନରୁ ସେ ଦୁଃଖ ଅଭାବରେ ବଢ଼ିଛି । ଦୁନିଆପାକର ନିନ୍ଦା ଅପବାଦ ସହିଛି । ବଡ଼ା

ଦୋଷରେ ସାହିଯାକ ତାଙ୍କୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି, ଅପମାନ ଦେଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ଦୁଃଖରେ ତା' ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି ପଛକେ ତୁଣ୍ଡ ଫିଟି ନାହିଁ । କାହ୍ନୁବାବୁ କେତେ ସ୍ନେହଶରଧା ଦେଇ ଗୀତାକୁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଯେକୌଣସି ଅବିବାହିତ ଯୁବକ ତା'କୁ ଦେଖିବ ସେ ଲୋଭ କରିବ । ଗୀତା ଗରିବ ହେଲେ ବି ମନଟା ତା' ଆଡ଼କୁ ସ୍ୱତଃ ଢଳିପଡ଼େ ।

ମୋ ମୁହଁରେ ଗୀତାର ଏତେ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ତୁ ଅଭିମାନ କଲୁ । ମୁଁ ବୁଝାଇ ଦେଇ କହେ— 'ନା'ରେ ପାଗଳି । ବଡ଼ ସାନ ଠାରେ କଥା ନାହିଁ । ଧନୀ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ବି ଗୀତା ଭଳି ସବୁ ଗୁଣ ହାସଲ କରି ହେବ ଯଦି ମନରେ ଅହଙ୍କାର ନ ଆସି ସରଳ ମନରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିପାରି । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ଘୃଣା କରେ ନା କିନ୍ତୁ ଯେ ବଡ଼ଲୋକ ଦେଖେଇ ହୁଏ, ଧନ ଗର୍ବରେ ମଣିଷ ଚିହ୍ନେନା ବା ନିଜେ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହି ତା' ପଡ଼ୋଶୀ ଭାଇଟିର ରୋଗ ଶୋକରେ ଟିକିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରେନା, ସେହି ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଘୃଣା କରେ । ତୁ ଗୀତା ଭଳି ସରଳ ସୁନ୍ଦର ମିଳାପୀ ହେଲେ ଏକା ମୁଁ କାହିଁକି ଦୁନିଆଯାକ ତୋତେ ଆଦର କରିବେ' ।

ତୁ ମୋ କଥାର ଅର୍ଥ କିଛି କିଛି ବୁଝିଥିଲୁ ଓ ଗୀତା ଭଳି କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁ ଓ ପରଦୁଃଖମୋଚନତତ୍ପର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲୁ । ମୋର ଆଶା ଥିଲା ତୋତେ ସେବାଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ଏହି ଗାଉଁଲି ଦୁଃଖିନୀ ଝିଅ ଗୀତା ଭଳି ଗଢ଼ିଥାନ୍ତି । ତା'-ହେଲେ ତୁ ସୁଗୃହିଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ, ଅଭିମାନ ଅହଙ୍କାର ଛାଡ଼ି ଧୀର ଶାନ୍ତ ବିନୟୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ଓ ନିଜ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରତି କେବଳ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ପରର ଦୁଃଖଦୈନ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତୁ ।

ଗାଁଠା ଯାଙ୍କର ସବୁ ଝିଅବୋହୂଙ୍କ ଭିତରେ ତୋତେ ମୁଁ କରିଥାନ୍ତି ଆଦର୍ଶ । ମୁଣ୍ଡରେ ଓଢ଼ଣା ଦେଇ, ନାକରେ ନୋଲକ ନାଇ କାଲି ସକାଳେ ଯୋଉ ବୋହୂମାନେ ଆସନ୍ତେ, ସେ ତୋ'ଠୁଁ ଅନେକ କଥା ଶିଖନ୍ତେ । ସେଇ ହୋଇଥାନ୍ତା ମୋର ଗର୍ବ— ସେଇ ହୋଇଥାନ୍ତା ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌରବ । କିନ୍ତୁ ତା' ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଭଗବାନ ମୋର ଏତେବଡ଼ ଆଶାକୁ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ଛାରଖାର କରିଦେଲେ ।।

ଖଡ଼ଗପୁର—

୧୮-୫-୬୭ ଦିନ ତୋତେ ମୁଁ ନେଇ ଯାଇଥିଲି ଖଡ଼ଗ-ପୁର । ପଦ୍ମପୁରର ସେହି ବନ୍ଧୁ, ତା' ସହଧର୍ମିଣୀ, ତୁ, ମୁଁ— ଗୋଟିଏ ଘରେ ଏକା ପରିବାର ଭଳି ଦେଢ଼ଟି ମାସ ଚଳିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ମୋର ସେଇ ଗୁରୁଦେବ ଯାଇଁ ଆମ ପାଖରେ କିଛି ଦିନ ରହିଥିଲେ । ବନ୍ଧୁପତ୍ନୀ ଥିଲେ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । ବଜାରରୁ ନିତି ଶାଗ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା କରି କହେ — 'ନେଉଟିଆ ଶାଗ ଖାଇଲେ ପୁଅ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ବଢ଼ିବ' । ତୁ ହସୁ, ବନ୍ଧୁ ହସନ୍ତି । ସହଧର୍ମିଣୀ କିନ୍ତୁ ଲାଜରେ ସଢ଼ି ଯାଆନ୍ତି । ମନେଅଛି ଗୁରୁଜୀଙ୍କ ପାଇଁ ତୁ ଦିନେ ଲଟା ଭାଜି ମାଂସ ରାନ୍ଧିଥିଲୁ । ସେ କେଡ଼େ ଆଗ୍ରହରେ ଖାଇ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥିଲେ । ଆମେ ମାଲଞ୍ଚାର ବାଲଜୀ ମନ୍ଦିର ବୁଲିଥିଲେ, ରଥ ଦେଖିଥିଲେ, ପଣସ ଖାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଆଉଙ୍କୁ ନେଇ ମେଦନୀପୁର, ଝାଡ଼ା ବୁଲେଇ ଆଣିଥିଲି । ହଠାତ୍ ବନ୍ଧୁପତ୍ନୀ ଚାଲି ଆସିବାରୁ ତୁ ଆସିବାକୁ ଏକ ଜିଦ୍ ଧରିଲୁ । ମୁଁ ରାଗିଥିଲି, ମନା କରିଥିଲି । ମୋ ମନା ନ ମାନି, ମୋ ଖାଇବା-ପିଇବା ସୁବିଧାକୁ ନ ଚାହିଁ ତୁ ବାବାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଚାଲି ଆସିଲୁ । ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୋଷା ହୋଇଛି, ଅଭିମାନ କରିଛି, ମାସେ

କାଲ ଶଠି ଦେଇ ନାହିଁ କି ଘରକୁ ଅସିନାହିଁ । ପୁଣି ଦୋଷ କ୍ଷମା ମାଗି ଶଠି ନେଇଗଲି । ଛୋ ଶଠି ପାଇ ମୁଁ ବାଜଲା ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲି । ସବୁ ମାନ ଅଭିମାନ ପରେ ପୁଣି କଥାଭାଷା ହସଖେଳ ଲାଗିଲା । ସବୁ କାଲି ଭଳି ମନେ ହେଉଛି ।

୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ତାରିଖ ଦିନ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ଉପଲକ୍ଷେ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ସଭା ହେଲା । ତୁ ହାତରେ ଫୁଲମାଳା ଗୁନ୍ଥି ବାପୁଜୀ, ଜହରଲାଲ, ସୁଭାଷ ଓ ଆଜାଦଙ୍କର ଫଟୋଗୁଡ଼ିକୁ ~~ଗୋଟିଏରେ~~ ସୁନ୍ଦରଭାବେ ସଜାଇ ଦେଇଥିଲୁ । ଜାତୀୟ ପତାକା ହାତରେ ଧରି ଏହି ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଫଟୋ ନେଇ ଏକ ଶୋଭା-ଯାତ୍ରାରେ ଅନ୍ୟ ସଭାସ୍ଥଳକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ମହାଦେବଙ୍କ ପାଖରେ ହରିଜନ ସେବା ହୋଇଥିଲା । ଏସବୁ ଅତୀତର କଥା । ଆଜି ଭାବି ବସିଲେ ଆଉ ଏ ସୁଖଦୁଃଖ, ରାଗ ଅଭିମାନର ଦିନ ଫେରିବ ନାହିଁ—ଫେରିବ ନାହିଁ ।

ସାନ୍ତ୍ୱନା—

ଥରେ ଲେଖିଥିଲି—

"ରବି ସୌଦାମିନୀ ନଳିନୀକି ଚାହିଁ
ଛୁଟି ମାଗେ ରବି ରାତି ଗୋଟା ପାଇଁ,
ଚକୋରୀ ପାଖରୁ ଚକୋରଟି ପାଇଁ
ଦିବା ଅବସାନେ ସେପାରି ଯାଏ···"

ରବି ବୁଡ଼ିଲେ ନଳିନୀ ଦୁଃଖରେ ପାଖୁଡ଼ା ମୁଦେ । ଚକୋର ନଈ ଆରପାଖକୁ ଉଡ଼ିଗଲେ ଚକୋରୀ ଦୁଃଖରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଏ । ବିରହ ଏଡ଼େ ଦାରୁଣ । ତଥାପି ରାତି ପାହିଲେ ପୁଣି ଦୁହିଁଙ୍କର ମିଳନ ହୁଏ । ଉଷା କୋଳରେ ନଳିନୀର ଭରା ଯୌବନ ଚୁମିବାକୁ ପୁଣି ତରୁଣ ଅରୁଣ ଉଇଁ ଆସେ । ରାତି ଗୋଟାକର

ବିରହବେଦନା ସହି ସହି ପ୍ରଭାତର ସୁନା ଆଲୁଅ ସାଥିରେ ଚକୋର ପୁଣି ପ୍ରିୟା ପାଖକୁ ଫେରିଆସେ । କିନ୍ତୁ ଆମର ଏ ବିଚ୍ଛେଦ ଦିନେ ଅଧେ ପାଇଁ ନୁହେଁ କି ମାସେ ବର୍ଷେ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏହା ଚିରଦିନ ପାଇଁ—ଚିରକାଳ ପାଇଁ । ଏହାର ଶେଷ ନାହିଁ, ସୀମା ନାହିଁ, ମିଳନର ଅବକାଶ ନାହିଁ, ଏ ଦୁଃଖ ରାତି ଆଉ ପାହିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ସେବା ! ତୁ ତ ଯାଇ ସୁଖରେ ରହିଲୁ । କହ କେମିତି ରକ୍ତମାଂସର ଦେହ ଧରି ମୁଁ ଏ ଦାରୁଣ ବିରହ ସହିବି ? ଆଜି କେତେ ବନ୍ଧୁ ଏ ଧକ୍କା ସହିଯିବାକୁ କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଚିଠି ଲେଖୁଛନ୍ତି । କିଏ ଉପଦେଶ ଛଳରେ ଲେଖୁଛି—

'ଅବ୍ୟକ୍ତାଦୀନି ଭୂତାନି ବ୍ୟକ୍ତମଧ୍ୟାନି ଭାରତ
ଅବ୍ୟକ୍ତ ନିଧନାନ୍ୟେବ ତତ୍ର କା ପରିଦେବନା ।'

କିଏ ଲେଖୁଛି—

'କର୍ମଣ୍ୟେ ବାଧିକାରସ୍ତେ ମା' ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।'

ପୁଣି କିଏ ଲେଖୁଛି—

'ବାସାଂସି ଜୀର୍ଣ୍ଣାନି ଯଥା ବିହାୟ
ନବାନି ଗୃହ୍ଣାତି ନରୋପରାଣି ।
ତଥା ଶରୀରାଣି ବିହାୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣା
ନ୍ୟନ୍ୟାନି ସଂଯାତି ନବାନି ଦେହୀ ।'

ଆଉ କିଏ କିଏ ଲେଖୁଛନ୍ତି—

'The World is a stage and Every one plays his part.'

ପୁଣି କିଏ ଅତି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଲେଖୁଛି—

'Thy will must be done. I and you are simply toys in His hands.'

ସାଇ ପଡ଼ଶାଏ କହୁଛନ୍ତି—'ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ? ତା'ର ଯିବାର କଥା । ସେ ହାଟ ସାରି ଚାଲିଗଲା ।'…ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ବିପଦ ବେଳର ବନ୍ଧୁହିଁ ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହେ—ଏଇ କ'ଣ ସାନ୍ତ୍ୱନା ? ଏଇଥିରେ କ'ଣ ମୋ ଦୁଃଖ ଲାଘବ ହେବ ? ବାପାଙ୍କ ମଲାବେଳକୁ ସାଲେପୁରର ସ୍ୱପ୍ନ ବିଭୋର କବି ଲେଖିଥିଲେ—'ଭାଇରେ । ଦୁଃଖରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ଯେତେ ପାରୁଛୁ କାନ୍ଦ । ଆଖିରୁ ଯେତେ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପାରିବୁ, ବାପାଙ୍କ ଋଣ ସେତିକି ପରିଶୋଧ କରିପାରିବୁ । ଏପରି କି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯଦି ତୁ ମରିଯାଇ ପାରୁ ତେବେ ତୁ ହେବୁ ତାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁଅ । ଲୋକେ କହିବେ—ପାଗଳା ପୁଅ ।' ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟ…କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହେ ତା'ଠୁଁ ସବଳ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ସଂସାରର ନୀଚ ସ୍ୱାର୍ଥ ଆଶାରେ ସେ ସ୍ନେହର ପରିଶୋଧ ନ କରି ପଛେଇ ବଞ୍ଚି ରହେ ନାହିଁ ଋଣୀ ହୋଇ । ସେ ମରେ ନାହିଁ, ସେ ଜୀଏ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଭିତରେ…।'

ଏଇ ସିନା ଆଶ୍ୱାସନା । ଏଇ ସିନା ଉପଯୁକ୍ତ ସାନ୍ତ୍ୱନା । ଖାଲି ନୀତି ବାକ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ କି ? ବରଂ ଯଦି କେଉଁଠୁ ଦରଦମିଶା କଥା ଦି'ପଦ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ, ସହାନୁଭୂତି ଦେଖେଇ ଆହା ବୋଲି ଯଦି କିଏ କହେ, ତେବେ ଆଖିରୁ ବେଶୀ ଲୁହ ଝରଲେ ବି ମନରେ ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସେ । ବାସ୍ତବିକ ବିପଦବେଳେ ଅଶ୍ରୁ ଅପେକ୍ଷା ଏତେ ଦରଦୀ ଓ ଆପଣାର ବନ୍ଧୁ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ମନରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଥିଲେ ବି ଟିକିଏ କାନ୍ଦି ପାରିଲେ ହୃଦୟ ନରମ ହୋଇଆସେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ଦୁଃଖରେ ବନ୍ଧୁମାନେ ଏହି ନୀତିବାକ୍ୟ ଛଡ଼ା ଆନ୍ତରିକ ସମବେଦନା ମଧ୍ୟ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଋଣୀ । ତଥାପି ମନ କ'ଣ

ନୁହେଁ ? ମନ କ'ଣ ଗୃହେଁ ତୋତେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ହରାଇ ଏହି ସାନ୍ତ୍ୱନା କେଇପଦରେ ସବୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ? ସତରେ ମନ ଗୃହେଁ ବେଶୀ ବେଶୀ କାନ୍ଦିବାକୁ । କେହି ଆତ୍ମୀୟ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱତଃ କାନ୍ଦ ମାଡ଼େ । ଗ୍ଲତ ପଥର କଲେ ବି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରୁଛି । ପାଷାଣି । ଏଡ଼େ ସୁଖସମ୍ଭାରଭରା ଦୁନିଆଟାରେ ମୋତେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ କନ୍ଦାଇ କନ୍ଦାଇ ଗ୍ଲଲିଗଲୁ ନା ?

ହଁ, ହୁଏତ କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଭୁଲିଯିବି । ଜଣେ ବଡ଼ ଲେଖିଛନ୍ତି—'It is only time that can help you.' କଥାଟି ସତ । କାଳର ଦୁର୍ଦ୍ଧମନୀୟ ପ୍ରଭାବରେ ମଣିଷ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସବୁ ଭୁଲେ । ସବୁ ଜିନିଷ ପୁରୁଣା ହେଲେ ମନ ଗ୍ଲଡ଼ିଆସେ । କିନ୍ତୁ ଯୋଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ମୋତେ ତୋ ଅଭାବ ଅସହ୍ୟ ହେଉଛି ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟିର ମୂଲ୍ୟ ତ କମ ନୁହେଁ, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟି ମୋ ପାଖରେ ବାସ୍ତବ, ସତ୍ୟ, ଜୀବନ୍ତ । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ମୁଁ ଗୃହେଁ—ସାରା ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଳୟ ହୋଇଯାଉ ପଛକେ ମୁଁ ତୋତେ ଫେରିପାଏ । ଧନ, ମାନ, ଜୀବନ—ସବୁ ଦେଇ ମୁଁ ଗୃହେଁ ତୋତେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁ—ପାଉଛି କି ? ପାଇବି କି ? ଗୋଟାଏ ଜୀବନର ବିନିମୟରେ ବି ତୋତେ ଆଉ ପାଇବାର ଆଶା ଅଛି କି ?

କଲ୍ୟାଣି । ତୋ' ରକ୍ତମାଂସର ଗଢ଼ା ଲାବଣ୍ୟ ତନୁଟିକୁ ଫେରି ପାଇବାକୁ ଆଶା କରିବା ଆକାଶ-କୁସୁମ । ଜୀବନରେ ଆଉ କେବେ ତୋ' ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଇବି ନାହିଁ; ତୋ' ମଧୁର କଥା ଶୁଣି ପାରିବି ନାହିଁ; ତୋ' ହସହସ ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖି ପାରିବି ନାହିଁ କି ରକ୍ତ ଗୋଲାପ ଅଧରରେ ଚୁମ୍ବା ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ କେମିତି ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି ? କିଏ ମୋତେ ଦୁନିଆର ଏ ଦୁର୍ଗମ ପଥରେ

ଅଶା ଅଶ୍ୱସନା ଦେଇ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେବ ? କିଏ ମୋର କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଜୀବନରେ ସାହା ହୋଇ ଅହା ବୋଲି ପଦେ କହିବ ? ଅଉ କିଏ ମୋର ଯୌବନର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ବାସ୍ତବତାରେ ରୂପ ଦେଇ ସାଧନାର ଗରିମାମୟ କୋଣାର୍କ ଗଢ଼ିବ ? ସତେ, ତୋ ବିନା ଆଜି ମୁଁ ଦୁନିଆରେ କେଡ଼େ ଦୀନ, ହୀନ, କାଙ୍ଗାଳ !!

ଶେଷ କଥା—

ରାଣି ମୋର ! ଏତେ କଥା ଲେଖିଲି । ଅତୀତର କେତେ ସୁଖଦୁଃଖ, ହସଖେଳ, ମାନ ଅଭିମାନ, ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି ସବୁ ମିଶାଇ ନୀରେଳ 'ସତକଥା ଗୁଡ଼ା ହୃଦୟର ଆବେଗ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଲେଖିଗଲି । ମୁଁ ଜାଣେ ତୁ ଏ'ଚିଠି ପାଇବୁନି, ପଢ଼ି ଖୁସୀ ହେବୁନି କି ହସିହସି ଉତ୍ତର ଲେଖିବୁନି । ତଥାପି ମୁଁ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତଙ୍କ ଭଳି ମନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇବାକୁ ଲେଖିଯାଉଛି । ତୋ' ସୁନ୍ଦର ଦେହ ମନ ଆଜିଠୁଁ ସାତ ସପନ । ତେଣୁ ଏଇ କାଗଜ କଲମରେ, ଏଇ ନୀରସ ଚିଠି ଭିତରେ ସରସ ଭାଷା ଦେଇ ତୋତେ ଜୀଇ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଏ ଲେଖାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦ ଭିତରେ କେତେ ସ୍ନେହ ସ୍ମୃତି ଜଡ଼ି ରହିଲା ।

କେଡ଼େ ସୁଖଶାନ୍ତିର ଅତୀତ ଆମର ! ଆଜି ସିନା ତୁ ହା ହା କରି ମରିଗଲୁ, ଆଜି ମୁଁ ବଞ୍ଚି ରହି ବି ହା ହା କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲେ କେତେ ସୁଖର ଚିତ୍ର ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠେ । ସେ ସବୁ କି ଜୀବନରେ କେବେ ଭୁଲି ହୁଏ ? ତୁ ଥିଲୁ ମୋର ସବୁ ସୁଖଶାନ୍ତିର ଆଧାର—ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳର ବାସ୍ତବ ପ୍ରତି-ମୂର୍ତ୍ତି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବତା ମୋଠୁଁ ବହୁତ ଦୂରରେ—ସୀମାହୀନ ଦିଗ୍‌ବଳୟର ପରପାରରେ । ଆଜି ମତେ ବାସ୍ତବତାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଁ ଏହି କଳ୍ପନାରୁହିଁ ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ହେବ । ତାହଲେ

ଏଇ ଦେବ ସାନ୍ତ୍ୱନା; ଦୁଃଖ କଲେ ଏଇ ଦେବ ଆଶ୍ୱାସନା; ବିପଦରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ ଏଇ ଦେବ ଶକ୍ତି; ଯୌବନରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଏଇ ଦେବ ପ୍ରେରଣା । କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଏତେ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି, ପ୍ରୀତି—ମାନ, ଅଭିମାନ, ଆଲିଙ୍ଗନ, ଚୁମ୍ବନ ପୁଣି ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ଆଶା, ଉଦ୍ଦୀପନା—ଦୁଃଖ, ଅଭାବ, କ୍ରୋଧ, ନିର୍ଯାତନା—ସବୁ ଏଇ ଶୁଷ୍କ କାଗଜର ନୀରସ ଅକ୍ଷର ଭିତରେହିଁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ରହିବ ?

କାଲି ପରି ସବୁ ମନେ ହୁଅଇ ତ
    ସୁକୁମାରି । ସୁନାଗୋରି ।
କେଉଁ ସପନରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲୁ ?
    ମରୁଛି ମୁଁ ଝୁରି ଝୁରି ।

ଶେଫାଳି ଯେସନେ ହସି ଝଡ଼ିପଡ଼େ
    ଝରଇ କାକର କୋଳେ
ଦୁଃଖିନୀ ତେସନେ ମଉଳିଲୁ ପରା
    ଭରା ଯଉବନ ବେଳେ ।

କୁହୁଡ଼ି ଆସିଲା, କମଳ ପୋଡ଼ିଲା,
    ଗୁହରଖାର ସରୋବର
ପୂନଅଁ ଶଶୀରେ ରାହୁ ଗିରାସିଲା
    ଦଶଦିଗ ଅନ୍ଧକାର ।

ଏଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଗଗନ ପବନ
    ଚନ୍ଦ୍ରଲତା 'ନନ୍ଦନନ୍ଦୀ
ସବୁରି କୋଳରେ ହଜିଗଲୁ ପରା
    ସତେ ମୋ ହୃଦୟ ବନ୍ଧି ।

ଯେତେଣେ ଗୃହେଁ ତେଣେ ଦିଶିଯାଏ ତୋ'ର
ହସ ହସ ସୁନା ମୁହଁ,
ପ୍ରତି ପଥରେଣୁ ବଜାଏ କି ବେଣୁ,
ଗୁମର ଉଠଇ କୋହ ।
ସହକାର କୋଳେ ଗହଳ ବଉଳେ
ଚହଲ ପକାଏ ପିକ,
ଲୁଚିଲା ମୁହଁଟି ଭାସିଆସେ କାହୁଁ
ଦିଶିଯାଏ ଜକ ଜକ ।

ଲୁହ ଦିଶେ । ମୁହଁ ଦିଶେ । କୋହ ଉଠିଆସେ ଛାତି ଭିତରୁ । କାହୁଁ ? କାହୁଁ ? କାହୁଁ ଗଲୁ ତୁ ପାଷାଣି ? ମତେ ଅନ୍ଧ କରି ଦେଇ, ପଙ୍ଗୁ କରି ଦେଇ, ପାଗଳ କରି ଦେଇ କେଉଁ ଅନ୍ଧାର କୋଳରେ ଲୁଚିଗଲୁ ତୁ କ୍ଷଣକେ ? ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲୁ, କେମିତି ତୋ'ର ହାତଗଲା ତା'ର କଳା କଳା ଡୋଳା ଯୋଡ଼ାକ ଉପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଦବାକୁ ଦୂରକୁ ? ମୋର ଛାତି ଉପରେ ବନ୍ଧୁକ ରଖି ଟାଇକାନା ଗୁଳି ଫୁଟେଇ ଗୋଟାଏ ଫୁଙ୍କାରରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ ବରଂ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ଚିର କୃତଜ୍ଞ ହୋଇଥାନ୍ତି ତୋ' ନିକଟରେ । କିନ୍ତୁ…କିନ୍ତୁ ଏ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷକୁ ଗଛ ଅଗରେ ଟାଙ୍ଗି, ଗୋଡ଼ୁ କାଟି, ତା' ଚମଡ଼ା ଉତାରି, ଚମଡ଼ାରେ ଚୂନଲୁଣ ଦେଇ ତଳଉପର କରି ପଲପଲ କରି ଜଳେଇ ମାରୁଛୁ କାହିଁକି ? କାହିଁକି ଏ ଛଳବଳ ? କାହିଁକି ଏ ଲହଳବହଳ ? କାହିଁକି ଏ ଶୋଣିତର ଝର ?

ଦିନେ ଦିନେ ତୋ'ର କଥା ଭାବିଭାବି ଧାଇଁଯାଏ ନଈ କୂଳକୁ— ମଶାଣି କୋଳକୁ । ଅଙ୍ଗାର ପାଉଁଶବୋଳା 'ବାଲିଘାଟ' ଆଜି ଆଉ ମଶାଣି ହୋଇ ରହିନାହିଁ, ଆଜି ତା'

ମୋର ପରମ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥଭୂଇଁ— ବଦରିକା, ନୀଳାଚଳ, ଏକାମ୍ର-କାନନ । କାନ୍ଦେ । ବାଇଆ ଭଳି, ଅନ୍ଧ ଭଳି, ବୋକା ଭଳି ଭୂଇଁ ଦରାଣ୍ଡେ— ମାଟି ଅଣ୍ଡାଳେ— ମୁଠା ମୁଠା ଧୂଳି ପାଉଁଶ ଆଣି ବଲବଲ ତା'ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁରହେ । ତା'ପରେ ? ତା'ପରେ ଲୁହସିଂଘାଣି ଏକାକାର ହୋଇ ଲୋଟିପଡ଼େ— ଲୋଟିପଡ଼େ ଜୁଇଗାତ ଉପରେ ।······ ସବୁ ଅନ୍ଧାର, ସବୁ ଶୂନ୍ୟ, ସବୁ ଲୀନ, ଖାଲି ସେବା— ସେବା—ପ୍ରାଣର ସେବା ମୋର—ହୃଦୟର ରାଣୀ ମୋର— ଜୀବନର ଦେବୀ ମୋର । ଏ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଜଳପୋଡ଼ି ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ପଛେ ଏକା ମୋର ସେଇ ଥାଆନ୍ତା କି । ଏକା ସେଇ ଆସି ତା' କଞ୍ଚା ଦେହରେ ନିବିଡ଼ଭାବେ ଜଡ଼ାଇ ଧରନ୍ତା କି ମତେ ।। କାନି ପଣତରେ ଲୁହ ପୋଛୁ ଦେଇ ଲୁହ ପୋଛୁ ଦେଇ ଖାଲି କହନ୍ତା କି ପଦେ ମନର କଥା— ତା' ଦୁଃଖୀ ଜୀବନର କାହାଣୀ ।।।

ନୀତିବାଦୀ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ହୋଇ ବଡ଼ ହେବାର ଗୌରବ ମୋର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ମୁଁ ମୂର୍ଖ ହୀନ ପାଷଣ୍ଡ ଅଧମ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ସାରା ଦୁନିଆଁ ମତେ ଘୃଣାକରୁ, ନିନ୍ଦା କରୁ, ଅପମାନ ଦେଉ । ସେ ଆଡ଼କୁ ମୁଁ ଭିଲେହେଲେ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଲି ଚାହେଁ ତୋତେ— ମୋ ଜୀବନର ଧନ, ଅନ୍ଧର ଲଉଡ଼ି, ରଙ୍କୁଣୀର ଗଳାମାଳି ତୋତେ—ଯିଏ ହସୁଥିଲା, ଯିଏ ଖେଳୁଥିଲା, ଯିଏ ବସୁଥିଲା ମୋ କୋଳରେ······ କିଏ ଦେଇପାରିବ ? କିଏ କହି ପାରିବ କେଉଁଠି ଅଛୁ ମୋ ଦୁଃଖିନୀ ? ମୁଁ ତାକୁ ହୀରା ନୀଳା ମଣିମାଣିକ୍ୟ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ ସିନା ହସିହସି ଏ ଜୀବନକୁ ସମର୍ପି ଦେବି ତା' ଚରଣରେ ।

ଆଜି ପଥର ଦେଉଳର ସେଇ ନିର୍ମମ, ନିଠୁର, ପ୍ରାଣହୀନ, ହୃଦୟହୀନ କାଠ ପାଷାଣ ଦିଅଁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁନାହିଁ ଅଭିଶାପ ଦେଉଛି— ତାତଲା ଲୁହ ଢାଳି ପଚାରୁଛି— ମୋର ହୃଦୟର ରତ୍ନକୁ ଯଦି ଛଡ଼ାଇ ନେବାରେ ତାଙ୍କର ଏତେ ଲୋଭ ହେଲା, ତେବେ ମୋତେ ଆଗରୁ ତାହା ଜଣାଇଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଏମିତି ଚୋରଙ୍କ ଭଳି ଲୁଚି ଲୁଚି ଆସି ପଛରୁ ଛୁରୀ ଭୂଷିବାରେ କି ବାହାଦୁରୀ ? ମୁଁ ତ ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳମୟ ରାଜ୍ୟରେ କାହାର ଅମଙ୍ଗଳ କରି ନ ଥିଲି । କାହାର ଗୃହରେ କରି ନ ଥିଲି ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କି କାହାର ଗୃହିଣୀର କରି ନ ଥିଲି ଅଙ୍ଗସ୍ପର୍ଶ । ତେବେ ? ତେବେ ବିନା ଅପରାଧରେ କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଗୁରୁଦଣ୍ଡ ? ନା ନା ସେ କଲ୍ୟାଣମୟ ନୁହନ୍ତି, ସେ କରୁଣାମୟ ନୁହନ୍ତି, ସେ ଅନ୍ଧ— ସେ ମୂଢ଼— ସେ ପାମର— ସେ ନରକର ଘୃଣ୍ୟ କୀଟ ।। ସେ ମରନ୍ତୁ — ମରନ୍ତୁ ଭଗବାନ । ଜଳିପୋଡ଼ି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହେଇଯାଉ ତାଙ୍କର କମନୀୟ ଅଙ୍ଗ । ଅକାଳରେ ଜଳିଯାଉ— ମରିଯାଉ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣର ରା-ଧା······

'ବାଲିଘାଟ' ଯାଏ । ଦିଗହରା ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ନାବିକ ଭଳି ଦିନକୁ ସତର ଥର ଧାଇଁଯାଏ ବାଲିଘାଟ । କିନ୍ତୁ ପାଏ କ'ଣ ? ମନ ଯାହା ଚାହେଁ ତା' କ'ଣ ପାଏ ? ଯୋଉ ହଜିଲା ଧନକୁ ଖୋଜିବୁଲେ ଦିନରାତି— ସଞ୍ଜ ସକାଳ— ଖରା ବରଷା, ତା' କ'ଣ କେବେ ମିଳେ ? ଦିନେ କ'ଣ କେବେ ସେଇ ଅଶରୀରୀ ଛାଇ ? ଫୁଟି ଉଠେ ତା' କଅଁଳ ଓଠର ମିଠା ହସ ? ନାହିଁ— ନାହିଁ—ନାହିଁ—

ଜୁଇଗାଛ କୋଳେ ଭଙ୍ଗା ହାଡ଼ ତଳେ

ଖୋଜି ଖୋଜି ମରେ ମୁହିଁ,

ବାହୁନା ବାହୁନି ଲେଝୁଥାଏ ସିନା
ପାଷାଣୀ ତ ଅସେ ନାହିଁ ।
ବରଷା ଘନ ଘୋର ନିଶା
ବନ ପରବତ କାନ୍ଦେ
ଭୁଇଁ ଡାକେ ସାଇଁ ସାଇଁ,
ମରମେ ଶର କେ ବନ୍ଧେ ।
ଧାର ଶିଶିରକଣେ ଅଝରଝରରେ
ଝରେ ମେଘ ଝାଇଁ ଝାଇଁ,
ଟୁକି ଝୁରଇ ମୁହିଁ କାଇଆ ହୁଅଇ
ମାନିନୀ ତ ଅସେ ନାହିଁ ।।
ଆସଇ ଭାଦ୍ରବ କୁଟଇ ବାଦଲ
ଛୁଟ ହୁଏ ଜରମଲ,
ଉଠ ଉଠ ବୋଲି ଅଳ କରେ ସିନା
ପୂରଇ କି କେବେ ଥାଳ ?
ଅଶିଣ ଅକାଶେ ରୂପାଥାଳି ଚାନ୍ଦ
ଅସେ ଯେବେ ଧୀରେ ଭଇଁ;
ତୁହାରି ତୁହାରି ମନେ ପଡ଼େ ପ୍ରିୟା
କାନ୍ଦି ଉଠେ କାଇଁ କାଇଁ ।।
କୀରତିକ ଅସେ ଅତୀବ ହରଷେ,
ବାଲଙ୍କେ ବସଇ ମେଳା,
'ଅଙ୍କା ମାଟି ଗୋଡ଼ି' ଧୀରେ ଗାଇ ଗାଇ
ଟିକି ନାଅ ମେଲେ ବାଲା ।
ମଗୁଶିର ମାସେ ସୋଷା ଖେତରେ
ସୁନା ଫୁଲ ଫୁଟେ କାହିଁ,

ଗଣ୍ଠସ୍ତି ଝରେ ଥର ଥର ଥର
ଗୋଷ୍ଠି କାନ୍ତୁ ଅସେ ନାହିଁ ।।
ଶଅର ସାଇର 'ଗଉସ୍ତି' ମୁହଁରେ
ଉଚ୍ଛୁଳଇ ଯେବେ ହସ,
ପଡ଼ଶର ଝିଅ କାହର କୋଳରେ
ଭୁଟଇ ସବୁ ପରାସ ।
ଦାଆ ଧରି ସେ ତ ମାଆଙ୍କୁ ଅଣଇ
କୁଢ଼ିଆ ଉଠଇ ପୂରି,
'ଯମୁନା' ହାତର ଜାଉ ଖାଇ ଖାଇ
ଖେଳେ ସେ ଚକାଚଉଁରି ।
ମାଘ ମାସ ଶୀତ ବାଧଇ ନାହିଁ ତ
ପ୍ରିୟା କୋଳେ ମାରେ ହାଇ,
ହାଇ ପାଇଁ ହୁଏ ହୀନ କାଙ୍ଗାଳ ମୁଁ
କା'ର ପଥ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ।।
କେଉଁ କାରଗର କାଉଁସ୍ତି ଚୁଅଁ
ଫଗୁଣେ ଆସଇ ଏଥି,
ଅଅଁଳା ଗଛର କଅଁଳା ପତରେ
ହସି ଉଠେ ବନ ବୀଥି ।
ସାଇଜଯାକର ଫୁଲ ଫୁଟେ କା'ବା
ଉଠେ ବଉଳର ବାସ,
ଗୁଣୁ ଗୀତ ଗାଇ ଅଳିକୁଳ ଆସେ;
ମଳୟ ରଚଇ ରାସ ।
ନୂଆ ଭୂଆସୁଣୀ ବସନ ଟାଣଇ
ଘୁଞ୍ଚ ଥରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ,

ମଥା ପିଟି ତଳେ ବକଲେ ଲୋଟେ ମୁଁ
ପାଷାଣୀ ତ ଅସେ ନାଇଁ ।।
ବଇଶାଖ ଖର ନ ସହଇ ଧରା
ଡହ ଡହ ନିଆଁ ଜଳେ,
ତଟିନୀ ସଲିଳ ଥର ଥର ଶେଷେ
ମରଇ ବାଲୁକା କୋଳେ ।
ପାହାନ୍ତା ପହରେ ସରଗ ଦୁଆରେ
ଦିଅଇ କେ ଫଗୁ ବୋଳି,
ଶରଧା ଚକୋରୀ କଳରୋଳ ତୋଳି
ପ୍ରିୟା ପାଶେ ଅସେ ଚଳି ।
ମାତର ହୀନ ମୁଁ ଦୀନ ଅକିଞ୍ଚନ
କିଏ ଶୁଣିବ ମୋ ଡାକ ?
ଝଲକା ଝଲକା ରକତ ଢାଳିଲେ
ଲିଭିବ କି ସତେ ଦୁଃଖ ?
କେତେ ହୀନମାନ ଡହଳବିକଳ
ସହି ସହି ଅସେ ନିତି,
କେତକୀ ବରନା କତକି ଅସିବ
ଏତକି ଖାଲି ମିନତି ।
ଦିନେ ଦିନେ ଦେଖେ ଆସିଅଛନ୍ତି ପାଖେ
ବସିଅଛନ୍ତି ନିରଜନେ,
ବାଇଆ ହୋଇ ମୁଁ ଧାଇଁ ଯାଏ ଯେବେ,
ଲୁଚିଯାଏ ପୁଣି କେଣେ ।
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶେଷେ ଫୁଟିଯାଏ ଅଖି
ବକଲେ ଅଶ୍ରୁଳେ ଭୁଇଁ

କାହିଁ କାହିଁ ବୋଲି ଖୋଜିଲା ବେଳକୁ
ଦୂରୁ ଶୁଭେ ନାହିଁ ନାହିଁ ।।।

ଖାଲି ନାହିଁ ଆଉ ନାହିଁ । ଏଇ ନାହିଁରେହିଁ ଜୀବନର ସମାପ୍ତି । ମଥା ଫାଟି ଗଲେ ବି ଆଉ ହଁ ହେବାର ନୁହେଁ— ମୁହଁ ଦଶିବାର ନୁହେଁ । ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମାଟି ହୋଇ ମିଳେଇ ନ ଯିବା ଯାଏ ଖାଲି ଅନ୍ଧାର— ଅନ୍ଧାର— ଘନଘୋର ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର ।

ଶେଷଇଚ୍ଛା—

ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ନଈ, ଆର ପାଖରେ ମଶାଣି । ଗୋଟି-କରେ ଜୀବନ କୁଳୁକୁଳୁ ହୋଇ ବହି ଯାଉଛି, ଅନଟିରେ ମରଣର ଭୟାବହ ଛବି— ପାଉଁଶଗଦା, କଳା ଅଙ୍ଗାର, ମଣିଷମୁଣ୍ଡ । ସେଇଠି— ସେଇ ପୁଣ୍ୟ ଭୂଇଁ ସରଗର ଦ୍ୱାର 'ବାଲିଘାଟ' ମଶାଣିରେ ଗୋଟିଏ ସାନ— ଅତି ସାନ ସମାଧି ଗଢ଼ିବା ମୋର ପ୍ରାଣର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା । ଏ ଜୀବନରେ କରିପାରିବି କି ନାଇଁ ଜାଣେନା । କିନ୍ତୁ ଯଦି ନ ପାରେ, କର ଯୋଡ଼ି କରୁଣ ମିନତି କରୁଛି— ମୋର କେହି ବନ୍ଧୁ, ହିତାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ସ୍ନେହୀ, ଦରଦୀ ବା ଆତ୍ମୀୟ ମୋ ପାଇଁ ଏତିକି କରିଦେବ । ମୋ ଜୀବନ କାଳରେ ନ ହେଉ ପଛେ, ମରଣ ପରେ ବି ଏତିକି ହେଲେ ମୁଁ ଶାନ୍ତି ପାଇବି । ସେଥିରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଫଳକ ରହିବ— କବିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସେଇ ଲୁହବୋଳା କଥା ପଦିକ— 'ସାଗରପାରେ ସପନପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର', ଆଉ ସେଇ ମାଟିର ଛୋଟ ସମାଧିଟି ଦେହରେ ପହିଲି ଫୁଲମାଳଟିଏ ଲମ୍ବାଇ ଦେବ ମୋର ମୂର୍ତ୍ତିଭରି— ସପନଭୋଳା କବି— ଯିଏ କହିଥିଲେ ଭ' କାଚ ବଜର ହେଉ ...... ଏଇ ମୋ ଅନ୍ତିମ ଆଶା, ଏକମାତ୍ର ଆଶା, ଅନ୍ତରର ଆଶା ।

× × ×

ଏତକ—ଏତକରେ ଆଜି ଶେଷ କରିଦେବି ବୋଲି ମନ ହେଉ ନାହିଁ । ସେବା ! ତୋତେ ହରାଇ ମୁଁ ଏମିତି ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ମୁଁ ଗୃହକୁ ଖାଲି ଦିନରାତି ଏମିତି ପ୍ରଳାପ କରିବାକୁ । ମୋର ମନ ହେଉଛି ତୋ'ର ଅଣଗୀରି ଘୁଇ ପାଖରେ ବସି ଜୀବନର ଏହି ସୁଖଦୁଃଖର ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଖାଲି ଗପୁଥାନ୍ତି—ଗପୁଥାନ୍ତି । ଏତେ ଏତେ ଜୀଅଁନ୍ତା ସ୍ମୃତି ସହଜରେ କ'ଣ ମନଗହନରୁ ପୋଛି ଦେଇ ପାରିବି ।

ତୁ ଯଦି ଆଜି ଥାଆନ୍ତୁ—ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ତୁ ଯଦି ଆଜି ଫେରି ଆସନ୍ତୁ, ମୁଁ ତୋତେ କେତେ ଆଦରରେ କୋଳରେ ବସେଇ ମୁହଁରେ ମୁହଁ ରଖି ଏ ଚିଠିଟି ଆମୂଳଚୂଳ ପଢ଼ନ୍ତି । ତୁ ହସନ୍ତୁ, ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତୁ ଅଉ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା ବି କରନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ତୋ' ହସ ଆନନ୍ଦ ଦେଖିବାର ଦିନ ଆଉ ମୋର ନାହିଁ କି ତୋ' ମୁହଁରୁ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାର ଗୌରବ ମୋର ଆଉ ଏ ଜୀବନରେ ହେବ ନାହିଁ । ସେବା ଆଜି ସ୍ୱପ୍ନ······

ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି ତୋତେ ଆଜି ଶେଷ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କ'ଣ କହି ତୋତେ ବିଦାୟ ଦେବି ଭାବି ପାରୁନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିଠିରେ ମୁଁ ତୋତେ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇଥାଏ । ଏପରି କି କେବେ ଭୁଲ୍‌ରେ ଛାଡ଼ିଗଲେ ତୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧୋଷା ହୋଇ ଲେଖୁ—'ଏଥର ମୋତେ ଚୁମା ଦେବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଛ'···ଆଜି ଏହି ଅନ୍ତିମ ବିଦାୟବେଳେ ସେଇ ଚୁମ୍ବନ—ସେଇ କୋଟିଏ ସେନେହ-ବୋଳା ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବନ ଖାଲି ଦେଇ ପାରିଲେ ମୋ ଉହ୍ଳବିକଳ ମନ ଶାନ୍ତି ପାଆନ୍ତା—ଶୀତଳ ହୁଅନ୍ତା । ନାଲି ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା ଭଳି ତୋ ଛନଛନ କଅଁଳ ଓଠ ଦି'ଫାଳରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମାଟିଏ

ଥାପି ଦେବାକୁ ଆଜ କାହିଁକି ମନ ଭାରି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ···କିନ୍ତୁ ସାହସ ପାଉନି । ମୋଭଳି ପାପୀ, ହୃଦୟହୀନ, ଅମଣିଷ, ~~ଘୃଣ୍ୟ, ସ୍ୱାର୍ଥପର~~—ଯିଏ ତୋ' ମରଣ ଶେଯରେ ଟିକିଏ ମୁହଁକୁ ବି ଚାହିଁ ନାହିଁ, ~~ଯିଏ କଂସେଇ ଭଳି ତୋ ଛାତିରେ କେଉଁଠି ଶାଣ ଛୁରି~~, ସିଏ ଆଜ ତୋ' ଆଗରେ ଏ ନିର୍ଲଜ ମୁହଁ ଦେଖେଇବ କେମିତି ? କୋଉ ଦମ୍ଭରେ ସିଏ ଆଜ ହାତ ବଢ଼େଇବ ତୋତେ କୋଳ କରିବାକୁ ? ଚୁମା ଦେବାକୁ ? ନା, ନା, ଚୁମା ଆଜ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ଗରଳ ତୋ' ସରଳ ମୁହଁରେ ଲାଗିଲେ ତୁ ଜଳିଯିବୁ । ଫୁଲ ପରି ଶୁଦ୍ଧ, ପୂତ, ନିର୍ମଳ, କୋମଳ ତୋ'ର ତନୁଟି ଘଡ଼ିକେ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଯିବ । ଥାଉ । ଚୁମା ଦେବାର ଭାଗ୍ୟ ଆଜ ମୋର ନାହିଁ ।

ଖାଲି ବୁନ୍ଦିଏ—ବୁନ୍ଦିଏ ଲୁହ—ତତଲା ଲୁହ ବୁନ୍ଦିଏ ଅଜ୍ଞ ତୋ' ପାଇଁ ଟାଳି ଦେଉଛି । ଘେନିବୁ, ଘେନିବୁ ରାଣି । ଅଭିମାନ କରି ତୁ ଯାଇଛୁ । ମୁଁ ତୋତେ କିଛି ଦେଇନି, ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ଜୀବନରେ । ଖାଲି ଏଇ ଲୁହ—ଏଇ ଆଖି ଲୁହହିଁ ମୋର ସମ୍ବଳ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକୁଛି ଏଇ ଲୁହ ଅନ୍ତତଃ ଶୁଖି ନ ଯାଉ । ସବୁ ତ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି । ଏଇଥିକି ଉପରେ ଯେପରି ଆଖି ନ ପଡ଼ୁ ତାଙ୍କର । ସବୁଦିନେ ତୋ' ସୁନା ମୁହଁଟିକି ଏଇ ଆଖି ଲୁହରେ ମୁଁ ଧୋଇଦିଏଁ—ଧୋଇଦିଏଁ—

ତୋ'ର

~~ହତଭାଗା ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ~~

ସ୍ୱାମୀ

— ସ ମା ପ୍ତ —

ମୁଦ୍ରାକରଃ—ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥି ଦାସ, ଦାଶରଥି ପ୍ରେସ, କଟକ-୨ । ୧୯୫୭

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ ମୁଦ୍ରଣ : ମନମୋହନପ୍ରେସ, କଟକ-୨